MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
VIEŠOJO VALDYMO IR VERSLO FAKULTETAS
VADYBOS IR POLITIKOS MOKSLŲ INSTITUTAS

EDVINAS DŪDYS

ETNINIŲ GRUPIŲ SAUGUMIZACIJA RUSIJOS IR UKRAINOS KONFLIKTE 2014–2023 M.

Magistro baigiamasis darbas

Vadovė
doc. dr. Audronė Janužytė

VILNIUS, 2023

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
VIEŠOJO VALDYMO IR VERSLO FAKULTETAS
VADYBOS IR POLITIKOS MOKSLŲ INSTITUTAS

ETNINIŲ GRUPIŲ SAUGUMIZACIJA RUSIJOS IR UKRAINOS KONFLIKTE 2014–2023 M.

Tarptautinės politikos studijų magistro baigiamasis darbas
Studijų programa 6211JX075

Vadovė
_____doc. dr. Audronė Janužytė
2023-

Recenzentas
_____
2023-

Atliko
_____stud. Edvinas Dūdys
2023-

VILNIUS

2023

TURINYS

ĮVADAS 4
1. SAUGUMIZACIJOS TEORIJOS TAIKYMAS TIRIANT KONFLIKTUS 7
1.1. Saugumizacijos koncepcijos 7
1.2. Etninių grupių saugumizacija ir jos vaidmuo tarptautiniuose konfliktuose 11
2. RUSIJOS IR UKRAINOS ETNINIŲ GRUPIŲ SAUGUMIZACIJA 18
2.1 Ukrainos gyventojų demografinės ir etninės situacijos analizė 18
2.1.1. Politika dėl valstybinės kalbos ir etninių mažumų kultūrinės autonomijos 26
2.1.2. Separatistinių respublikų įsitvirtinimas: kova tarp Ukrainos ir Rusijos 31
2.2. Rusijos politika dėl rusų ir rusakalbių saugumizacijos 39
2.2.1. Rusijos artimojo užsienio ir rusiško pasaulio doktrinos 40
2.2.2. Krymo aneksija. Rusų ir rusakalbių gynimo politika Donbaso regione 47
2.2.3. Pulko „Azov“ savanoriai kaip Rusijos sugrėsminimo atvejis 58
IŠVADOS 64
LITERATŪRA IR ŠALTINIAI 68
SANTRAUKA 77
SUMMARY 78

ĮVADAS

Darbo naujumas ir aktualumas. Dauguma karinių konfliktų, kurie kilo po Šaltojo karo pabaigos posovietinėje ar pokomunistinėje erdvėje, buvo ir vis dar tebėra etninio pagrindo. Galima nagrinėti tokius pavyzdžius, kaip Jugoslavijos iširimas, kurio metu kilo kariniai konfliktai tarp kroatų ir serbų, o vėliau įtraukė ir bosnių musulmonų ir albanų etnines grupes prieš kurias kovojo serbai ir/ar kroatai. Paskutiniame XX a. dešimt. nepriklausomybę paskelbusi Padniestrės respublika tapo įšaldytu konfliktu tarp Rusijos Federacijos ir Moldovos Respublikos. Reikia pažymėti, kad sovietmečiu nustatytos teritorinės sienos tarp socialistinių respublikų neatitiko tautinio pasiskirstymo principo, todėl, žlugus Sovietų Sąjungai, prasidėjo etniniai konfliktai tarp valstybių dėl atskirų teritorijų priklausomybės vienai ar kitai valstybei, pavyzdžiui, dėl Kalnų Karabacho tarp Armėnijos ir Azerbaidžano, ar Rusijos ir Ukrainos konfliktas dėl Krymo ir Rytų Ukrainos. Etninis konfliktas kyla, jei etninės grupės varžosi dėl to paties tikslo – valdžios, išteklių ar teritorijos. Politinio elito interesai vaidina svarbų vaidmenį telkiant etnines grupes įsitraukti į etninius konfliktus, kurie turi tendenciją peraugti į tarptautinius ginkluotus konfliktus. Tokie konfliktai sunkiai paaiškinami vien tik klasikinėmis tarptautinių santykių teorijomis, kaip realizmas ar liberalizmas. Realizmo šalininkas Mearsheimer, teigia, kad Rusija elgiasi agresyviai siekdama atremti NATO plėtrą, nes Ukrainai prisijungus prie Vakarų ir tapus buferinei valstybei, NATO atsidurtų prie pat Rusijos slenksčio ir keltų grėsmę jos saugumui.[1] Tačiau, tai negali paaiškinti, remiantis ta pačia logika, kodėl 2022 m. Švedijai ir Suomijai pareiškus norą prisijungti prie NATO aljanso, jos nebuvo užpultos Rusijos konvencinių pajėgų. Konfliktus, ypač etninius karinius konfliktus, būtina nagrinėti iš skirtingų teorijų ir koncepcijų perspektyvos. Viena iš jų galėtų būti saugumizacijos teorija, kuri paremta prielaida, jog pats reiškinys savaime nėra grėsmė, tačiau jis tampa grėsmingu reiškiniu, jei jis yra socialiai konstruojamas. Politinis elitas turi įvardinti reiškinį kaip problemą ar grėsmę visuomenės saugumui, tačiau egzistuoja tam tikra rizika, ar visuomenė priims šią konstruojamą problemą kaip grėsmę jų saugumui, ir ar pritars karinių priemonių taikymui, siekiant ją neutralizuoti. Buvo pastebėta, kad dar prieš 2014 m. Krymo aneksiją suaktyvėjo Rusijos Federacijos gerai žinomų politinių veikėjų priešiška komunikacija prieš Ukrainą. Ji buvo nukreipta į teigiamą sovietmečio interpretavimą, dažnai nevengiant falsifikacijos, į rusofobinius judėjimus ir rusakalbių ukrainiečių teisių pažeidimus bei šalies integraciją į ES ir NATO, kaip keliančią grėsmę Rusijos valstybės saugumui. Teigiama, kad ši priešiška Ukrainai komunikacija padėjo Rusijos visuomenei palaikyti 2014 m. Krymo aneksiją, remti Donecko ir Luhansko liaudies respublikas bei pritarti 2022 m. vasarį pradėtai plataus masto invazijai į Ukrainą. Svarbu pažymėti, jog Ukrainoje gyvena didelė rusų etninė mažuma ir dalis rusakalbių, kurie save tapatina su rusų tauta arba Rusijos Federacija. Tai yra subjektai į kuriuos yra nukreiptos tiek rusų, tiek

[1] Mearsheimer, J. J. (2014). *Why the Ukraine crisis is the West's fault: The liberal delusions that provoked Putin.* Foreign Affairs, Vol. 93, No. 5. https://www.mearsheimer.com/wp-content/uploads/2019/06/Why-the-Ukraine-Crisis-Is.pdf p. 4

ukrainiečių sugrėsminimo strategijos Rusijos ir Ukrainos konflikto kontekste. Tirti ir analizuoti saugumizacijos aspektus, kurie pasireiškė abiejų konflikto pusių komunikacijoje, teisėkūroje, politinėje erdvėje ir atsispindi visuomenės apklausose yra aktualu. Šis magistro baigiamasis darbas taip pat aktualus yra Lietuvai. Remiantis 2023 m. kovo mėn. Rusijos Konfliktų tyrimų ir analizės instituto atlikta apklausa, 54 proc. Rusijos piliečių pritartų vadinamajai „specialiajai karinei operacijai“ prieš Baltijos valstybes, jei būtų pastebėta iš jų kylanti grėsmė, 16 proc. pateisintų karinės jėgos panaudojimą – jei Baltijos šalyse būtų engiami vietiniai rusakalbiai, 18 proc. – jei Lietuva, Latvija ir Estija būtų įvardintos kaip nacistiniai režimai, ir 12 proc. pritartų karinei invazijai į šias valstybes, esant glaudesniam Baltijos valstybių ir Vakarų bendradarbiavimui.[2]

Tyrimo problema. Tarptautiniai ekspertai pastebi, kad Rusijos ir Ukrainos kare iš abiejų konfliktuojančių pusių vyksta etninių grupių sugrėsminimo procesas, kuris kelia keletą klausimų: kodėl ir kaip vyksta etninių grupių saugumizacija bei ko siekiama saugumizuojant etnines grupes Rusijos ir Ukrainos konflikte.

Tyrimo objektas. Etninių grupių saugumizacija 2014 - 2023 m. Rusijos ir Ukrainos konflikte.

Darbo tikslas – ištirti Ukrainos ir Rusijos vykdomą rusų etninės ir rusakalbių grupių saugumizacijos politiką Rusijos ir Ukrainos konflikte.

1. Remiantis saugumizacijos teorija sukonstruoti etninių grupių sugrėsminimo tyrimo modelį, analizuojant Rusijos ir Ukrainos konfliktą;
2. Atlikti Ukrainos demografinės ir etninės situacijos analizę ir atskleisti rusų etninės ir rusakalbių grupių sugrėsminimo priežastis.
3. Išnagrinėti Ukrainos vykdomą rusų etninės ir rusakalbių grupių saugumizaciją ir atskleisti esminius bruožus.
4. Ištirti Rusijos vykdomą rusų etninės ir rusakalbių grupių saugumizaciją ir atskleisti esminius bruožus.
5. Palyginti Ukrainos ir Rusijos vykdomą rusų etninės ir rusakalbių grupių saugumizaciją ir išskirti panašumus ir skirtumus.

Tyrimo metodai. Duomenų rinkimui naudojamas dokumentų analizės metodas. Juo renkami: 1) mokslinės publikacijos apie saugumizacijos teoriją; 2) Ukrainos statistiniai ir demografiniai duomenys, kurie aktualūs analizuojant etninių grupių sugrėsminimą; ir 3) straipsniai (lietuvių, anglų, rusų ir ukrainiečių kalbomis) apie etninių grupių suagumizaciją.

Duomenų analizei naudojami dokumento analizės, kokybinis turinio analizės ir lyginamasis tyrimo metodai. Dokumento analizės metodas naudojamas: 1) atskleisti saugumizacijos sampratą ir taikymo aplinkybes, nagrinėjant Rusijos ir Ukrainos konflikto atvejį; 2) analizuoti demografinius statistinius

[2] *Социологическое исследование "ЗЕРКАЛО РОССИИ" (Март 2023)*. (2023). Институт конфликтологии и анализа России. https://ikar-thinktank.org/ru/explorations/35

duomenis ir procesus; ir 3) tirti įvairius šaltinius apie tarptautinius karinius konfliktus, susijusius su etninių grupių saugumizacija. Kokybinis turinio analizės metodas naudojamas atskleidžiant saugumizacijos subjektų – politikų, žinomų veikėjų, žiniasklaidos ir visuomenės grupių nuomones dėl Rusijos agresijos prieš Ukrainą. Lyginamasis tyrimo metodas naudojamas lyginant Rusijos ir Ukrainos vykdomą etninių grupių saugumizaciją 2014 m. ir 2022 m. bei Rusijos – Ukrainos konfliktą su kitais įšaldytais konfliktais saugumizacijos aspektu. Atlikus tyrimą, lyginami panašumai ir skirtumai tarp teorinės saugumizacijos sampratos ir jos praktinio įgyvendinimo Rusijos ir Ukrainos konflikto kontekste 2014–2023 m.

Literatūra ir šaltiniai. Vieni iš pagrindinių šaltinių, kuriais remiamasi formuluojant teorinę prieigą, siekiant apibrėžti saugumizacijos teorinį modelį, yra Barry Buzan ir Ole Waever darbai. Taip pat remiamasi lietuvių mokslininkų, tokių kaip D. Jakniūnaitė, K. Paulauskas, T. Janeliūnas ir N. Statkus, straipsniais ir studijomis, susijusiais su saugumizacijos ir tarptautinio etninio konflikto samprata bei teorijos taikymu, nagrinėjant tarptautinius konfliktus. Svarbu pažymėti, jog minėti autoriai kaip pagrindą naudoja Kopenhagos mokyklos atstovo Ole Waever mokslinius straipsnius bei remiasi neorealizmo atstovų Barry Buzan ir Thierry Balzacq tyrinėjimais. Nagrinėjant Ukrainos ir Rusijos vykdomą rusų etninės ir rusakalbių ukrainiečių grupių saugumizaciją, naudojamasi įvairiais dokumentais, t. y. Rusijos ir Ukrainos įstatymais ir poįstatyminiais aktais, kuriais saugumizuojamos etninės grupės, ir doktrinomis, kurios formuoja valstybės užsienio politiką tautinių mažumų atžvilgiu. Taip pat remiamasi politinės publicistikos straipsniais rusų, anglų, lietuvių ir ukrainiečių kalbomis, susijusiais su Rusijos –Ukrainos konfliktu.

Darbo struktūra. Magistro baigiamąjį darbą sudaro įvadas, du skyriai, išvados, šaltinių ir literatūros sąrašas, santrauka lietuvių ir anglų kalbomis. Pirmajame skyriuje teorinė prieiga formuluojama iš saugumizacijos teorijos, koncentruojantis į etninių grupių problematiką ginkluoto konflikto atveju. Antrajame skyriuje atskleidžiamos Rusijos ir Ukrainos karo konflikto priežastis, remiantis demografiniais ir etniniais rodikliais, atliekama Ukrainos demografinės ir etninės situacijos analizė, nagrinėjama Ukrainos ir Rusijos vykdoma rusų etninės ir rusakalbių grupių saugumizacija, vertinami Rusijos užsienio politikos aspektai kaip geopolitinės strategijos mechanizmas, saugumizuojantis Ukrainos tautą. Taip pat yra lyginamos etninių grupių saugumizacijos Rusijos ir Ukrainos konflikte 2014 - 2023 m.

1. SAUGUMIZACIJOS TEORIJOS TAIKYMAS TIRIANT KONFLIKTUS

Pastaraisiais dešimtmečiais padaugėjo saugumizacijos tyrimų. Pasak T. Janeliūno, saugumizavimo teorijoje tiriamas tik pats saugumizavimo procesas arba saugumizuojančių veikėjų santykiai su auditorija, tačiau nėra svarbu, kodėl vienas ar kitas iššūkis tampa saugumo problema (kitaip tariant, yra saugumizuojamas arba grėsminamas).[3] Saugumizacijos teorija siekia paaiškinti kaip nustatomas viešųjų problemų saugumo pobūdis, socialiniai įsipareigojimai, kurie atsiranda dėl visuotinio pripažinimo, kad reiškinys kelia grėsmę ir kaip gali būti kuriama tam tikra vidaus ir užsienio politikos strategija. O. Waever teigimu, maždaug devintojo dešimtmečio viduryje buvo pastebėta, kad apie saugumo sąvoką buvo mažai svarstoma, palyginti su tuo, kiek ir kaip ji dažnai ir intensyviai buvo naudojama. Tik po kelerių metų konceptualių saugumo sampratos tyrimų, tapo aišku, jog reikia dar kartą diskutuoti ir iš naujo konceptualizuoti saugumą. To paties autoriaus teigimu, svarbu iliustruoti kontrastą tarp šios teorijos ir tradicinių požiūrių į saugumą.[4]

1.1. Saugumizacijos koncepcijos

Saugumo problema išlieka vienu iš esminių klausimų, kurį nagrinėja įvairios tarptautinių santykių teorijos. Skirtingų teorijų šalininkai vis dar ieško atsakymų į klausimą, kas yra saugumas, kokia jo prigimtis ir esmė, kas yra subjektas ir objektas, kaip šis reiškinys turėtų būti tiriamas. Tradiciškai saugumas suprantamas išskirtinai tik karinėje plotmėje. Realizmo atstovai įvardina galią kaip pagrindinį įrankį spręsti problemas tarptautinėje arenoje, o pagrindinis subjektas yra valstybė. Nepaisant to, Šaltajam karui artėjant į pabaigą atsirado poreikis paaiškinti saugumo problemą ir kitais aspektais – ekonominiais, aplinkosauginiais, tapatybės, o žymiai vėliau dar ir atkreipiant dėmesį į tarptautinį nusikalstamumą ir terorizmą. Šaltojo karo pabaiga ir dvipolės tarptautinių santykių sistemos žlugimas įrodė, jog tradicinės klasikinės teorijos negalėjo kokybiškai prognozuoti, numatyti ir turėti įtakos naujai besikuriančiai pasaulio tvarkai. Dėl šios priežasties atsirado poreikis gilintis ir siaurinti paieškas ieškant atsakymo į naujai kylančius iššūkius ir grėsmes saugumui. Pasidarė akivaizdu, jog šis klausimas yra nevienalytis ir priklauso nuo daugelio veiksnių, kurie buvo paminėti anksčiau. Rytų ir Vakarų konfrontacija, kaip išskirtinai karinė, keliems dešimtmečiams, po Šaltojo karo pabaigos, prarado savo aktualumą. Dėl šios priežasties mokslininkai nukreipė savo žvilgsnius į nekarinius saugumo aspektus. Ypatingą vietą tyrinėjimuose užima postpozityvistinė koncepcija – konstruktyvizmas. Pagrindinės konstruktyvizmo mokyklos, kurios nagrinėja saugumo tematiką, yra

[3] Janeliūnas T. (2005). *Gegužės 9-osios problema saugumizavimo teorijos ir komunikacinio saugumo požiūriu*“. Politologija. p. 7. https://epublications.vu.lt/object/elaba:6173667/6173667.pdf
[4] Waever O. (1995). *Securitization and Desecuritization.* On security. Lipschutz, R.D. Columbia University Press. New York. p. 1 https://www.libraryofsocialscience.com/assets/pdf/Waever-Securitization.pdf

Kopenhagos, Paryžiaus ir Velso. Konstruktyvistai teigia, jog bendros idėjos, įsitikinimai ir vertybių sistemos įtakoja socialinius ir politinius reiškinius, todėl svarbu suprasti, kaip tai formuoja veikėjų tapatybę, nes tapatybė lemia interesus, kurie savo ruožtu lemia tolesnius veiksmus. [5]

Saugumizacijos teorijos atsiradimą galima sieti su nauja, maždaug apie 1983 m., pradėta plėtoti tarptautinių santykių ir saugumo akademine kryptimi – Kopenhagos mokykla. Šios krypties atskaitos pradžia laikoma Londono ekonomikos ir politikos mokslų mokyklos Tarptautinių santykių profesoriaus Barry Buzan darbų pradžia ir jo knyga „Žmonės, valstybės ir baimė: Nacionalinio saugumo problema tarptautiniuose santykiuose“ (ang. „People, States and Fear: The National Security Problem in International Relations“). Barry Buzan savo darbus vėliau tęsė kartu Ole Waever, Kopenhagos universiteto Politikos mokslų katedros Tarptautinių santykių profesoriumi. Jų kritika tradicinėms tarptautinių santykių teorijoms dėl valstybės pagrindinio vaidmens tarptautiniuose santykiuose padėjo išplėsti saugumo sąvoką ne tik kariniu, bet ir politiniu, aplinkosauginiu, ekonominiu ir visuomeniniu sektoriais. Visuomeninis saugumo aspektas vėliau tapo pagrindiniu analizės vienetu. Visuomeninis saugumo sektorius apima tapatybės diskursą. Visuomenės saugumas gali būti suprantamas kaip jos gebėjimas, besikeičiant situacijai ir veikiant galimoms ir realioms grėsmėms, išsaugoti ir atkurti savo tapatybę t. y. išlaikyti savo kalbos, kultūros, papročių, religinio ir tautinio tapatumo vystymąsi.[6] Dažnai šios priežastys yra itin svarbios siekiant atsiskirti etniniu pagrindu.

Pasak šios krypties tyrėjų, saugumas yra ne objektyvi būsena, o santykinis kiekvieno konkretaus veikėjo subjektyvus kažkokio atvejo grėsmės suvokimas.[7] Tokiu būdu Kopenhagos mokyklos atstovai sukūrė saugumizacijos (arba grėsminimo) teoriją. O. Waever savo knygoje „Saugumizacija ir desaugumizacija“ (*„*Securitisation and Desecuritisation*“*), taip pat ir kartu su B. Buzan ir J. De Wilde, olandų akademiku iš Groningeno universiteto, tarptautinių santykių ir saugumo studijų profesoriumi, bendrai išleistame veikale „Saugumas: nauja analizės sistema“ (*„*Security: A New Framework for Analysis*“*) apibrėžia saugumizaciją kaip reiškinį, kuris tikslingai kuriamas saugumizuojančio veikėjo diskursyvaus proceso metu, kuomet bandoma įtikinti atitinkamą auditoriją, jog referentiniam objektui kyla egzistencinė grėsmė. Jei grėsminimas sėkmingas, tada saugumo problema atsiranda tarp prioritetų, o saugumizuojantysis veikėjas, įgaudamas auditorijos pritarimą, gali imtis neatidėliotinų ir nepaprastų priemonių, kurios išvengia tradicinio politinio pritarimo proceso, tačiau jos paprastai turėtų būti taikomas.[8] Grėsmių rūšys gali skirtis priklausomai nuo tiriamo sektoriaus ir nuo to, kokio analizės gylio yra siekiama. Tokiu būdu saugumas gali būti laikomas ekstremalia politizavimo forma, kai specifinė problema yra iškelta už politinio proceso ir normų ribų.

Šios teorijos autorių teigimu, bet kokį klausimą galima suskirstyti atitinkamai pagal saugumizacijos spektrą (pav. 1) - pradedant nuo nepolitizuoto, kuomet nėra reikalaujamas valstybės įsikišimas, keliant iki

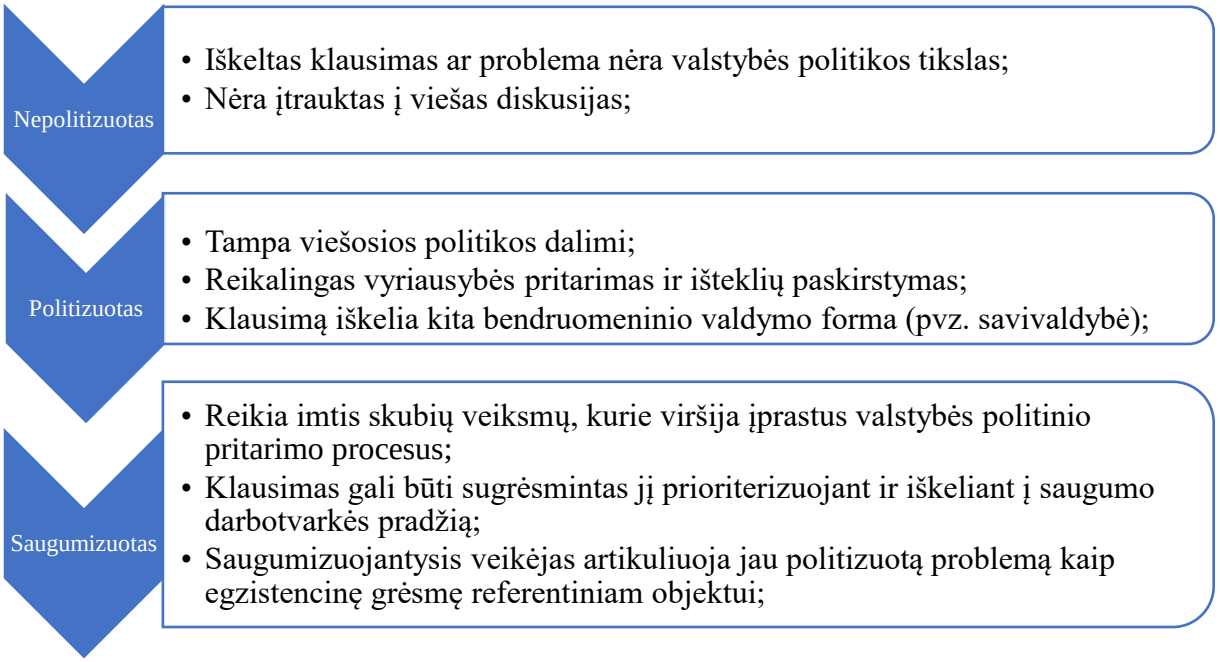
---

[5] Reus-Smit, C. (2005) *Constructivism*. Iš Burchill, S., Linklater, A., Devetak, R., Donnelly, J., Paterson, M., Reus-Smit, C. True, J. *Theories of International Relations. Third edition*. London: MacMillan Press Ltd., p. 196.
[6] Waever O. (1995). *Securitization and Desecuritization.* On security. Lipschutz, R.D. Columbia University Press. New York. p. 14. https://www.libraryofsocialscience.com/assets/pdf/Waever-Securitization.pdf .
[7] Buzan B., Waever O., Wilde J. (1998). *Security: A New Framework for Analysis*. Boulder, London: Lynnie Rienner. p. 21-24
[8] Waever O. (1995). *Securitization and Desecuritization.* On security. Lipschutz, R.D. Columbia University Press. New York. p. 5. https://www.libraryofsocialscience.com/assets/pdf/Waever-Securitization.pdf

politizuoto lygmens, kai klausimas yra politikos dalis t.y. reikalauja valstybės įsikišimo ir liečia visuomenę, o vėliau iki saugumizuoto, kai klausimas pateikiamas kaip egzistencinė grėsmė, kuri reikalauja skubių veiksmų ir pateisinančių priemonių, kurios viršija tradicinius politinius įgaliojimus, panaudojimo.[9] Iš tiesų nėra netgi būtina, jog egzistencinė grėsmė iš tikrųjų keltų pavojų referentiniam objektui, užtenka paties fakto, kad saugumizuojantysis veikėjas tokiu grėsmingu būdu pristatytų esamą situaciją, taip siekiant itin reikšmingo politinio poveikio.[10] Tuo pasinaudodamas saugumizuojantysis veikėjas gali teikti tiesos ir faktų neatitinkančią informaciją, pavyzdžiui iškraipyti istorinius faktus arba klastoti socialinius reiškinius.

Remiantis šia teorija, visą šį procesą galima tirti kaip politinį diskursą, tačiau pats diskursas, kuriame kas nors pristatoma kaip egzistencinė grėsmė svarbiam objektui, savaime nesukelia realaus pavojaus. Tokiu būdu tik atliekamas saugumizacijos veiksmas. Objektas sėkmingai saugumizuojamas tik tada, kai auditorija nedviprasmiškai sutinka, jog referentiniam objektui kyla grėsmė, tuo pačiu metu įteisindama tiek nepaprastų priemonių naudojimą, tiek esamų teisės normų pažeidimus. Saugumo diskurse tokio pobūdžio problema išskiriama ir pristatoma kaip prioritetinė. Pasak šios teorijos šalininkų, kylančios grėsmės tikrovės vertinimas nėra būtinas. Šiuo atveju svarbu suprasti patį konstravimo procesą apie tai, ką galime įvardinti grėsme referentiniam objektui. Taigi saugumizacijos procesas yra kalbos aktų seka, kurios metu saugumizuojantysis veikėjas kartu su auditorijos pritarimu iškelia naują prioritetinį saugumo darbotvarkės klausimą.

1 pav. Viešojo diskurso saugumizacijos spektras[11]

Pasak G. Miniotaitės ir D. Jakniūnaitės, vertinant ir tiriant saugumizaciją kalbos aktą, privalu jį

[9] Buzan B., Waever O., Wilde J. D. (1998). *Security: A New Framework for Analysis*. Boulder, London: Lynnie Rienner. p. 25
[10] Buzan B., Waever O., Wilde J. D. (1998). *Security: A New Framework for Analysis*. Boulder, London: Lynnie Rienner. p. 25
[11] Collins A. (2007). *Contemporary security studies.* Oxford University press. p. 135

analizuoti trimis pjūviais:

1. Referentinis objektas – tai objektas, kuriam, saugumu besirūpinančių subjektų nuomone, kyla egzistencinė grėsmė.
2. Saugumizuojantysis veikėjas – tai subjektas, kuris saugumizuoja objektą, aplink jį kurdamas saugumizuojantį diskursą, kurio tikslas pabrėžti egzistencinės grėsmės atsiradimą.
3. Funkciniai veikėjai – tai veikėjai, kurie įtakoja tiriamo saugumo sektoriaus dinamiką t.y. gali didinti arba mažinti įtampas atitinkamame sektoriuje.[12]

Tokiu būdu pagrindinį vaidmenį grėsminimo procese atlieka *saugumizuojantysis veikėjas,* kuris pasitelkdamas *kalbos aktą* ir iškeldamas *problemą (diskursą)* suteikia pavojaus statusą *referentiniam objektui* (pvz. individui, etninei grupei, valstybei, tarptautinės sistemos stabilumui ir kt.). Funkciniai veikėjai pasitelkiamai įtikinti atitinkamą auditoriją. Nepriklausomai nuo to, jog jie neinicijuoja saugumizacijos proceso, tačiau jie turi reikšmingą įtaką šio proceso tolesniam vystymuisi. G. Miniotaitė ir D. Jakniūnaitė pabrėžia, jog „problema pateikiama kaip egzistencinė grėsmė, o jo sprendimas kaip absoliutus prioritetas. Teigiama, jei problema nebus išspręsta dabar, vėliau bus vėlu, nebus kam ištaisyti klaidos.“[13] Šalia reikėtų pridėti ir ketvirtąjį aspektą. Analizuojant kalbos aktą ypatingą dėmesį privalu atkreipti į auditoriją t.y. į jos turimą įtaką politiniam elitui susikrauti kapitalo siekiant grįžtamojo ryšio ir nukreipti saugumizacijos procesą atgal saugumizuojančiajam veikėjui ir institucionalizuoti sprendimus. Kaip bebūtų, auditorijos kaip vieneto negalima lyginti su visuomene, tai yra sudėtinė visuomenės dalis, kuri gali išskirti etniniu, kalbos ir tapatybės požiūriais, ir priklausomai nuo turimos galios taip pat gali tapti saugumizuojančiu veikėju. Dėl šios priežasties auditorija ir politinis elitas gali keistis pozicijomis saugumizuojančio veikėjo atžvilgiu.

Taigi grėsmės didinimo procesas vyksta dviem etapais:

1. Saugumizuojantysis veikėjas paskelbia apie pavojaus atsiradimą.
2. Visuomenė įtikinama grėsmės egzistavimu ir pateisina (įteisina) nepaprastų priemonių panaudojimą apeinant politinį procesą.[14]

Jei antrame etape visuomenė nusprendžia nepritarti, tokiu atveju saugumizacijos aktas gali neįvykti. Svarbu pabrėžti, jog visuomenės pritarimas šiuo atveju gali būti paremtas prievartos būdu. Kopenhagos mokyklos atstovai išskiria sąlygas dėl kurių grėsminimas gali būti sėkmingas arba ne. Jos skirstomos į vidines ir išorines. Prie vidinių sąlygų galima priskirti tai, kaip taisyklingai buvo konstruojamas kalbos aktas. Prie išorinių – kokią įtaką ir statusą užima saugumizuojantysis veikėjas. Svarbu pabrėžti, jog valstybės arba jos

---

[12] Miniotaitė, G. ir Jakniūnaitė, D. (2001) *Lietuvos saugumo politika ir identitetas šiuolaikinių saugumo studijų požiūriu*. Politologija, 2001/3 (23). p. 8. https://www.academia.edu/33897487/LIETUVOS_SAUGUMO_POLITIKA_IR_IDENTITETAS_%C3%90IUOLAIKINI%C3%98_SAUGUMO_STUDIJ%C3%98_PO%C3%9EI%C3%9BRIU

[13] Ibid

[14] Jakniūnaitė, D. ir Nekrašas, E. (2010). *Kaip tirti tarptautinius santykius konstruktyvistiškai: filosofinių prielaidų ir teorinių nuostatų analizė*. Politologija 2010/3 (59). p. 44 https://www.researchgate.net/publication/330587874_KAIP_TIRTI_TARPTAUTINIUSSANTYKIUS_KONSTRUKTYVISTISKAI_FILOSOFINIU_PRIELAIDU_IRTEORINIU_NUOSTATU_ANALIZE

atstovo vaidmuo saugumizacijos procese užima labiau reikšmingą poziciją kitų subjektų atžvilgiu. Pavojaus specifika – tai sąlyga, kuri taip pat atkeliauja iš išorės ir gali palengvinti grėsmės pateikimą kaip savaime suprantamą. Pavyzdžiui, Ukrainos bandymas prisijungti prie Rusijos Federacijai „nedraugiško“ karinio bloko NATO, gali būti suprantamas kaip pavojus Rusijai, nes Vakarų karinis aljansas buvo ilgametis SSRS priešas Šaltojo karo laikais.

Kopenhagos mokyklos saugumo klausimų apžvalga konstruktyvizmo plotmėje yra bene išsamiausia. Jos saugumizacijos teorija turi tam tikrų metodologinių netikslumų, tačiau išlieka viena svarbiausių pastarojo meto teorinių krypčių. Ši teorija atsako į klausimus, kurių tradiciniai teoriniai požiūriai nepajėgūs išanalizuoti. Vienas svarbiausių teorijos tikslų yra atskirti referentinius objektus nuo saugumizuojančių veikėjų. Tuo tarpu tradicinių tarptautinių santykių paradigmų požiūris atspindi valstybę ir kaip saugumo problemos subjektą, ir objektą vienu metu. Dėl šios priežasties nekariniai saugumo aspektai privalo būti įtraukti analizuojant visuomenės grėsmių suvokimo ypatybes ir ribas.

1.2. Etninių grupių saugumizacija ir jos vaidmuo tarptautiniuose konfliktuose

Rusijos ir Ukrainos konfliktą, kuris *de facto* prasidėjo 2014 m. ir tęsiasi iki šių dienų, galima kategorizuoti, visų pirma, kaip tarptautinį ginkluotą konfliktą, nepaisant to, jog nė viena pusė oficialiai nėra paskelbusi karo. Vadovaujantis 1949 m. rugpjūčio 12 d. Ženevos konvencijų Papildomo protokolo dėl tarptautinių ginkluotų konfliktų aukų apsaugos (I protokolas) 1 straipsniu, bet kokia svetimšalių okupacija ir atsakas į ją yra pripažįstamas kaip tarptautinis ginkluotas konfliktas.[15] Labai svarbu atkreipti dėmesį į Rusijos ir Ukrainos kalbos, kultūros ir tapatybės skirtumus. Jų svarba yra reikšminga nustatant šio tarptautinio ginkluoto konflikto priežastis ir intensyvumą. Dažnai šiuos skirtumus galima įvardinti kaip nesugebėjimą gerbti kultūrinių priešingybių, etninių grupių požiūrių, stereotipų, išankstinių nusistatymų ir istorinės patirties, kuris dažnai baigiasi agresija, smurtu ar ginkluotu konfliktu. Tauta, kaip subjektas, turi teisę į apsisprendimą priklausyti tam tikram etnosui ir kultūrai, todėl jos sąmonė dažnai yra pasiryžusi atiduoti gyvybę vardan tapatybės išsaugojimo. Taigi, kalba, kultūra ir tapatybė yra neatsiejamai susijusi su kiekvienu konfliktu, nors ji gali jo ir nesukelti, tačiau apibrėžia būdus, kuriais taip pat galima analizuoti, klasifikuoti ir suvokti konfliktą. Dėl šios priežasties, galima drąsiai teigti, jog Samuel P. Huntington savo knygoje „Civilizacijų susidūrimas ir pasaulio pertvarka“ (angl. The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order) iš dalies nuspėjo ateities įvykius. Pasak autoriaus, žmonių kultūrinė ir religinė tapatybė bus pagrindinis konfliktų šaltinis pasaulyje po Šaltojo karo. Šis amerikiečių politologas, rašydamas savo knygą netrukus po Šaltojo karo griūties, teigė, kad ateityje karai vyks ne tarp šalių, o tarp kultūrų.[16] Tas pats autorius savo

[15] *1949 m. rugpjūčio 12 d. Ženevos konvencijų Papildomas protokolas dėl tarptautinių ginkluotų konfliktų aukų apsaugos (I protokolas).* (2001). Lietuvos Respublikos Seimas. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.106271
[16] Huntington P. S. (2011). *Civilizacijų susidūrimas ir pasaulio pertvarka.* Vilnius: Metodika. p. 237

knygoje teigia, jog „vietos, arba mikrolygmens, konfliktai ties sandūromis atsiranda tarp kaimyninių valstybių iš skirtingų civilizacijų, tarp grupių iš skirtingų civilizacijų, gyvenančių vienoje valstybėje, bei tarp grupių, mėginančių sukurti naujas valstybes iš senų griuvėsių, pavyzdžiui, buvusioje Sovietų Sąjungoje ir Jugoslavijoje“.[17] Visa tai ypač aktualu Rusijos ir Ukrainos karo kontekste, siekiant paaiškinti, kodėl įvyko konfliktas tarp dviejų tariamai broliškų slavų tautų, kurios dalinasi bendra istorija.

Bjorn Moller, Aalborg universiteto profesorius, kurio pagrindinė tyrimų sritis yra konfliktai, įvardina tris veiksnius, dėl kurių, tikėtina, gali kilti ginkluotas konfliktas. Pirmiausia, tai etninė priklausomybė, nacionalizmas ir religija. To paties autoriaus manymu, atidesnė analizė atskleidžia, kad etniškumas yra socialinis konstruktas, nes objektyvios priežastys kartais, bet ne visada, tampa identifikavimo taškais. Be to, dauguma objektyvių kriterijų yra slankiojančios skalės ir pilkosios zonos dalimi, pvz. skirtingos tarmės ir atskiros kalbos. Tik tada, kai nagrinėjamas požymis tampa socialinio identifikavimo (arba diskriminacijos) dalyku, iškyla aiškių apibrėžimų poreikis.[18] Ypatingai tai svarbu postsovietinio bloko valstybėms, kadangi ilgą laiką etninė tapatybė buvo prislopinta tuo metu vyravusio totalitarinio režimo. Jis taip pat pabrėžia, jog „socialinis konstruktas taip pat įgalina politinius lyderius panaudoti etninę priklausomybę instrumentalizuoti ir piktnaudžiauti, dažniausiai ksenofobijos ar atviro rasizmo forma, siekiant asmeninių tikslų, tokių kaip valdžia ar pelnas.“[19] Dažnai intensyviai prasidėjęs tarptautinis ginkluotas konfliktas nesibaigia net ir aiškiai laimėjus vienai iš konfrontuojančių šalių. Jis transformuojasi iš aktyvios fazės į „užšaldytą“ formą, tačiau vėliau atstačius prarastus išteklius ir paaštrėjus ideologinėms priešpriešoms arba atsiradus išorinei įtakai, toks užsitęsęs konfliktas gali suaktyvėti bet kurią akimirką.

Savo ruožtu N. Statkus teigia, jog etninis konfliktas – tai institucionalizuota kolektyvinė priešprieša tarp dviejų ar daugiau etninių grupių narių[20]. Kitaip tariant, tai konfliktas, kai politiškai nesuderinami tikslai apibrėžiami etniniu aspektu, o pačią priešpriešą lemia etniniai skirtumai. Nepaisant to, etninių požymių egzistavimas tarptautiniuose konfliktuose dažnai nėra pakankamas pagrindas tokius konfliktus vadinti „etniniais“. Pasak to paties autoriaus, etninės ir politinės ribos turi sutapti[21], siekiant išvengti konflikto. Taigi, jei pripažįstama, jog etniškumas yra tikroji konflikto priežastis, anksčiau minėti apibrėžimai yra ypač naudingi kategorizuojant konkrečią konflikto rūšį, kuomet besitęsiantys ginčai analizuojami atsižvelgiant būtent į konfrontuojančių pusių etninę tapatybę. Pavyzdžiui, Ukrainoje valstybinės kalbos pasirinkimo klausimai identifikuojami ir ginčijami pagal etninę priklausomybę. Tokiu būdu, jei nėra aišku, ar etninė tapatybė yra vienintelė konflikto priežastis, „etninio konflikto“ terminas naudingas siekiant apibūdinti aplinką, kurioje konfrontuojančios šalys (arba kiti ginčo subjektai) įvardina, jog konfliktas egzistuoja.

---

[17] Huntington P. S. (2011). *Civilizacijų susidūrimas ir pasaulio pertvarka.* Vilnius: Metodika. p. 194
[18] Moller, B. (2003). *Conflict theory*. Institut for Historie, Internationale Studier og Samfundsforhold, Aalborg Universitet. p. 13 https://vbn.aau.dk/en/publications/a9c633f2-2616-4e28-b87f-05278cfaf6ce
[19] Ibid
[20] Statkus, N. (2018). *Tapatybės politika etniniams konfliktams reguliuoti.* Vilnius: Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija. p. 40 https://biblioteka.lka.lt/data/PDF-leidiniai/2016-2020/2018-Statkus-Tapatybes_politika_etniniams_konfliktams_reguliuoti.pdf
[21] Statkus, N. (2003). *Etniškumas ir nacionalizmas*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla. p. 24.

Atitinkamai, jei etninio konflikto problema tampa sunkiai išsprendžiama, tokiu atveju padidėja tikimybė, jog konfliktas liks neišspręstas. Lygiai taip pat identifikuoti pavojai susiję su grėsminguoju „Kitu“ taps internalizuoti ir sustiprins išskirtinės tapatybės statusą. Be kita ko, tokio pobūdžio ilgalaikiai konfliktai sudaro sąlygas susiformuoti politinėms ir socialinėms rutinoms, kurios orientuotos į konfliktą, pavyzdžiui, kraštutinių dešiniųjų pažiūrų kovinių padalinių „Azov“, „Pravy Sektor“, „Donbas“ ir kitų atsiradimą Ukrainoje, o vėliau ir jų priskyrimą oficialiosioms Ukrainos ginkluotosioms pajėgoms. Daniel Bar-Tal, Tel Avivo Universiteto profesorius, kuris nuo 1980-ųjų atlieka politinės psichologijos tyrimus apie tai, kaip formuojasi, funkcionuoja ir kinta bendriniai etninių grupių įsitikimai, teigia, kad sunkiai išsprendžiami konfliktai gali būti šie:

- Užsitęsę arba neišspręsti bent vieną kartą;
- Konfrontuojančių pusių tikslai yra nesuderinami;
- Turintys smurto požymių;
- Kai vienos pusės laimėjimas automatiškai reiškia kitos pusės pralaimėjimą;
- Kai egzistencijos grėsmė vienai arba abiem pusėms tampa aiškiai suvokiama;
- Kuomet visuomenė nuolat įtraukiama į konfliktą;
- Jei viena iš konflikte dalyvaujančių šalių suinteresuota jo tęstinumu dėl turimų ekonominių, karinių ar politinių investicijų.[22]

Paskutinysis argumentas iš esmės atitinka Rusijos Federacijos ontologinio saugumo poreikį ir jos vykdomų agresijų įamžinimą, kuris įšaldė konfliktus postsovietinėje erdvėje. Visi kiti aukščiau paminėti faktoriai lemia, jog toks konfliktas visuomenei tampa „pagrindinis“ ir „totalus“. Net ir šiandien Rusijos žiniasklaidoje galima nesunkiai rasti esamo Rusijos – Ukrainos karo palyginimą su „Tėvynės“ arba „Šventuoju“ karu, kuris iš esmės iki šiol istoriškai buvo traktuojamas tik kaip SSRS dalyvavimas Antrajame pasauliniame kare prieš nacistinę Vokietiją. Stepan Bandera ir „banderovcai“ yra pagrindinės figūros Rusijos radijo ir televizijos laidose, kuriose dabartinė Ukrainos valdžia vaizduojama kaip neofašistinis režimas, naikinantis etninius rusus Ukrainoje. Nepriklausomai nuo fakto, jog ši asmenybė „kalėjo Sachsenhauseno koncentracijos stovykloje Vokietijoje, tapo pripažintu politinių jėgų, siekiančių kovoti tiek su vokiečiais, tiek su sovietais, vadovu. S. Banderos šalininkai 1942 metais įkūrė Ukrainos sukilėlių armiją, kurios kariai sovietinėje istoriografijoje vadinti banderininkais“[23] (rus. banderovcy).

Etniniai konfliktai gali sukurti palankias sąlygas saugumizacijai. Pats konfliktas gali turėti santykinį vertinimą, jei jis nagrinėjamas kontekste, kuriame susiformavo suvokimas – kas yra priešas, kaip tarp konfrontuojančių pusių atsiranda nesuderinamos pozicijos ir priešiški bandymai, o ne išreikštas tik griežtais terminais, kaip pavyzdžiui smurtas. Remiantis A. Lupovici požiūriu į „aš“ (arba „mes“) ir „Kitas“, egzistuoja

[22] Vered S. & Bar-Tal D. (2014) *Routinization of the Israeli-Arab Conflict: The Perspective of Outsiders.* Israel Studies Review, Vol. 29, No. 1, p. 41-61. Berghahn Books. https://www.jstor.org/stable/43771886
[23] *Stepan Bandera*. (2023). Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras. https://www.vle.lt/straipsnis/stepan-bandera/

galimybė, jog etniniai konfliktai gali kilti ar likti neišspręsti dėl naujo ar nuolatinio suvokimo apie pavojus, kylančius iš grėsmingojo „Kito“, tačiau nebūtinai dėl to paties smurto fakto kaipo tokio. Išskirtinių tapatybių „mes“ ir „priešas“ („Kitas“) identifikavimas, dažnai pasitaiko etniniu pagrindu vykstančiame konflikte.[24] Jis gali tapti ypač naudinga priemonė saugumizuojančiajam veikėjui, norinčiam legitimuoti ir įtvirtinti konfliktą. Panašios priemonės gali būti panaudojamos siekiant maksimaliai manipuliuoti tapatybėmis, tam, kad jos užimtų išskirtinę vietą darbotvarkėje. B. Buzan teigia, jog galima apibendrinti, kad valstybės ir tautos ryšys nėra paprastas ir kad tauta, kaip valstybės idėja, ypač nacionalinio saugumo prasme, taip pat nebus paprasta. Nors tai ir sudėtinga, tačiau akivaizdu, kad nacionalinis identitetas yra centrinis saugumo problematikos komponentas, nepaisant to, ar jis sutampa su valstybe, ar ne. Tebeegzistuojančią nacionalinio identiteto, kaip mobilizuojančios jėgos galią parodo įvykiai nuo Tibeto ir Šri Lankos iki Estijos ir Jugoslavijos.[25] Tokios pat nuomonės ir D. Lake su D. Rothchild. Jie teigia, jog intensyvūs etniniai konfliktai yra kolektyvinių baimių dėl ateities rezultatas, kurį politiniai „verslininkai“ ir kitos grupės panaudoja arba sukuria idant poliarizuotų visuomenę.[26] Taigi, visuomenės poliarizacija ir išskirtinių tapatybių kūrimas gali skatinti konfliktų atsiradimą ir jų tęstinumą.

Anot profesoriaus Donald L. Horowitz, anksčiau minėtuose socialiniuose kontekstuose asmeniui priskirtas tam tikros bendruomenės „nario“ statusas daro įtaką jo elgesiui „pašalinių“ atžvilgiu. Kitaip tariant grupės tapatybė lemia, kaip „Kitas“ ir „aš“ suvokiami – kaip draugai ar priešai?[27] Šis suvokimas glaudžiai susijęs su vienos bendruomenės grupės verte ir teisėtumu kitos grupės atžvilgiu, todėl gali lemti kovą dėl dominavimo, panaudojant galią. Tas pats autorius pažymi, jog etniškai susiskaldžiusiose visuomenėse galia gali būti naudojama ne tik kaip priemonė tikslui pasiekti, bet ir kaip pats tikslas savaime t. y. įgyti galios.[28] Tokiu būdu siekiama užtikrinti atitinkamos grupės vertę ir jos išlikimą t. y. įvyksta tapatybės išskyrimas kitų grupių sąskaita. Išskirtinių tapatybių atsiradimas gali paskatinti etninių konfliktų vystymąsi ir jų tęstinumą, nes išlieka „mes“ ir „Kitas“ kova. Tai yra labai svarbi šio magistro baigiamojo darbo dalis, kai išskirtinės tapatybės ir lygiai toks pat išskirtinis „priešų ir kitų“ bei konkrečių pavojų suvokimas yra aplinkos, kurioje vyksta saugumizacija, dalis. Tokia koncepcija ir poreikis nuolatos pabrėžti „mūsų“ ir „kitų“ tapatybės skirtumus gali lemti horizontalią, iš apačios į viršų nukreiptą ir institucionalizuotą saugumizaciją, kuri savaime prisideda prie minėtos koncepcijos įteisinimo ir internalizavimo, taip sukurdama užburtą ratą.

Anot B. Buzan ir O. Waever, horizontalioji saugumizacija vyksta horizontaliu lygmeniu, t. y. auditorijos/ų lygiu, tačiau problema kol kas dar nėra politizuota. Tuo metu, kai auditorijos bando politizuoti

---

[24] Lupovici, A. (2013). *Me and the Other in International Relations: An Alternative Pluralist International Relations 101*. International Studies Perspectives, Vol. 14, No. 3. p. 235-254. https://www.jstor.org/stable/44218743?seq=7

[25] Buzan, B. (1997). *Žmonės, valstybės ir baimė: Tarptautinio saugumo studijos po Šaltojo karo*. Vilnius: Eugrimas. p. 111

[26] Lake, D. & Rothchild D. (1996). *Containing Fear: The Origins and Management of Ethnic Conflict*. International Security, Vol. 21, No. 2, p. 41. The MIT Press. https://www.jstor.org/stable/2539070

[27] Horowitz, L. D. (1985). *Ethnic Groups in Conflict*. p. 66. https://pestuge.iliauni.edu.ge/wp-content/uploads/2017/12/Horowitz-Donald-L.-Ethnic-Groups-in-Conflict.pdf

[28] Horowitz, L. D. (1985). *Ethnic Groups in Conflict*. p. 74. https://pestuge.iliauni.edu.ge/wp-content/uploads/2017/12/Horowitz-Donald-L.-Ethnic-Groups-in-Conflict.pdf

klausimą, tai gali reikšti atvejus, kai ji arba pati tampa saugumizuojančiu veikėju, arba daro tokį didelį spaudimą kitiems saugumizuojantiems veikėjams (pavyzdžiui, politiniam elitui ir žiniasklaidai), kad pastarieji yra priversti imtis veiksmų t.y. pradėti saugumizacijos procesą. Auditorijų poveikis politiniam procesui („iš apačios į viršų“) priklauso nuo galios susitelkimo horizontalioje plotmėje, todėl abi saugumizacijos formos yra tarpusavyje susijusios. Šių dviejų procesų rezultatas gali sukeisti saugumizuojančius veikėjus ir auditoriją vietomis. Jei auditorijos spaudimas yra pakankamai didelis, veikėjai yra priversti prioretizuoti saugumo užtikrinimo klausimus, o visuomenė priversta juos priimti. Įtakos galia priklauso nuo socialinio konteksto bei esamų konfliktų normų ir rutinos. Elitas ir visuomenė gali būti priversti institucionalizuoti saugumizaciją ir laikyti vieninteliu prieinamu ir racionaliu keliu.[29] Lygiai tokiu pačiu būdu buvo pagrįsta Krymo aneksija, nepriklausomų Donecko ir Luhansko respublikų pripažinimas, o vėliau V. Putino paskelbta „specialiosios operacijos“ pradžia. Pats Kremliaus vadovas dažnai rėmėsi visuomenės apklausomis. Galima teigti, jog Rusijos visuomenė uždavė toną, kad tam tikros saugumo problemos būtų įtrauktos į darbotvarkę dar iš anksto, ir vėliau tam pritarė.

Kova dėl faktinio ar simbolinio dominavimo etniškai pliuralistinėse visuomenėse dažnai sukelia ilgalaikę ir nuolatinę etninę neapykantą. Svarbu pažymėti, jog etninis priešiškumas sudaro sąlygas vystytis masinei neapykantai, tokiu būdu atgaivinant šimtmečių senumo konfliktus ir baimes, pritaikant jas šiuolaikinėms sąlygoms.[30] Istoriniai naratyvai dažnai oportunistiškai naudojami kaip įrankiai šiuolaikinėms problemoms spręsti. Tai itin gerai atsispindi Rusijos Federacijos prezidento Vladimiro Putino kalboje, kuomet buvo „pagrįsta“ ir paskelbta didelio masto karinė invazija į Ukrainą 2022 m. vasarį. Kita vertus, Ukrainos teritorijoje vykstančio konflikto su Rusija metu, istorinė patirtis naudojama siekiant nustatyti „Kito“ ketinimus, tokiu būdu įvertinant kiekvienos iš konfliktuojančių pusių grėsmės statusą t.y. kiek „Kitas“ kelia grėsmę. Dėl šios priežastis turima istorinė patirtis, ypač jei buvo neigiama, įtakoja auditorijos sprendimų priėmimą. Istorinio naratyvo atitiktis realybei dažnai nėra paisoma, o tai labai svarbu grėsminimo atveju, kai saugumizuojantysis veikėjas įgalinamas „tikrą“ arba „sukonstruotą“ istorinę patirtį panaudoti esamoms problemoms sugrėsminti. Tuo naudojasi saugumizuojantys veikėjai siekdami užsitikrinti pritarimą. Rusijos ir Ukrainos konflikto atveju priežastis galima išskirti vadovaujantis saugumizacijos teorija ir procesu. Įvardintus tiek menamas, tiek realias priežastis Kremliaus režimui imtis ginklo prieš brolišką slavų tautą, galima surasti sprendimus kaip kovoti su pasekmėmis, naudojantis desaugumizacijos procesu. Konflikto priežastis galima prilyginti referentiniams objektams, vadinasi juos desaugumizavus, būtų pradėtas taikos inicijavimo procesas.

Apibendrinant, galima teigti, kad:

1. Realizmo atstovai įvardina galią kaip pagrindinį įrankį spręsti problemas tarptautinėje arenoje,

---

[29] Buzan B., & Wæver O. (2009). *Macrosecuritisation and Security Constellations: Reconsidering Scale in Securitisation Theory*. Review of International Studies, Vol. 35, No., pp. 253- 276. Cambridge University Press. p. 267. https://www.jstor.org/stable/20542789

[30] Horowitz, L. D. (1985). *Ethnic Groups in Conflict*. p. 83. https://pestuge.iliauni.edu.ge/wp-content/uploads/2017/12/Horowitz-Donald-L.-Ethnic-Groups-in-Conflict.pdf

o šios teorijos pagrindinis subjektas yra valstybė. Šaltojo karo pabaiga ir dvipolės tarptautinių santykių sistemos žlugimas įrodė, jog tradicinės klasikinės teorijos negali kokybiškai prognozuoti, numatyti ir turėti įtakos naujai besikuriančiai pasaulio tvarkai. Tuo tarpu konstruktyvistams svarbu suprasti, kaip formuojama veikėjų tapatybė, nes tapatybė lemia interesus, kurie savo ruožtu lemia tolesnius veiksmus. Visuomeninis saugumo aspektas tampa pagrindiniu analizės vienetu ir apima tapatybės diskursą. Visuomenės saugumas gali būti suprantamas kaip jos gebėjimas, besikeičiant situacijai ir veikiant galimoms ir realioms grėsmėms, išsaugoti ir atkurti savo tapatybę t. y. išlaikyti savo kalbos, kultūros, papročių, religinio ir tautinio tapatumo vystymąsi.

Saugumizacijos teorijos požiūriu, saugumas gali būti laikomas ekstremalia politizavimo forma, kai specifinė problema yra iškelta už politinio proceso ir normų ribų. Nėra netgi būtina, jog egzistencinė grėsmė iš tikrųjų keltų pavojų referentiniam objektui, užtenka paties fakto, kad saugumizuojantysis veikėjas tokiu grėsmingu būdu pristatytų esamą situaciją, taip siekiant itin reikšmingo politinio poveikio. Remiantis šia teorija, visą šį procesą galima tirti kaip politinį diskursą, tačiau pats diskursas, kuriame kas nors pristatoma kaip egzistencinė grėsmė svarbiam objektui, savaime nesukelia realaus pavojaus. Taigi saugumizacijos procesas yra kalbos aktų seka, kurios metu saugumizuojantysis veikėjas kartu su auditorijos pritarimu iškelia naują prioritetinį saugumo darbotvarkės klausimą. Saugumizacijos teorija atsako į klausimus, kurių tradiciniai teoriniai požiūriai nepajėgus išanalizuoti. Vienas svarbiausių teorijos tikslų yra atskirti referentinius objektus nuo saugumizuojančių veikėjų. Tuo tarpu tradicinis požiūris atspindi valstybę ir kaip saugumo problemos subjektą, ir objektą vienu metu. Visa tai itin aktualu analizuojant nekarinius saugumo aspektus, bandant suvokti visuomenei, kylančių grėsmių ypatybes ir ribas.

2. Rusijos ir Ukrainos konfliktas, kuris de facto prasidėjo 2014 metais ir tęsiasi iki šių dienų, visų pirma, yra tarptautinis ginkluotas konfliktas, nepaisant to, jog nė viena konflikto šalis iki šiol nėra paskelbusi karo. Kaip galimas konflikto priežastis būtina įvardinti etninius ir kultūrinius skirtumus, kurie ilgą laiką buvo neigiami, teikiant broliškų slavų tautų apibrėžimą. Analizuojant etninius skirtumus reikia juos vertinti ir suprasti kalbos, kultūros, politiškai nesuderinamais tikslų ir tapatybės klausimais. Visai tai lemia savęs ir "Kito" identifikavimą, kurio metu formuojasi konfliktinės socialinės ir politinės rutinos. Etninio pagrindo ginkluoti konfliktai neretai tampa "įšaldytais". Neišsprendžiamų etninių ginkluotų konfliktų ypatybės sukuria puikią terpę saugumizuojantiesiems veikėjams sėkmingai imtis nuolatinių grėsminimo veiksmų. Internalizuotas suvokimas apie „Kitą“ leidžia išlaikyti problemą gyventojų rutinoje ir kartu imtis bet kokių saugumizavimo veiksmų, jei tik tai liečia grėsmes, susijusias su „Kitu“. Taigi visuomenės poliarizacija ir išskirtinių tapatybių kūrimas gali skatinti ne tik konfliktų atsiradimą, bet ir jų tęstinumą. Saugumizuojantysis veikėjas tuo pasinaudodamas yra pasirengęs konstruoti grėsmes ir įtvirtinti jas vykdydamas horizontalią ir iš apačios į viršų nukreiptą saugumizaciją tam pasitelkęs tikslingas auditorijas. Jis ir auditorija susikeičia pozicijomis, jei auditorijos spaudimas yra pakankamai didelis, o veikėjas yra priverstas prioretizuoti saugumo užtikrinimo klausimus. Įtakos galia priklauso nuo socialinio ir istorinio

konteksto, esamų konfliktų normų, rutinos ir tuo, kaip saugumizuojantysis veikėjas sugeba šiuos socialinius konstruktus sugrėsminti siekiant užsitikrinti pritarimą. Taigi, pats etninis ginkluotas konfliktas, iš esmės kaip procesas, gali būti naudojamas kaip saviugdos šaltinis siekiant suvokti skirtingų tikslų ir veiksmų nesuderinamumą Rusijos ir Ukrainos kare tapatybės paieškos perspektyvoje.

2. RUSIJOS IR UKRAINOS ETNINIŲ GRUPIŲ SAUGUMIZACIJA

Šiame skyriuje atliekama Ukrainos etninių grupių situacijos analizė, pateikiama šalies geografinė padėtis kartu su demografiniais rodikliais, t. y. kokią dalį sudaro etniniai rusai lyginant su ukrainiečiais tam tikrame šalies regione, kalbos ir pilietybės aspektais. Svarbu pabrėžti, jog Ukrainoje gyvena viena iš gausiausių rusų diaspora pasaulyje. Nors rusų tautybės gyventojai paplitę visuose Ukrainos regionuose, dauguma jų gyvena pietrytinėje ir pietų Ukrainoje, į kuriuos yra nukreipta tiek Rusijos, tiek Ukrainos saugumizacijos politika. Rusijos užsienio politikos aspektai, kaip geopolitinės strategijos mechanizmas, gali būti vertinami, kaip saugumizuojantis rusų tautą. Taip pat, remiantis sociologiniais ir demografiniais duomenimis, atskleidžiamos Rusijos ir Ukrainos karo konflikto priežastys bei nagrinėjama Ukrainos ir Rusijos vykdoma rusų etninės ir rusakalbių ukrainiečių grupių saugumizacija.

2.1 Ukrainos gyventojų demografinės ir etninės situacijos analizė

Ukraina nepriklausoma valstybe tapo 1991 m. rugpjūčio 24 d. priėmus Nepriklausomybės deklaracijos aktą, patvirtintą visuotiniu balsavimu 1991 m. gruodžio 1 d. Tais pačiais metais įkuriama ir Krymo autonominė respublika, tačiau statusas įsigalioja tik praėjus beveik penkeriems metams, kai patvirtinama 1996 m. birželio 28 d. Konstitucija, kuri nustato, jog Ukraina yra unitarinė, suvereni ir nepriklausoma, demokratinė ir teisinė valstybė. Ši valstybė savo sienomis vakaruose ribojasi su Lenkija, Slovakija, Vengrija, pietvakariuose su Rumunija, Moldova ir separatistine Padniestrės respublika. Rytinės valstybinės sienos su Rusija ilgis yra 2295 kilometrai, o šiaurėje - Ukrainos ir Baltarusijos – 1084 kilometrai.[31] Pasienyje su Rusija galima išskirti penkis administracinius vienetus - Donecko, Luhansko, Charkovo, Sumų ir Černigovo sritis, kurios ribojasi su Rusijos Federacija ir yra svarbios šiam tyrimui.

Ukraina yra Rytų Europos valstybė, kurios plotas - 603,7 tūkst. kv. km., tai yra antra valstybė pagal dydį po Rusijos. Remiantis visuotiniu gyventojų surašymo duomenimis, kuris buvo atliktas 2001 m. gruodžio 5 d., gyventojų skaičius siekė 48,5 mln., o vidutinis šalies gyventojų tankumas – 80 žmonių kvadratiniame kilometre.[32] Surašymo tikslas bet kurioje pasaulio šalyje yra tas pats ir apima duomenis apie gyventojų skaičių, sudėtį ir pasiskirstymą. Šis surašymas, įvykęs 2001 metais, yra vienintelis, kuris buvo atliktas nepriklausomoje Ukrainoje, kitas buvo planuojamas 2020 m., tačiau dėl vis dar tebesitęsiančio konflikto su Rusija yra neįmanomas. Surašymų rezultatai yra daugelio politinių, ekonominių, socialinių ir ekonominių

[31] *Украина планирует полностью заменять границу с Беларусью и рф, - ГНСУ*. (2023). Rubryka.com. https://rubryka.com/ru/2023/02/25/ukrayina-planuye-povnistyu-zaminuvaty-kordon-z-bilorussyu-ta-rf-dpsu/
[32] *Всеукраинская перепись населения, 2001*. (2003). Государственный комитет статистики Украины. http://2001.ukrcensus.gov.ua/rus/regions/

tyrimų pagrindas. Bet koks rimtas tyrimas nėra galimas be gyventojų surašymo duomenų. Pasak Ukrainos valstybinės statistikos tarnybos, šio surašymo tikslas – gauti objektyvią informaciją apie pokyčius, įvykusius šalies socialiniame ir ekonominiame gyvenime bei struktūroje po ankstesnio surašymo; sukurti demografinių ir socialinių ekonominių duomenų informacinę bazę apie gyventojus, jų pasiskirstymą pagal amžių, lytį, tautybę, kalbos ženklus, šeimos sudėtį, pilietybę, išsilavinimą, pragyvenimo šaltinius, profesiją, migracinę veiklą, gyvenimo sąlygas, kurie yra svarbūs visai šaliai ir jos administraciniams bei teritoriniams padaliniams.[33] Tai yra ypač svarbu, nes Ukraina nėra vienalytė tautiniu atžvilgiu. Remiantis paskutiniaisiais duomenimis, šalyje galima išskirti ne mažiau nei aštuoniolika įvairių tautybių, kurių skaičius kiekvienai tautinei mažumai svyruoja nuo 30 iki 300 tūkst. gyventojų (žr. 1 lent.).

1 lentelė. Ukrainos gyventojų skaičius ir sudėtis pagal tautybę (2001 m. Ukrainos gyventojų surašymo duomenys)

Tautybė	Skaičius (tūkst.)	Procentinė išraiška	
		2001	1989
Ukrainiečiai	37541,7	77,8	72,7
Rusai	8334,1	17,3	22,1
Baltarusiai	275,8	0,6	0,9
Moldavai	258,6	0,5	0,6
Krymo totoriai	248,2	0,5	0,0
Bulgarai	204,6	0,4	0,5
Vengrai	156,6	0,3	0,4
Rumunai	151,0	0,3	0,3
Lenkai	144,1	0,3	0,4
Žydai	103,6	0,2	0,9
Armėnai	99,9	0,2	0,1
Graikai	91,5	0,2	0,2
Totoriai	73,3	0,2	0,2
Romai	47,6	0,1	0,1
Azerai	45,2	0,1	0,0
Kartvelai	34,2	0,1	0,0
Vokiečiai	33,3	0,1	0,1
Gagaūzai	31,9	0,1	0,1

1 lentelės tęsinys kitame puslapyje

[33] *The aim of the Census.* (2023). State Statistics Service of Ukraine. http://www.ukrcensus.gov.ua/eng/advant/advant_main.php

1 lentelės tęsinys

Kitos tautybės	177,1	0,4	0,4

Sudaryta autoriaus. Šaltinis: The aim of the Census. (2023). *State Statistics Service of Ukraine*. http://2001.ukrcensus.gov.ua/rus/results/general/nationality/

Remiantis duomenimis pateiktais 1 lentelėje, galima išskirti dvi didžiausias tautas gyvenančias Ukrainos teritorijoje – ukrainiečių (77,8 proc.) ir rusų (17,3 proc.). Svarbu pažymėti, jog nuo 1989 m. ukrainiečių padaugėjo daugiau kaip 5 procentais, o rusų sumažėjo beveik tokia pačia procentine išraiška. Iš dalies, tai lėmė asimiliacijos procesas daugiausia tarp pačių ukrainiečių ir rusų. Pateiktas procentinės išraiškos santykinis vertinimas neatspindi paties fakto, jog Ukrainos rusai, skaičiumi, yra didžiausia rusų etninė grupė užsienyje. Šį faktą patvirtina Adnan Menderes universiteto akademiko Oncel Sencerman surinkti duomenys pateikti 2 lentelėje, taip pat įvertinus jų skaitines reikšmes. Šiandien vis dar nėra duomenų kaip pakito šie skaičiai dėl gausios rusų emigracijos prasidėjus „specialiajai karinei operacijai“ ir paskelbus dalinę karinę mobilizaciją. Dauguma rusų, vengiančių tarnybos, išvyko į artimojo užsienio šalis, kurios minimos 2 lentelėje.

2 lentelė. Rusijos gyventojų santykis su šalies gyventojų skaičiumi buvusiose sovietinėse respublikose

Valstybė	Procentinė išraiška po 2006 m.	Skaičius (tūkst.)
Ukraina	17,3	8 334,1
Kazachstanas	10,3	3 072,7
Uzbekistanas	6	809,5
Baltarusija	11,4	706,9
Latvija	28,8	454,3
Kirgizija	30	352,9
Estija	25,6	315,2
Moldova	5,9	201,2
Lietuva	6,3	129,7
Azerbaidžanas	1,8	119,3
Tadžikistanas	1,1	35,0
Sakartvelas	1,5	26,4
Armėnija	0,5	14,6

Sudaryta autoriaus. Šaltinis: Sencerman, O. (2018). Russian Diaspora as a Means of Russian Foreign Policy. *Military review*. https://www.armyupress.army.mil/Journals/Military-Review/English-Edition-Archives/March-April-2018/Sencerman-Russian-Diaspora/

Po Krymo aneksijos, V. Žuravel išskiria kelias pagrindines rusų etninės grupės mažėjimo priežastis –

„didelis mirtingumas valstybėje, migracija į Rusiją ir Europos šalis, pilietybės keitimas, paskatintas totalinės ukrainizacijos procesų visose aktyviose visuomenės gyvenimo sferose, ukrainietiškos tapatybės skatinimas, Rusijos stačiatikių bažnyčios Ukrainoje padalijimas, Ukrainoje vykstantis pilietinis karas.“[34] Tik vienintelėje Krymo autonominėje respublikoje, kurią visas pasaulis pripažįsta kaip Ukrainos teritorijos dalį, rusai sudaro daugumą gyventojų (žr. 3 lent.).

3 lentelė. Krymo autonominės respublikos gyventojų skaičius ir sudėtis pagal tautybę (2001 m. Ukrainos gyventojų surašymo duomenys)

Tautybė	Skaičius (tūkst.)	Procentinė išraiška	
		2001 m.	1989 m.
Rusai	1180,4	58,3	65,6
Ukrainiečiai	492,2	24,3	26,7
Krymo totoriai	243,4	12,0	1,9
Baltarusiai	29,2	1,4	2,1
Totoriai	11,0	0,5	0,5

Sudaryta autoriaus. Šaltinis: The aim of the Census. (2023). *State Statistics Service of Ukraine*. http://2001.ukrcensus.gov.ua/rus/results/general/nationality/

Taip pat galima stebėti, jog ukrainiečių, kaip ir pačių rusų procentinė dalis šiek tiek sumažėjo, o Krymo totorių nepriklausomybės laikotarpiu išaugo. Šiuos pokyčius nulėmė dirbtinis Ukrainos gyventojų etninės struktūros keitimas ir asimiliacija su rusų tauta, kurią išgyveno visos postsovietinės valstybės. Lygiai taip pat galima stebėti, kaip keičiasi šios proporcijos Ukrainai atgavus nepriklausomybę. Krymo atvejis yra išskirtinis rusų daugumos atžvilgiu dėl kelių priežasčių. Visų pirma, pusiasalio rusinimui turėjo įtakos tiek carinės Rusijos, tiek SSRS metais vykdytos deportacijos. Antra, Kryme yra dislokuotas Rusijos Federacijos Juodosios jūros laivynas. Trečia, galima drąsiai teigti, jog išlaikyti rusų daugumą pusiasalyje visada buvo ir yra Rusijos Federacijos užsienio politikos strateginis tikslas, kuris buvo remiamas diplomatiniais ir ekonominiais būdais.

Vienas iš būdų išlaikyti ir įtakoti politinius procesus Ukrainoje yra suteikti Rusijos Federacijos pilietybę. Rusijos pilietybės įstatymas leidžia turėti dvigubą pilietybę, tačiau Ukraina nuo pat nepriklausomybės atgavimo draudžia tokią galimybę. Nepaisant to, iš esmės nėra mechanizmo, kaip nustatyti, ar Ukrainos piliečiui yra suteikta Rusijos pilietybė, kadangi Rusijos Federacija nesidalina šiais duomenimis. Remiantis ukrainietišku žinių portalu, pagal įstatymą Ukrainos piliečiai negali turėti kelių pilietybių, nors

[34] Журавель В. (2015). *Русский мир на Украине: проблемы и перспективы.* ИНСТИТУТ ЕВРОПЫ РОССИЙСКОЙ АКАДЕМИИ НАУК. p.2. http://instituteofeurope.ru/images/uploads/analitika/an3.pdf

daugelis ukrainiečių tiesiog nepraneša apie savo antrąją pilietybę.[35] Taigi, tokiu būdu sudaromos tinkamos sąlygos penktosios kolonos atsiradimui švelniosios galios plėtojimui.

Po 2014 m. Ukrainoje aktyvuojamas naujas Rusijos Federacijos geopolitinis įrankis – pasportizacija, kuris dar labiau paskatino Ukrainos visuomenės susiskaldymą. Galima teigti, jog Rusijos pasų platinimas prasidėjo žymiai anksčiau ir kitose Kremliaus režimo okupuotose ar ginčytinose teritorijose – Abchazijoje, Pietų Osetijoje, Padniestrėje, Kryme, Donbase ar Kalnų Karabache. Dar prieš 2008 m. Rusijos ir Sakartvelo karą, 90 proc. abchazų ir Pietų osetinų jau turėjo Rusijos pasus.[36] Nuo 2018 m. mažiausiai 650 tūkst. Donbaso gyventojų gavo Rusijos pasus.[37] 2019 m. įvesta supaprastinta Rusijos pilietybės gavimo tvarka Donecko ir Luhansko Liaudies Respublikų (toliau - DLR ir LLR) gyventojams, taip pat visiems Rusijoje gyvenantiems ukrainiečiams iš Ukrainos Luhansko ir Donecko sričių. Praėjusių metų gegužę V. Putinas supaprastino Rusijos pilietybės suteikimą Ukrainos Zaporižės ir Chersono regionų gyventojams, taip pat našlaičiams, vaikams be tėvų globos ir neveiksniems asmenims iš DLR, LLR, o vėliau ir visiems kitiems Ukrainos gyventojams. Praėjusių metų liepą V. Putinas pasirašė dekretą, kuriuo supaprastinta Rusijos pilietybės gavimo tvarka išplečiama apskritai visiems Ukrainos gyventojams.[38] 2022 m. Ukrainos ministrų kabinetas, siekdamas užkirsti kelią tolimesnei pasportizacijai, nustatė baudžiamąją atsakomybę valstybės tarnautojams, turintiems Rusijos pilietybę. Remiantis leidiniu „Politico“ po ginkluotų konfliktų, kurie vyko 2002 m., Gruzijos ir Moldovos teritorijose, o taip pat ir 2014 m. Ukrainoje, pradėta vykdyti Rusijos pasų išdavimo politika padidino Rusijos mažėjantį gyventojų skaičių keliais milijonais, tuo pačiu pakertant šalių suverenitetą, vėliau pateikiant klaidingą Rusijos invazijos pagrindą iš dalies okupuoti šias valstybes.[39] Taigi, pasportizacija yra ilgalaikės Rusijos strateginės užsienio politikos dalis, kuria siekiama išlaikyti buvusių sovietinių šalių kontrolę, skaldant visuomenę. Vertinant Krymo aneksiją, galima daryti išvadą, jog Kremliaus strategija Ukrainos atžvilgiu didžiąja dalimi pasiteisino. Gyventojų pasportizacija ir dirbtinė natūralizacija yra Prezidento V. Putino demografinės vizijos įrankiai, turintys itin reikšmingą istorinį, kultūrinį, socialinį bei politinį Rusijos nacionalinės tapatybės komponentą. Didžiausios sėkmės pasportizacija sulaukė rytiniuose Ukrainos regionuose – Donecko ir Luhansko srityse, kurios ribojasi su Rusijos Federacija.

Ukrainoje, iki 2022 m. liepos 1 d., rusų piliečiams nebuvo taikomas vizos režimas, nes abiejose pusėse gyveno giminės ir laisvai judėdavo darbo jėga.[40] Etninis pasiskirstymas pavaizduotas 2 pav.

---

[35] *Двойное гражданство в Украине. Быть или не быть?* (2019). ООО «ИЗДАТЕЛЬСКИЙ ДОМ «МЕДИА-ДК». https://biz.nv.ua/experts/dvoynoe-grazhdanstvo-v-ukraine-byt-ili-ne-byt-50059535.html

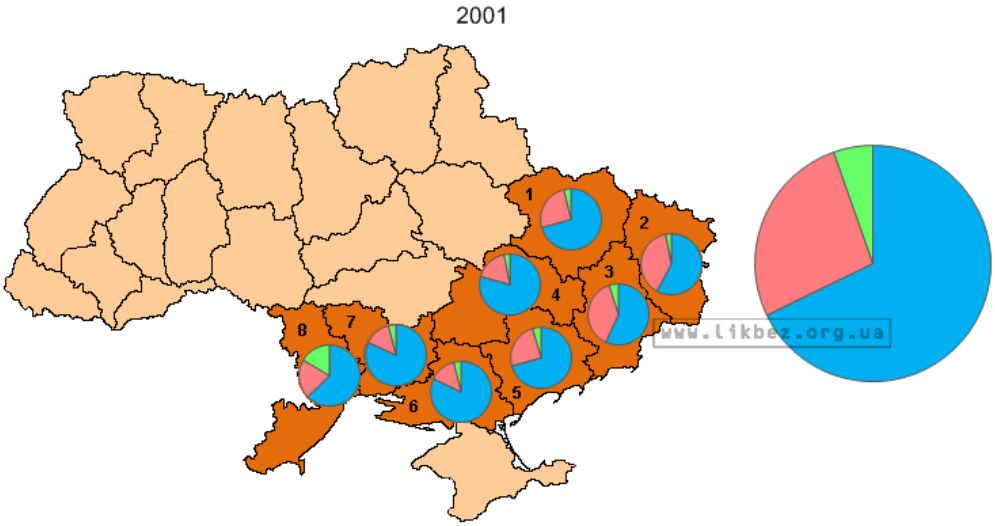
[36] Safoev, M. (2022). *Russia's Passport Distribution Policy as a Soft Power Tool*. The Foreign Policy Council. https://foreignpolicycouncil.com/2022/01/28/russias-passport-distribution-policy-as-a-soft-power-tool/

[37] Roth, A. (2021). *Kremlin defends Russian military buildup on Ukraine border*. The Guardian. https://www.theguardian.com/world/2021/apr/09/kremlin-officials-say-russia-will-not-stand-aside-if-kyiv-launches-assault

[38] Злобин, А. (2022). *Правительство Украины одобрило уголовное наказание за получение российского паспорта*. АО «АС Рус Медиа». https://www.forbes.ru/society/477349-pravitel-stvo-ukrainy-odobrilo-ugolovnoe-nakazanie-za-polucenie-rossijskogo-pasporta

[39] Hyde, L. (2023). *Forced to fight your own people: How Russia is weaponizing passports*. Politico.eu. https://www.politico.eu/article/ukraine-citizenship-war-russia-weaponize-passport-passportization-mobilization-draft/

[40] *V.Zelenskis: Ukraina nuo liepos 1-osios įves vizas Rusijos piliečiams (papildytas).* (2022). 15min.lt. https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/pasaulis/v-zelenskis-ukraina-nuo-liepos-1-osios-ives-vizas-rusijos-pilieciams-papildytas-57-1695468?copied

Adaptuota autoriaus. Šaltinis: Национальный состав населения Украины (по данным переписи населения 2001 года). (2014). http://likbez.org.ua/census-of-ukraine-2001.html

2 pav. Ukrainiečių, rusų ir kitų tautybių pasiskirstymas pietryčių Ukrainoje

Mėlyna spalva žymi ukrainiečius, raudona – rusų tautinę mažumą, žalia – kitas tautybes. Žemėlapyje sužymėtos sritys, skaičiais nuo vieno iki aštuonių. 4 lentelėje pateikiami duomenys (proc.) apie rusus ir ukrainiečius šiose srityse. Galima pastebėti, jog rusų etninė mažuma skaitlingumu itin išsiskiria Luhansko ir Donecko srityse. Svarbu pabrėžti, jog šios sritys gyventojų skaičiumi išsiskiria ir visame Ukrainos kontekste. Pavyzdžiui, Donecko srityje to paties surašymo duomenimis gyveno beveik 5 mln. gyventojų.

4 lentelė. Ukrainiečių, rusų ir kitų tautybių pasiskirstymas pietryčių Ukrainoje

Numeris	Sritis	Rusai	Ukrainiečiai
1.	Charkivo	25,6	70,7
2.	Luhansko	39,0	58,0
3.	Donecko	38,2	56,9
4.	Dnepropetrovsko	17,6	79,3
5.	Zaporožės	24,7	70,8
6.	Chersono	14,1	82,0
7.	Mykolayivo	14,1	81,9
8.	Odesos	20,7	62,8

Sudaryta autoriaus. Šaltinis: *Национальный состав населения Украины (по данным переписи населения 2001 года)*. (2014). http://likbez.org.ua/census-of-ukraine-2001.htm

Reikia atkreipti dėmesį į tai, kad pagrindinis etninis determinantas yra etninės tapatybės samprata, tai yra, žmogaus suvokimas apie savo priklausymą tam tikrai etninei grupei, kuris grindžiamas bendra kalba, istorija, tradicijomis, kultūra ir gyvenimo būdu. Šiuo metu kalba yra vienas svarbiausių tautybės kriterijų Ukrainoje. Duomenys apie šalyje gyvenančių piliečių gimtąją kalbą leidžia ištirti atskirų kalbų pasiskirstymo laipsnį ir kartu yra būtini tolesniam identiteto aiškinimui. 2001 m. atlikto surašymo duomenimis daugiau nei 85 proc. šalies gyventojų savo gimtąją kalbą tiesiogiai siejo su tautine priklausomybe.[41] Šis rodiklis dominavo visuose Ukrainos regionuose. Dėl šios priežasties Ukrainos demografiniai rodikliai reikšmingi nagrinėjant juos ir kalbos pasirinkimo aspektu. Gyventojų surašymas parodė, kad tai, kaip gyventojai išsaugo savo gimtąją kalbą, daugeliu atvejų priklauso nuo jų bendruomenės paplitimo pobūdžio t.y. gyvena glaudžiai ar atsiskyrę, bei gyvenamosios vietos (miesto ar kaimo vietovės). Rusai (95,9 proc.), vengrai (95,4 proc.), Krymo totoriai (92,0 proc.), rumunai (91,7 proc.), gagauzai (71,5 proc.), moldavai (70,0 proc.), bulgarai (64,1 proc.) išlaikė savo tautos kalbą kaip gimtąją kalbą.[42]

Iki 2019 m. rusų kalba, ypač rytų ir pietų regionuose, turėjo iš esmės atskirą statusą. 2012 m. rugpjūčio 10 d. įsigaliojo regioninės kalbos statusas. Įstatymas buvo privalomas visiems regionams, o jo pagrįstumas buvo aiškinamas rezultatais atsakymų į klausimą apie gimtąją kalbą, kuris buvo užduotas Ukrainos gyventojams surašymo metu. Pasak šio įstatymo 7 straipsnio, kalba įgyja regioninį statusą, jei mažiausiai 10 procentų regiono gyventojų ji yra gimtoji kalba.[43] Vis dėl to buvo manoma, jog vietos savivaldos institucijos (pvz. miesto taryba) privalo ratifikuoti šį dokumentą. Pasak ukrainietiško žinių portalo Deloa.ua, netrukus po šio įstatymo rusakalbiai regionai Ukrainoje netruko ratifikuoti ir paskelbti rusų kalbą regionine[44], o tai reiškia, jog buvo sudarytos sąlygos išstumti ukrainiečių kalbą iš viešojo gyvenimo. 2012 m. rusų kalbos regioninis statusas buvo suteiktas trylikoje Ukrainos savivaldybių. Svarbu prisiminti, jog Ukraina yra unitarinė valstybė, remiantis 1996 m. Konstitucijos IX skirsnio, 133 straipsniu, turinti trijų lygių administracinį suskirstymą - 24 sritis, 2 specialiojo statuso miestus ir vieną autonominę respubliką.[45] Taigi rusų kalba *de facto* ir *de jure* galima prilyginti valstybinei ukrainiečių kalbai. Remiantis duomenimis pateiktais 5 lentelėje, galima daryti išvadą, jog rusų kalbos įteisinimas įgavo didžiulį pagreitį netrukus po įstatymo priėmimo. Dėl šios priežasties kalba yra labai svarbus aspektas analizuojant tautinių mažumų identiteto problemas Ukrainoje.

---

[41] *Языковой состав населения Украины, по данным Всеукраинской переписи населения*. (2001). Государственный комитет статистики Украины. http://2001.ukrcensus.gov.ua/rus/results/general/language/

[42] Ibid

[43] *Про засади державної мовної політики* (2013). Відомості Верховної Ради. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5029-17#Text

[44] *Где в Украине русский язык получил статус регионального* (2012). Delo.ua. https://delo.ua/econonomyandpoliticsinukraine/gde-v-ukraine-russkij-jazyk-poluchil-status-regionalnogo-183361/

[45] *Конституция Украины*. (1996). Ведомости Верховной Рады Украины. http://zakonst.rada.gov.ua/docs/ru/constitution-20160315.pdf

5 lentelė. Rusų kalbos ratifikavimas pietryčių Ukrainos savivaldose 2012 m.

Nr.	Rusų kalbos ratifikavimo data	Savivalda
1.	2012-08-13	Odesos miesto
2.	2012-08-14	Krasnolutski (*rus. Краснолучский*) miesto (Luhanskas)
3.	2012-08-15	Odesos srities
4.	2012-08-16	Donecko srities
5.	2012-08-16	Zaporožės srities
6.	2012-08-16	Sevastopolio miesto
7.	2012-08-17	Luhansko srities
8.	2012-08-17	Dnepropetrovsko srities
9.	2012-08-17	Chersono srities
10.	2012-08-20	Charkivo miesto
11.	2012-08-21	Mykolayivo miesto
12.	2012-08-30	Charkivo srities
13.	2012-09-05	Zaporožės miesto
14.	2012-09-06	Luhansko miesto
15.	2012-09-07	Mykolayivo srities
16.	2012-09-12	Dnepropetrovsko
17.	2012-09-13	Tarasivtsi miesto
18.	2012-09-21	Donecko miesto

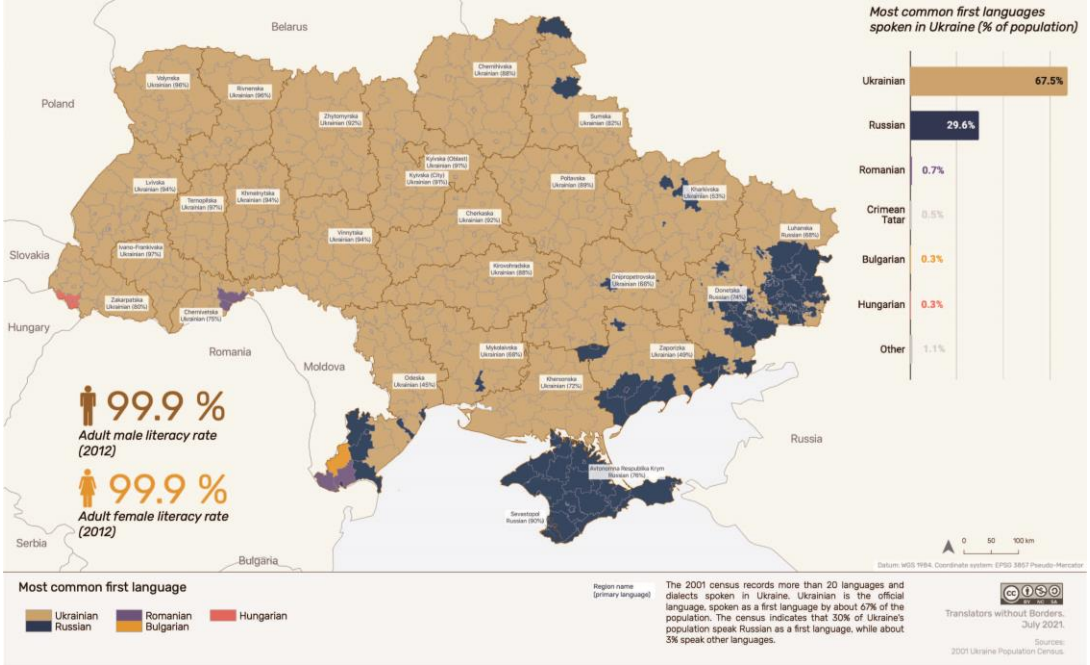
Sudaryta autoriaus. Šaltinis: *Где в Украине русский язык получил статус регионального* (2012). Delo.ua. https://delo.ua/econonomyandpoliticsinukraine/gde-v-ukraine-russkij-jazyk-poluchil-status-regionalnogo-183361/

Remiantis LRT.lt duomenimis, nuo 2019 m. pavasario ukrainiečių kalba įtvirtinama kaip vienintelė valstybinė kalba. Įstatyme taip pat nustatyta, kad ją privaloma vartoti valstybinėse institucijose ir kitose viešojo gyvenimo srityse: švietimo, kultūros įstaigose ir paslaugų sektoriuje. Svarbu pažymėti, jog įstatymas nereglamentuoja privataus bendravimo ir religinių apeigų kalbos.[46] Taigi, Ukraina *de jure* yra vienakalbė valstybė, bet *de facto* daugiakalbė valstybė, kurioje be ukrainiečių kalbos, kuri pagal Konstituciją ir Kalbos įstatymą yra vienintelė valstybinė kalba, vartojamos kelios kalbos.

Remiantis 3 pav. pateiktais duomenimis, 67,5 proc. Ukrainos gyventojų ukrainiečių kalbą laikė savo gimtąja, tai yra 2,8 procentinio punkto daugiau nei 1989 m. surašymo duomenimis. Rusų kalbą kaip gimtąją

[46] *Ukrainos parlamentas nusprendė: ukrainiečių kalba – vienintelė valstybinė kalba.* (2019). LRT.lt. https://www.lrt.lt/naujienos/pasaulyje/6/1052354/ukrainos-parlamentas-nusprende-ukrainieciu-kalba-vienintele-valstybine-kalba

nurodė 29,6 proc. gyventojų, palyginti su ankstesniu gyventojų surašymu, šis skaičius sumažėjo 3,2 procentinio punkto. Kitų kalbų, kurios buvo nurodytos kaip gimtoji, dalis tarp surašymų padidėjo 0,4 procentinio punkto ir sudarė 2,9 proc. [47]

Adaptuota autoriaus. Šaltinis: Language map of Ukraine. (2021). Translators without borders. https://translatorswithoutborders.org/wp-content/uploads/2021/07/Ukraine-Language-Map.pdf

3 pav. Ukrainos kalbų žemėlapis.

Iš pateiktų duomenų akivaizdu, jog tautybė toli gražu nekoreliuoja su gimtosios kalbos pasirinkimu. Nors ukrainiečių kalba visame pasaulyje kalba apie 50 milijonų žmonių, ji vargu, ar žinoma plačiau už ukrainiečių bendruomenės ribų. Ukrainiečių kalba nebuvo plačiai paplitus, o ukrainiečių tarpe, ypač SSRS laikais, buvo nuostata, kad ukrainiečių kalba nėra tinkama pažangaus bendravimo priemonė. Taigi, daugelį dešimtmečių rusų kalba buvo mokslo ir literatūros kalba.

2.1.1. Politika dėl valstybinės kalbos ir etninių mažumų kultūrinės autonomijos

2014 m. Ukraina patyrė Rusijos režimo agresiją jos suvereniteto atžvilgiu. Tada, visas pasaulis to dar nevadino karu, išskyrus pačius ukrainiečius. Nepaisant to, tuo metu laikinai Ukrainos prezidento pareigas einantis Oleksandras Turčynovas šalyje paskelbė ne karo padėtį, o anti-teroristinės operacijos pradžią. Tokiu būdu buvo siekiama sušaukti naujojo prezidento rinkimus, o karo metu tai draudžia Ukrainos konstitucija. Visgi, karas Ukrainoje su pertraukomis tęsiasi iki pat dabar. Viena pirmųjų pavadinusi Rusija teroristine

[47] *Языковой состав населения Украины, по данным Всеукраинской переписи населения*. (2001). Государственный комитет статистики Украины. http://2001.ukrcensus.gov.ua/rus/results/general/language/

valstybe buvo Lietuvos Respublikos prezidentė Dalia Grybauskaitė, kuri interviu teigė, jog „Ukraina šiandien kovoja už visos Europos taiką, už visus mus. Jeigu teroristinė valstybė, kuri vykdo atvirą agresiją prieš savo kaimynę, nebus sustabdyta, ta agresija gali išplisti Europoje ir toliau.“[48] Šiandien šis prezidentės teiginys pasitvirtino. Visų pirma, reikia pripažinti, jog ši žinutė adresuota tiesiogiai Rusijai ir Vakarams. Pastarieji buvo įspėti, tačiau eilinį kartą neskubėjo reaguoti. Visa tai lėmė, jog buvo aktyvuotos įvairaus masto karinės priemonės atsakant į Rusijos agresiją. Nuslūgus pirmajai aktyviajai ginkluoto konflikto veiksmų fazei ir žengus į įšaldytą konfliktą, Ukrainai teko ruoštis naujiems iššūkiams. Pasiruošimo procesas apėmė ne tik gynybinių pajėgumų reformą iš esmės, tačiau atsirado poreikis rūpintis ir viešai kelti klausimus dėl Ukrainos ekonominio, energetinio, visuomenės ir socialinio saugumo atsakant į Rusijos agresiją. Vis gi, niekas iki galo nebuvo pasiruošęs tokio masto karinei invazijai, kuri prasidėjo 2022 m. vasario 24 d. rytą. Daug kas vertino galimybę, jog galimai prasidės lokalus konfliktas, kuris neišsiplės už esamų Donecko ir Luhansko sričių administracinių ribų. Taip pat dauguma vylėsi, jog šįkart, oficialiai remiamas Rusijos Federacijos karinių pajėgumų kartu su separatistinių – Donecko ir Luhansko respublikų „kariuomenėmis“ arba savigynos būriais, konfliktas sustos Donbaso regiono ribose. Nepaisant to, dar ir šiandien Ukraina kovos lauke iš esmės palikta viena, aišku, neskaičiuojant teikiamos karinės paramos ir pagalbos bei savanorių. Kaip vieną iš atsako formų, Prezidentas V. Zelenskis sukūrė Tarptautinį Ukrainos legioną, kurį sudaro užsienio piliečiai, norintys prisijungti prie pasipriešinimo prieš Rusijos okupantus ir kovoti už pasaulinį saugumą.[49] Vis gi, šalies kova su agresoriumi negali apsiriboti vien karine dimensija. Sizifo darbas atliekamas siekiant nugalėti ne tik savo piliečių, bet ir viso pasaulio protus, apnuoginant realybę strateginėje Rusijos komunikacijoje, kuri pasitelkiama kaip galingas propagandos ir apgaulės ginklas. Šis ginklas dažnai nutaikytas į rusų etninę mažumą ir rusų kalbos padėtį bei jos vietą valstybėse, kurios kadaise priklausė SSRS. Ukrainiečių kalba, kultūra ir etninė tapatybė sovietų režimo buvo vertinama kaip grėsmė totalitariniam komunizmo režimui. Nuo pat Ukrainos nepriklausomybės pradžios, 1991m., rusų kalba *de facto* užėmė lygiavertę poziciją šalia valstybinės ukrainiečių kalbos. Iš principo, pagal 1996 m. Ukrainos konstituciją, rusų kalba, kaip daugumos ją vartojančių regionų šalyje, turėjo būti saugoma ir puoselėjama. Šia kalba bendrauja dauguma Rytų ir Pietų Ukrainos gyventojų. Tai sovietinių laikų reliktas, kuomet jos vartojimas buvo itin propaguojamas tiek viešajame, tiek privačiame gyvenime. Dar 2005 m. Ukraina ratifikavo Europos regioninių arba mažumų kalbų chartiją. Jos nuostatos taikomos trylikai Ukrainos tautinių mažumų kalbų: baltarusių, bulgarų, vengrų, gagauzų, graikų, žydų, Krymo totorių, moldavų, vokiečių, lenkų, rusų, rumunų ir slovakų.[50] Net ir praėjus dešimtmečiams po nepriklausomybės, 2012 m., valdant prorusiškam Prezidentui Viktorui Janukovyčiui, rusų kalbą bandyta įteisinti ir įtvirtinti šalia ukrainiečių valstybinės kalbos. Pasak Rusijoje veikiančio žinių portalo

[48] *Dalia Grybauskaitė: Rusija yra teroristinė valstybė*. (2014). 15min.lt. https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/dalia-grybauskaite-rusija-yra-teroristine-valstybe-56-467874?copied

[49] *Join the International Legion of Defence of Ukraine!* (2022). MFA Ukraine. https://fightforua.org/

[50] *Оговорки и заявления по Договору №:148 - Европейская хартия региональных языков или языков меньшинств (СЕД № 148)*. (2023). Совет Европы. https://www.coe.int/ru/web/conventions/concerning-a-given-treaty?module=declarations-by-treaty&territoires=&codeNature=0&codePays=&numSte=148&enVigueur=true&ddateDebut=05-05-1949

Lenta.ru, tose Ukrainos srityse, kur nevalstybinė kalba yra gimtoji bent dešimčiai procentų gyventojų, jai gali būti suteikiamas regioninės statusas.[51] Netrukus rusų kalbą, kaip regioninę, ratifikavo dauguma savivaldybių visoje rytų, pietryčių ir pietų Ukrainoje.

Nepriklausomai nuo to, valstybinės kalbos įstatymo reforma, priešinga linkme nei norėjosi Kremliaus režimui, Ukrainoje įgavo pagreitį jau netrukus po 2014 m. įvykdytos Rusijos agresijos. Tuo metu Rusija dar oficialiai neigė savo karinių dalinių įsitraukimą į konfliktą Donbaso regione ir Krymo pusiasalyje, stengdamasi parodyti, jog nesikiša į kitos nepriklausomos valstybės reikalus. Vis gi, tik žymiai vėliau, 2019 m. pavasarį, provakarietiškas Prezidentas Petro Porošenko pasirašė įstatymą, kuris užtikrino ukrainiečių kalbos, kaip valstybinės kalbos funkcionavimą.[52] Įstatymo 1 straipsnis skelbia, kad ukrainiečių kalba yra vienintelė valstybinė Ukrainos kalba ir kartu vartojama kaip Ukrainos piliečių teisių ir laisvių garantas, kartu užtikrinantis Ukrainos vienybę ir saugumą.[53] Remiantis kitais įstatymo straipsniais, ukrainiečių kalba vartojama tautiniam tapatumui stiprinti, tautinei kultūrai ir istorinei atminčiai išsaugoti ir plėtoti, siekiant išsaugoti Ukrainos valstybingumą. Įstatymas reglamentuoja ukrainiečių kalbos vartojimą įvairiose srityse – darbo santykių, švietimo, mokslo, kultūros, televizijos ir radijo, sveikatos apsaugos, knygų leidybos ir kt. Pasak šio įstatymo 21 straipsnio, švietime pirmenybė teikiama valstybinei kalbai. Taigi visuose švietimo lygmenyse valstybė laiduoja mokymąsi valstybine kalba. Asmenys, priklausantys etninėms mažumoms, kuriai priskiriami rusai, kartu su valstybine kalba, gimtąja kalba gali mokytis tik ikimokyklinėse įstaigose ir pradinėje mokykloje.[54] Pasak britų naujienų portalo BBC.com, naujasis kalbos įstatymas nustato, kad tik ukrainiečių kalba yra ugdymo proceso ir mokslo kalba, tačiau tautinių mažumų atstovai ikimokyklinį ir pradinį išsilavinimą turi teisę gauti gimtąja kalba valstybinėse ir savivaldybių ugdymo įstaigose – specialiose klasėse ir grupėse.[55] Remiantis straipsnyje pateikta informacija, visos Ukrainos mokyklos nuo 2022 m. rudens jau atsisakė rusų kalbos kaip pagrindinės ugdymo kalbos.

Naujasis kalbos įstatymas apėmė tokias sferas kaip viešasis valdymas, žiniasklaida, kultūra (kinas, teatrai ir kt.), spaudiniai, paslaugų teikimas privačiame sektoriuje. Visose šiose srityse privaloma valstybinė kalba. Ukraina, siekdama įgyvendinti vietinių tautų teises, garantuoja jų kalbų vartojimą kartu su valstybine kalba. Tuo tarpu, vartojant visas kitas kalbas turi būti pateikiamas vertimas (radijo, televizijos, kultūros ir pramogų renginiai ir kt.) į valstybinę kalbą. Dar tik prasidėjus nepriklausomybės laikotarpiui, 1993 m. gruodžio 21 d. Ukrainos įstatymo „Dėl televizijos ir radijo transliavimo“ 10 straipsnis nustatė, kad transliacijos valstybine kalba turi sudaryti ne mažiau kaip 75 proc. visos programų trukmės. Dainų atlikimas

---

[51] *На Украине отменили закон о региональном статусе русского языка*. (2014). Лента.Ру. https://lenta.ru/news/2014/02/23/language/

[52] *Порошенко подписал закон о языке. Когда он начнет действовать?* (2019). BBC.com. https://www.bbc.com/ukrainian/news-russian-48285413

[53] *Про забезпечення функціонування української мови як державної.* (2019). Відомості Верховної Ради. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#Text

[54] Ibid

[55] *Порошенко подписал закон о языке. Когда он начнет действовать?* (2019). BBC.com. https://www.bbc.com/ukrainian/news-russian-48285413

valstybine ir Europos Sąjungos kalbomis turi užimti ne mažiau kaip 60 proc. muzikinio laiko.[56] Galima drąsiai teigti, jog šis ir prieš tai minėti įstatymai iliustruoja ukrainizacijos kampanijos pradžią.

Reikia paminėti, jog tuo pačiu metu Krymo totoriams ir kitoms vietinėms Ukrainos tautoms yra garantuojama dvikalbystė. Šių tautybių atstovai priskiriami vietinėms, nuo seno gyvenančioms, Ukrainos tautoms. Tuo tarpu, rusų tauta nėra įtraukta į šį apibrėžimą, tačiau remiantis 2001 m. atliktu visuotiniu gyventojų surašymu, net 95,9 proc. iš jų savo gimtąja kalba laiko rusų, ir tik 3,9 proc. ukrainiečių kalbą.[57] Labai svarbu pažymėti, jog 2021 m. Ukrainos prezidentas V. Zelenskis pagaliau įteisina vietinės tautos statusą. Remiantis šio įstatymo 1 straipsniu, Ukrainos vietinė tauta – „tai autochtoninė etninė bendruomenė, susiformavusi Ukrainos teritorijoje, esanti savitos kalbos ir kultūros nešėja, turi tradicinius, socialinius, kultūrinius ar atstovaujamuosius institutus, tautos atstovai save laiko Ukrainos vietiniais gyventojais, yra etninė mažuma, Ukrainos gyventojų atžvilgiu **ir neturi savo valstybinio subjekto už Ukrainos ribų“**.[58] Vadinasi, galima daryti prielaidą, jog rusų tautinės mažumos atstovams šis įstatymas negarantuoja tautinio tapatumo, nacionalinės kultūros ir istorinės atminties išsaugojimo ir plėtros, kaip to norėtų Kremliaus režimas. Remiantis Rusijoje populiariu internetiniu portalu Lenta.ru, Rusijos prezidentas V. Putinas anksčiau pareiškė, kad dokumentas dėl vietinių tautų neatitinka tarptautinės humanitarinės teisės. Jis taip pat pažymėjo, kad vadinti rusus nevietiniais Ukrainos žmonėmis yra „ne tik neteisinga, bet ir juokinga bei kvaila“, kad tokia pozicija visiškai prieštarauja istorijai, o Kijevo idėja paskelbti rusus nevietiniais Ukrainoje galingas ir labai rimtas smūgis Rusijos žmonėms. Įstatymo projekto priėmimo pasekmes, jo nuomone, galima palyginti su masinio naikinimo ginklais.[59] Visa ši retorika aiškiai indikuoja egzistencinę grėsmę rusų tautai ir jos identitetui Ukrainoje, taip pat kausto Rusijos užsienio politikos strateginius tikslus.

Kol kas tik belieka stebėti, kaip Putino karas paveiks Ukrainos tautos ir kalbos identitetą, o tuo pačiu ir santykius tarp dviejų didžiausių etninių grupių Ukrainoje. Rusų kalba dabar tapo agresoriaus kalba, o ukrainiečiai – karo sutelkta ir iš naujo atgimstančia tauta. Pasak apklausų, kurios buvo rengiamos Ukrainoje jau po 2014 m. įvykių, Rusija investavo į kalbą kaip į reikšmingą veiksnį.[60] Nepaisant to, labai svarbu užtikrinti, jog kitų etninių mažumų teisės Ukrainos kovoje su Rusijos imperializmu nebus pažemintos. Ukrainiečiai dabar kovoja ne tik už savo nepriklausomybę, bet ir gina laisvos Europos vertybes, tokias kaip pagarba žmogaus orumui, laisvė, demokratija, lygybė, teisinė valstybė ir pagarba žmogaus teisėms, įskaitant etninėms mažumoms priklausančių asmenų teises. Svarbu pastebėti, jog net ir po konflikto pradžios 2014 m.,

---

[56] *Про телебачення і радіомовлення*. (1993). Відомості Верховної Ради. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/en/3759-12?lang=uk#Text

[57] Ibid

[58] *Про корінні народи* України. (2021). Відомості Верховної Ради. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1616-ix?lang=en#Text

[59] Яковлева, И. *Зеленский подписал закон о коренных народах Украины*. (2021). Федеральное государственное унитарное предприятие «Информационное телеграфное агентство России (ИТАР-ТАСС)». https://tass.ru/mezhdunarodnaya-panorama/11957005

[60] Зверко, Н. (2022). *Украинский ученый: новая тенденция – русскоязычный гражданин Украины на русском защищает украинский язык*. LRT.lt. https://www.lrt.lt/ru/novosti/17/1612345/ukrainskii-uchenyi-novaia-tendentsiia-russkoiazychnyi-grazhdanin-ukrainy-na-russkom-zashchishchaet-ukrainskii-iazyk

visuose Ukrainos vyriausybės kontroliuojamuose regionuose, kur vietos valdžios sprendimu rusų kalbai buvo suteiktas regioninės kalbos statusas, jis nebuvo atšauktas.

Apibendrinant, galima teigti:

1. Ukrainos statistinių ir demografinių duomenų analizė atlikta remiantis 2001 m. visuotinio surašymo duomenimis. Dvi didžiausios etninės grupės Ukrainoje – ukrainiečių (77,8 proc.) ir rusų (17,3 proc.). 2001 m. atlikto surašymo duomenimis daugiau nei 85 proc. šalies gyventojų savo gimtąją kalbą tiesiogiai siejo su tautine priklausomybe, tačiau tik 67,5 proc. Ukrainos gyventojų ukrainiečių kalbą laikė savo gimtąja. Rusų kalbą kaip gimtąją nurodė 29,6 proc. gyventojų.

2. Surašymo rezultatai nagrinėti trimis aspektais – kalbos, regionų ir tapatybės pasirinkimo atvejais. Remiantis šiais duomenimis, buvo nustatyta, kad rusų etninė mažuma, išsidėsčiusi Ukrainos rytuose pietryčiuose ir pietuose, yra Kremliaus saugumizacijos proceso ašis. Po nepriklausomybės atgavimo galima pastebėti rusų ir ukrainiečių asimiliacijos procesą pastarųjų naudai. Tą patvirtina ir rusų kalbos kaip regioninės ratifikavimas šių regionų savivaldybėse. Net ir po 2014 m., Ukrainos kontroliuojamuose regionuose, kur vietos valdžios sprendimu rusų kalbai buvo suteiktas regioninės kalbos statusas, jis iki šios dienos nebuvo atšauktas.

3. Kremliaus vykdoma pasportizacija - reikšmingas įrankis, siekiant keisti Ukrainos demografinę sudėtį, tuo pačiu skaldant jos visuomenę. Šis mechanizmas pasitelkiamas Rusijos okupuotose teritorijose – Krymo pusiasalyje, Donecko, Luhansko, Zaporižijos, Chersono srityse, kuriose rusų etninės mažuma sudaro nuo 14 iki beveik 40 proc. visų gyventojų.

4. Pagrindinis etninis determinantas Ukrainoje - etninės tapatybės samprata, tai yra, asmens suvokimas apie savo priklausymą tam tikrai etninei grupei, kuris grindžiamas bendra kalba, istorija, tradicijomis, kultūra ir gyvenimo būdu. Ukrainiečių kalba, kultūra ir etninė tapatybė SSRS laikais buvo vertinama kaip grėsmė totalitariniam komunizmo režimui. Tik 2019 m. ukrainiečių kalba įtvirtinama kaip vienintelė valstybinė kalba, nepaisant to, *de facto* išlieka daugiakalbė valstybė. Šios įstatymo tikslas - stiprinti tautinį tapatumą, tautinę kultūrą ir išsaugoti ir plėtoti istorinę atmintį, siekiant išsaugoti Ukrainos valstybingumą. Visa tai bandoma įgyvendinti per viešąjį valdymą, žiniasklaidą, kultūrą (kinas, teatrai ir kt.), spaudinius, paslaugų teikimą privačiame sektoriuje.

5. Rusijos ir Ukrainos karas privertė ukrainiečius susimąstyti apie savo tapatybę. Rusų etninė mažuma nėra įtraukta į 2021 m. vietinių tautų įstatymą, kadangi yra sukūrusi valstybingumą už Ukrainos ribų. Dėl šios priežasties daugelis suprato esantys ukrainiečiais ir kad ši tapatybė jiems svarbi. Tie, kurie gimė Ukrainoje, bet turi rusiškų šaknų, iš tiesų yra ukrainiečiai su rusiškomis šaknimis. Tie, kurie gyvena dabar Ukrainoje, bet gimę Rusijoje yra etniniai rusai, bet Ukrainos piliečiai. Rusų tapatybė atmetama ukrainietiško identiteto naudai. Visa tai vyksta dėl nenoro net netiesiogiai ar tyliai prisiimti atsakomybę už Rusijos veiksmus Ukrainoje.

6. Gyventojų pasportizacija, dirbtinė natūralizacija ir deportacijos yra Prezidento V. Putino

demografinės vizijos įrankiai, turintys itin reikšmingą istorinį, kultūrinį, socialinį bei politinį Rusijos nacionalinės tapatybės komponentą. Kremliaus retorika dėl rusų kalbos, kultūros ir rusiškosios tapatybės, identifikuoja egzistencinę grėsmę rusų tautai ir jos identitetui Ukrainoje.

2.1.2. Separatistinių respublikų įsitvirtinimas: kova tarp Ukrainos ir Rusijos

Rusijos karinę agresiją prieš Ukrainą paskatino pastarosios nenoras glaudžiau bendrauti su Maskva ir Kijevo bandymas pasirašyti asociacijos susitarimą su Europos Sąjunga. Prorusiško Prezidento V. Janukovyčius sprendimas nustoti siekti potencialios Ukrainos narystės Europos Sąjungoje inicijavo demonstracijas Kijeve. Nepaisant to, jis priėmė Rusijos pasiūlytus 17 mlrd. JAV dolerių kaip paramą.[61] Šis sprendimas suaktyvino seniai bręstantį etninį konfliktą Ukrainoje, nes V. Janukovyčius atstovavo rusų mažumai tautoje, kurioje etninė dauguma yra ukrainiečių. Po Maidano įvykių, Kremlius nedelsdamas teikė paramą separatistams tiek Kryme, tiek Rytų Ukrainoje. Dėl šios priežasties ukrainizacijos kampanija įgavo naują pagreitį ir sukrėtė rusų etninę mažumą ir daugumą rusakalbių šalyje. Valstybės tarnautojai staiga buvo priversti komunikuoti tik ukrainiečių kalba, o daugelis mokyklų turėjo mokyti taip pat tik ukrainiečių kalba. Ukrainos politika Rusijos atžvilgiu, kuri pradžioje padėjo sustiprinti Ukrainos identitetą ir jos tarptautinį įvaizdį, vėliau tapo poliarizuojančia Ukrainos visuomenės problema Rytų ir Pietų Ukrainoje. Etniškumo, kultūros ir kalbos identifikacija turėjo didelę reikšmę etniniams rusams ir rusakalbiams Ukrainos piliečiams. Ji tapo itin svarbi šios tautinės mažumos požiūriui į Rusijos valstybės vykdoma politiką Ukrainos atžvilgiu ir kartu į ginkluotą konfliktą šalies rytuose. 2014 m. konflikto linija nusidriekė tarp tų, kurie prijautė „rusiškojo pasaulio“ vertybėms, jautė nostalgiją SSRS, ir tų, kurie laikė save Ukrainos piliečiais, nepaisant kalbos, kurią praktikuoja.

Pasak buvusio prorusiško Ukrainos prezidento V. Janukovyčiaus, 2014 m. vasario mėnesį Ukrainoje įvyko perversmas,[62] todėl rusakalbiuose pietrytiniuose Ukrainos regionuose buvo reikalaujama autonomijos arba atsiskyrimo nuo Ukrainos (Donecko, Luhansko, Charkivo sritys ir Krymas). Remiantis Rusijos internetiniu žinių portalu Lenta.ru, Rusijos Federacijos prezidentas V. Putinas neatidėliodamas, 2014 m. kovo 1 d., kreipėsi į Valstybės tarybą dėl Rusijos Federacijos ginkluotųjų pajėgų panaudojimo Ukrainos teritorijoje. Kremliaus vadovo teigimu, tokios ekstremalios priemonės būtinos dėl Ukrainoje susidariusios nepaprastos padėties ir kylančios grėsmės Rusijos Federacijos piliečių bei Rusijos karinio personalo, dislokuoto Kryme pagal tarptautinę sutartį, gyvybėms. Remiantis dokumentu, kariai Ukrainoje bus iki tol, kol normalizuosis socialinė-politinė padėtis šioje šalyje.[63] Nepaisant to, jis nekalba apie būtinybę ginti pačius ukrainiečius.

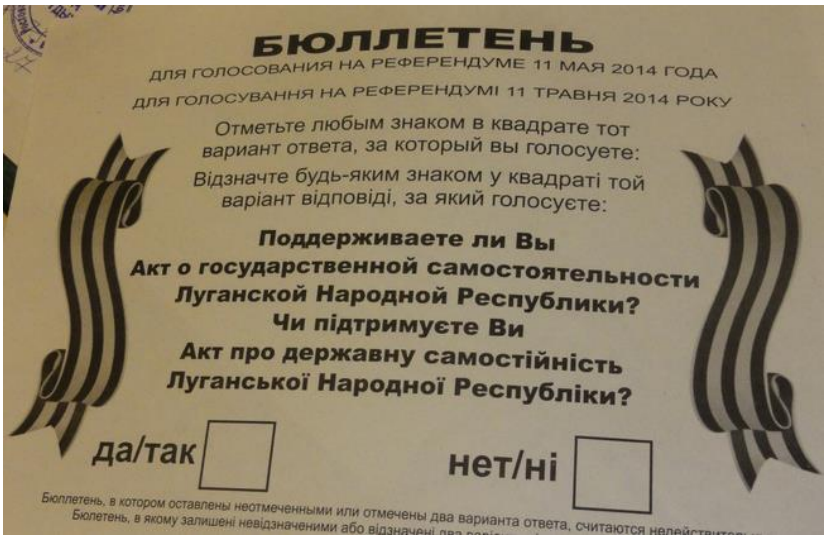
---

[61] Sarna, A., Wierzbowska-Miazga, A. *The Moscow deals: Russia offers Yanukovych conditional support* (2013). Centre for Eastern Studies. https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/analyses/2013-12-18/moscow-deals-russia-offers-yanukovych-conditional-support

[62] *Янукович назвал переворот на Украине в 2014 году проектом Запада*. (2021). IZ.ru. https://iz.ru/1208449/2021-08-17/ianukovich-nazval-perevorot-na-ukraine-v-2014-godu-proektom-zapada

[63] *Совет Федерации разрешил Путину ввести войска на Украину.* (2014). Lenta.ru. https://lenta.ru/news/2014/03/01/sovfed/

Pasak laikinai pareigas ėjusio Ukrainos prezidento O. Turčynovo, tapo aišku, kad prasidėjus karo veiksmams buvo būtina visapusiškai įtraukti ginkluotąsias pajėgas. Teisės aktai numato tik vieną teisinį mechanizmą, leidžiantį panaudoti Ukrainos ginkluotąsias pajėgas Ukrainos teritorijoje neskelbiant karo – tai antiteroristinė operacija.[64] Šios operacijos paskelbimą galima vertinti kaip atsaką į 2014 m. balandžio 7 d. paskelbtą Donecko Liaudies Respublikos savarankiškumą atskirai nuo Ukrainos. Luhansko Liaudies respublika atsiskyrimą paskelbė tų pačių metų balandžio 27 d. Galima daryti išvadą, jog visų pirma ši DLR deklaracija, po kurio sekė antiteroristinės operacijos paskelbimas ir tapo ginkluoto etninio konflikto pradžia Ukrainos rytuose. Į kovas įsitraukė ir Ukrainos konvencinės pajėgos. Ukrainos rytuose prasidėjo plataus masto ginkluoti susidūrimai, pasitelkiant sunkiąją ginkluotę, aviaciją ir savanorių batalionus. Šiuos susidūrimus lėmė Kijevo valdžios ir Donecko bei Luhansko sričių konfrontacija, kurios metu valdžią referendumo būdu perėmė Donecko ir Luhansko liaudies respublikos savigynos būriai, vėliau paskelbę nepriklausomybę. Remiantis rusiškojo portalo Interfax straipsniu, laikinai Prezidento pareigas einantis O. Turčynovas buvo pasirengęs aptarti derybų klausimus „su vietos savivaldos atstovais, su Donecko ir Luhansko sričių visuomenės aktyvistais ir verslininkais, tačiau civilizuotos valstybės nevykdo pokalbių su ginkluotais nusikaltėliais, kurių rankose yra žmogaus kraujo. Pagal įstatymą jie neutralizuojami.“[65] Savo ruožtu Prezidentas V. Putinas pridūrė, jog minėtą Ukrainos operaciją privalu vadinti ne antiteroristine, o baudžiamąja.[66]

Adaptuota autoriaus. Šaltinis: Гусельников, А. *Все было подпольно — под носом у спецслужб*. (2015). URA.ru. https://ura.news/articles/1036264766

4 pav. Referendumo biuletenis dėl Luhansko liaudies respublikos savarankiškumo

[64] Гусев, Г. (2021). *«Западные дипломаты не верили, что мы выстоим». Александр Турчинов рассказывает как весной-летом 2014 года занял все высшие посты в Украине, заново строил власть и начал АТО*. Babel.ua. https://babel.ua/ru/texts/68499-zapadnye-diplomaty-ne-verili-chto-my-vystoim-aleksandr-turchinov-rasskazyvaet-kak-vesnoy-letom-2014-goda-zanyal-vse-vysshie-posty-v-ukraine-zanovo-stroil-vlast-i-nachal-ato

[65] *Турчинов отказался от переговоров с вооруженными ополченцами*. (2014). Interfax. https://www.interfax.ru/world/375381

[66] Ibid

Šiuose Kremliaus organizuotose referendumuose už apsisprendimą veikti savarankiškai pasisakė 89,7 proc. Donecko ir 96,2 proc. Luhansko rinkėjų.[67] Kaip matyti, 4 pav. pavaizduotas vienas iš referendumo biuletenio dėl Luhansko liaudies respublikos savarankiškumo. Svarbu atkreipti dėmesį, jog tekstas pateiktas tiek rusų, tiek ukrainiečių kalbomis, tačiau prioritetas suteiktas rusų kalbai. Taip pat reikėtų atkreipti dėmesį į Georgijaus juosteles šonuose. LRT.lt duomenimis, „Georgijaus arba šventojo Jurgio juosta buvo vienas iš carinės Rusijos kareivių apdovanojimo ženklų, vėliau prisimintos Antrojo pasaulinio karo metais, kuomet buvo leista pasižymėjusiems kareiviams nešioti Georgijaus ordinus, tačiau jos aktualumas sustiprėjo po 2006 m. gegužės 9-osios, minint pergalę prieš fašistinę Vokietiją.“[68] Dėl šios priežasties galima daryti išvadą, jog referendumas tapatinamas su pergale prieš nacistinį Kijevo režimą. Oficialių pačių deklaracijų tekstų rasti nepavyko. Dėl šios priežasties neįmanoma patvirtinti šių referendumų aiškios formuluotės, dalyvių skaičiaus, o taip pat ir etninės sudėties.

2014 m. buvo okupuota apie 7 proc. Ukrainos teritorijos su iš esmės minimaliomis Rusijos Federacijos konvencinėmis pajėgomis. Remiantis *Radio Svoboda* straipsniu, dar maždaug metus šių pajėgų naudojimas buvo neigiamas.[69] Nuo pat karo veiksmų pradžios 2014 m. kovo mėn. Kremlius maskavo savo agresiją naudodamas hibridinį priešiškų pajėgų mišinį, įskaitant savo ginkluotojų pajėgų karius be skiriamųjų ženklų, samdinius ir vietinius kolaborantus. 2014 m. Kremlius, kaip priedangą, panaudojo karines pratybas. Pasak Johan Norberg, iš *Carnegie Endowment for International Peace*, 2014 m. vasario 26 d. Rusija pradėjo dideles karines pratybas savo Vakarų karinėje apygardoje, kuri kartu su Pietine karine apygarda ribojasi su Ukraina. Atrodė, kad „pratybos buvo skirtos ištempti Rusijos karinius raumenis nuo Kolos pusiasalio iki Ukrainos sienos ir parodyti politinį ryžtą atgrasyti bet kurį kitą veikėją nuo kišimosi Ukrainoje.“[70] Tokiu būdu siekta atitraukti dėmesį nuo Krymo pusiasalio. Pasak to paties šaltinio, pratybos žadėjo įtraukti neregėta mastą personalo, maždaug apie 150 tūkst. karių. Tai iš tiesų sukėlė didelį Vakarų susirūpinimą. Nepaisant to, Krymo pusiasalis buvo užimtas nedideliais karinės žvalgybos, specialiųjų ir oro desantų pajėgumais. Vertinant iš karinės perspektyvos, minėti padaliniai neturi nei taktinio, o tuo labiau operacinio pranašumo vykdant sausumos operacijas, kuomet reikalinga pasitelkti pėstininkus. Ukraina turėjo atmesti platesnio masto Rusijos karinės operacijos galimybę, tačiau vis dėl to susilaikė nuo konfrontacijos su Maskva. Kijevo manymu, tuo metu tai galėjo sudaryti sąlygas ir pretekstą invazijai už Krymo pusiasalio ribų, o Ukraina tam nebuvo pasirengus. Kremliaus ženklesnė parama, dažniausiai kariniais patarėjais ir technika, buvo perduodama taip pat ir Rytų Ukrainoje. Po kelių sėkmingų Ukrainos sausumos operacijų, Maskva suprato, jog separatistai su

---

[67] *История признания Россией независимости Донецкой и Луганской народных республик*. (2022). Tass.ru. https://tass.ru/info/15189845

[68] Skėrytė, J. (2022). *Už Georgijaus juostos ir kitų Rusijos karo prieš Ukrainą simbolių naudojimą grės baudos*. LRT.lt. *https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1676134/uz-georgijaus-juostos-ir-kitu-rusijos-karo-pries-ukraina-simboliu-naudojima-gres-baudos*

[69] Шрек, К. (2019). *От "их там нет" к "чего скрывать?" Как Россия отрицала захват Крыма. Радио Свобода*. https://www.svoboda.org/a/29791934.html

[70] Norberg, J. (2014). *The Use of Russia's Military in the Crimean Crisis.* The Carnegie Endowment for International Peace. https://carnegieendowment.org/2014/03/13/use-of-russia-s-military-in-crimean-crisis-pub-54949

lengva ginkluote neatsilaikys, net ir prieš prastai tuo metu sukomplektuotas Ukrainos ginkluotąsias pajėgas. Dėl šios priežasties Kremlius teikė artilerijos, oro gynybos ir logistikos paramą DLR ir LLR. Svarbu pažymėti, jog 2014 m. Kremliui nereikėjo skelbti nei dalinės, nei visuotinės mobilizacijos Rusijoje, tam, kad galėtų paremti savo veiksmus. Maskvos strateginis tikslas buvo pasiektas su minimaliais nuostoliais – aneksuotas Krymas ir dar vienas "įšaldytas" konfliktas artimajame užsienyje, kuriuo galima manipuliuoti siekiant išlaikyti ir kontroliuoti Donbaso regioną, o taip pat ir Ukrainą savo galioje. Svarbu pažymėti, jog 2014 m. Baltarusijos prezidentas A. Lukašenka neprisidėjo nei karine, nei ekonomine parama. Pasak Artiom Shraibman straipsnio, kuris buvo publikuotas *Carnegie Endowment for International Peace,* šį Baltarusijos prezidento pripažinimą jau tada buvo galima vertinti kaip Minsko susitarimų pabaigą, kadangi Baltarusija prarado savo neutralitetą Rusijos ir Ukrainos konflikte ir, dėl šios priežasties negalėjo toliau teikti platformos taikos susitarimui pasiekti.[71] Negano to, jog Minskas prarado bet kokias viltis teikti saugią vietą deryboms, Kremliaus A. Lukašenką netiesiogiai įtraukė į karinius veiksmus. Baltarusija iki šiol teikia Rusijos oro pajėgoms karinius aerodromus, o Rusijos sausumos pajėgoms, 2022 m. vasarį, leido kirsti Baltarusijos ir Ukrainos sieną šiaurėje, siekiant perimti Kijevo kontrolę.

Bandymai sureguliuoti situaciją taikiai, pasitelkiant Minsko kontaktinę grupę, į kurios sudėtį buvo įtraukta Vokietija, Prancūzija, Rusija ir Ukraina, buvo nevaisingi. Pasak Wolfgang Sporrer, buvusio Europos saugumo ir bendradarbiavimo organizacijos Žmogiškosios dimensijos skyriaus vadovo Kijeve, galima įvardinti tris pagrindines priežastis, kodėl Minskas-I ir Minskas-II susitarimai patyrė nesėkmę. Visų pirma, Minsko susitarimai nepašalino pagrindinės konflikto priežasties. Antra, egzistavo žema Minsko susitarimų kokybė, nes jų tikrinimui buvo per daug nuostatų, o įvairių priemonių eiliškumas ir prioretizavimas taip pat liko prieštaringas. Trečia, 2019 m. prasidėjusi COVID19 pandemija sutrukdė betarpiškiems pareigūnų susitikimams, o diplomatijos pažangai reikalingos gyvos diskusijos.[72] W. Sporrer aktyviai dalyvavo visame šiame diplomatiniame procese 2014 - 2015 m. Nepaisant to, jog Rusijos Federacija neskubėjo pripažinti šių dviejų atsiskyrusių respublikų, tačiau Maskva ėmėsi kitų aktyvių veiksmų siekiant jas kuo labiau integruoti į savo politinę, ekonominę ir socialinę sistemą. Iki 2022 m. birželio mėn. 800 tūkst. DLR ir LLR gyventojų pasinaudojo teise gauti rusiškąjį pasą[73], o tuo pačiu ir pilietybę. Valstybės Dūmos pirmininko V. Volodino teigimu, praėjusiais metais dar 1,2 mln. gyventojų papildomai pateikė prašymus[74]. Iš viso abiejose srityse gyvena kiek daugiau nei 6 milijonai gyventojai, todėl priėmusiųjų naująją pilietybę skaičius siekia ir viršija 30 proc. ribą. Šis skaičius yra labai vertingas Kremliui, nes Rusijos Federacijos strateginės doktrinos yra numačiusios prievolę ginti savo piliečius net užsienyje. Galima daryti išvadą, jog 2022 m. Ukrainos puolimo operacija buvo pakankamai ilgai planuota tiek politiniu, tiek kariniu aspektu, nepaisant jos dalinės nesėkmės

[71] Shraibman, A. *Why Lukashenko Has Recognized Crimea as Russian Territory.* The Carnegie Endowment for International Peace. https://carnegiemoscow.org/commentary/85944
[72] Brentler, A. (2023). *Diplomat: Why the Minsk Agreements Failed in Ukraine*. Jacobin.com. https://jacobin.com/2023/02/wolfgang-sporrer-interview-ukraine-war-diplomacy-minsk-agreements
[73] *История признания Россией независимости Донецкой и Луганской народных республик*. (2022). TASS.ru. https://tass.ru/info/15189845
[74] *Путин объявил о признании ДНР и ЛНР.* (2022). Kommersant.ru. https://www.kommersant.ru/doc/5228386

ir iki šios dienos neįgyvendintų tikslų. Visų pirma, reikia pabrėžti, jog bene metus laiko Kremlius „ieškojo“ taikaus sureguliavimo taškų. Rusija priklausė Minsko kontaktinei grupei, todėl galima teigti, jog Maskva ieškojo preteksto, kaip išstoti iš jos. Kalbant apie karinį pasirengimą, būtina pastebėti, jog pratybos *Zapad 2021* rodė visus galimus ženklus, jog ruošiamasi pulti, o ne gintis. Pasak, dr. Giangiuseppe Pili ir Fabrizio Minniti komentaro straipsnyje, kuris buvo publikuotas *The Royal United Services Institute for Defence and Security Studies* puslapyje, atrodė, kad „pratybos (Zapad 2021) buvo skirtos aktyviosios gynybos operacijoms – strateginei gynybai, bet su operatyviai puolančia koncepcija, pagrįsta mobilia ir pozicine gynyba, kartu su priešo teritorijos kontrole ir giliais smūgiais.“[75] Po šių mokymų dalis Rusijos ginkluotojų pajėgų taip ir liko Baltarusijoje, o kita išsidėstė šalia Ukrainos rytinės sienos. 2021 m. pabaigoje, remiantis įvairiais šaltiniais, šalia Ukrainos susitelkė bemaž 100 tūkst. Rusijos karinio personalo. Svarbu pažymėti, jog tais pačiais metais Baltarusijos prezidentas A. Lukašenka pripažino Krymo aneksiją.

Rusija oficialiai pripažino dvi apsiskelbusias Donecko ir Luhansko respublikas bei pasirašė draugystės, bendradarbiavimo ir savitarpio pagalbos sutartis tik 2022 m. vasarį, kaip pats Kremliaus režimas skelbia - pačių respublikų prašymu. Labai svarbu atkreipti dėmesį, jog abi sutartys yra identiškos savo formatu ir turiniu, todėl analizuojant sutarčių tekstą nebus išskiriama su kuria būtent respublika sutartis buvo pasirašyta ir kuriai sutarčiai yra aktualus vienas arba kitas straipsnis. Taigi šiose sutartyse galima išskirti 10 straipsnį, kuris teigia, jog bet kurios nepriklausomos respublikos gyventojas bus ginamas taip pat kaip Rusijos Federacijos pilietis.[76] Kitas svarbus momentas yra išdėstytas 16 straipsnyje - įvedama bendra valiuta Rusijos rublis[77]. Esminis šių sutarčių aspektas yra ne tik gili respublikų integracija į Rusijos Federaciją, bet ir „dvišalė“ karinė parama, kuri minima jau pirmuosiuose straipsniuose. Vadinasi, pripažinus šias respublikas nepriklausomomis, Minsko kontaktinės grupės susitarimai netenka prasmės, kadangi viena iš suinteresuota pusių t.y. Rusijos Federacija, tokiu būdu pasitraukė iš minėtų susitarimų. Tariamas 2014 m. Ukrainos „pilietinis“ karas, 2022 m. peraugo į nepaskelbtą karą tarp Rusijos ir Ukrainos, kuris jau anksčiau rusų apžvalgininkų vadinamas Tėvynės arba Šventuoju karu.[78] Samprata šventasis karas turi ypatingą reikšmę ne tik musulmonų tarpe, bet ir rusų tautoje. Jiems šis karas kitais žodžiais tariant yra teisingas ir save pateisinantis, kova dėl kažkokio aukštesnio tikslo, tai yra blogio ir gėrio mūšis. Antrojo pasaulinio karo metais SSRS neteko apie 27 mln. gyventojų ir nukentėjo labiausiai iš visų šiame globaliame konflikte dalyvavusių valstybių. Dėl šios priežasties galima daryti išvadą, jog kiekviena šeima prarado bent po vieną savo narį, kadangi prieš karą SSRS gyveno maždaug apie 170 mln. žmonių. Šio karo minėjimas yra svarbus ir jautrus

---

[75] Pili, G. and Minniti, F. (2022). *Understanding Russia's Great Games: From Zapad 2013 to Zapad 2021*. The Royal United Services Institute for Defence and Security Studies. https://rusi.org/explore-our-research/publications/commentary/understanding-russias-great-games-zapad-2013-zapad-2021

[76] *Договор о дружбе, сотрудничестве и взаимной помощи между Российской Федерацией и Донецкой Народной Республикой от 21 февраля 2022 года (ратифицирован Федеральным законом от 22 февраля 2022 года № 15-ФЗ, вступил в силу 25 февраля 2022 года*. (2022). Официальный интернет-портал правовой информации. http://publication.pravo.gov.ru/Document/View/0001202202280001?index=3&rangeSize=1

[77] Ibid

[78] Кротов, Я. *Священная война.* (2019). Радио Свобода. https://www.svoboda.org/a/29992923.html

visai tautai reiškinys, tačiau tuo pačiu metu Maskvos išnaudojamas ir klastojamas istorinis naratyvas. Vienintelis šiandienos konflikto ir Antrojo pasaulinio karo panašumas tai, kad, iš principo, kovos Ukrainoje vyksta tose pačiose teritorijoje kaip ir 1941-1943 m. Pasak Rusijos žurnalisto ir politologo Aleksandro Morozovo interviu LRT radijo laidai rusų kalba, „būtent Rusijos visuomenė prisideda prie Rusijos karo prieš Ukrainą, nes ji degradavo tiek, kad „neskiria gėrio ir blogio“[79]. Prezidentas V. Putinas gavo Rusijos Federacijos Tarybos leidimą pasitelkti karines pajėgas jau už šalies ribų. Svarbu pažymėti, jog Rusijos karinė doktrina yra gynybinio, o ne puolamojo pobūdžio. Dėl šios priežasties, ši oficialiai priimta sistema, apibrėžia valstybės požiūrį į pasirengimą ginkluotai gynybai ir ginkluotą Rusijos Federacijos gynybą. Reikšmingas faktas yra tai, kad karinėje doktrinoje atskirai nagrinėjami bendradarbiavimo prioritetai su Baltarusija, Abchazija ir Pietų Osetija, KSSO valstybėmis narėmis, NVS bei kitomis organizacijomis. Donecko ir Luhansko liaudies respublikos nebuvo įtrauktos, kadangi buvo delsiama jas pripažinti. Doktriną buvo planuojama atnaujinti 2022 m., tačiau dėl objektyvių priežasčių tai nepavyko padaryti. Taigi, sprendimas siųsti ten savo rusų karius buvo priimtas pasitelkiant denacifikacijos ir demilitarizacijos motyvą, remiantis anksčiau minėtų respublikų pripažinimu ir draugystės, bendradarbiavimo ir savitarpio pagalbos sutartimis. Reikia atkreipti dėmesį į tai, jog Kremlius pareiškė, kad separatistinių teritorijų pripažinimas apima ir Kijevo vyriausybės kontroliuojamas sritis[80]. Nepaisant to, faktiškai iki „specialiosios karinės operacijos“ pradžios tiek Donecko, tiek Luhansko liaudies respublikos iš tikrųjų kontroliavo tik vieną trečiąją savo administracinės srities. Iki pat šiandien šias dvi respublikas yra pripažinusios tik trys šalys. Remiantis Rusijos žinių portalo TASS.ru informacija, 2014 m. birželio 18 d. Pietų Osetija pripažino LLR, o 2014 m. birželio 27 d. – DLR nepriklausomybę. Žymiai vėliau, tik po Kremliaus palaiminimo, 2022 m. vasario 25 d. Abchazijos prezidentas Aslan Bžanija pasirašė dekretus, kuriais pripažįstama Donecko ir Luhansko liaudies respublikų nepriklausomybė. Paskutinioji, 2022 m. birželio 29 d., Sirijos Arabų Respublika nusprendė pripažinti Donecko ir Luhansko liaudies respublikų nepriklausomybę.[81] Šis Kremliaus pripažinimas suteikė pagrindą visapusiškam taikinių puolimui visoje Ukrainoje. Taigi, pagrindinis Maskvos siekis - galutinai „išlaisvinti“ tariamai engiamus rusakalbių regionus.

Praėjus bemaž pusmečiui po paskelbtos „specialiosios karinės operacijos galima teigti, jog didžiąja dalimi V. Putino užsibrėžtas tikslas perimti Luhansko ir Donecko sričių kontrolę iš esmės buvo įvykdytas. Kremlius kontroliavo beveik visą Luhansko, vis dar dalį Donecko, tačiau papildomai sugebėjo perrimti ir išlaikyti didesnę dalį Zaporižijos ir Chersono regionų, nepaisant Ukrainos ginkluotojų pajėgų įvykdyto sėkmingo kontrpuolimo paskutiniame praėjusių metų ketvirtyje. Pasak Rusijos žurnalisto ir politologo A. Morozovo interviu LRT radijo laidai rusų kalba, ypatingą vaidmenį šiame konflikte atlieka Maskvos

[79] Угрюмова, О. (2023). *Александр Морозов: Очевидно, что патриарх Кирилл де-факто поддержал войну.* Русская служба Радио LRT. https://www.lrt.lt/ru/novosti/17/1862419/aleksandr-morzov-ochevidno-chto-patriarkh-kirill-de-fakto-podderzhal-voinu

[80] *Путин: Россия признала ДНР и ЛНР в границах Донецкой и Луганской областей.* (2022). BBC.com. https://www.bbc.com/russian/news-60483790

[81] *История признания Россией независимости Донецкой и Луганской народных республик*. (2022). TASS.ru. https://tass.ru/info/15189845

stačiatikių bažnyčia, su patriarchu Kirilu priešakyje. Vienose iš šventų mišių patriarchas Kirilas teigė, jog „Bažnyčia (turima omenyje Maskvos stačiatikių bažnyčios instituciją) žino, kad jei kas nors, vedamas pareigos jausmo, poreikio vykdyti priesaiką, lieka ištikimas savo pašaukimui ir eina daryti tai, ką jam liepia pareiga, o jei žmogus miršta vykdydamas šią pareigą, tada jis neabejotinai atlieka veiksmą, prilygstantį aukai. Jis aukojasi dėl kitų. Ir todėl tikime, kad ši auka nuplauna visas žmogaus padarytas nuodėmes.“[82] Reikia pabrėžti ir platesnį šių žodžių kontekstą, kadangi jie buvo išsakyti netrukus po jau minėto sėkmingo Ukrainos kontrpuolimo, kuomet Rusijos pusė savo žuvusius karius skaičiavo šimtais. Tokiu būdu Maskvos stačiatikių bažnyčia padeda Kremliaus režimui mobilizuoti visuomenę, pateisinti dalinę karinę mobilizaciją, kviesti bei raginti asmenis pasirašyti profesinės karo tarnybos sutartis ir vykti „ginti“ Rusijos į Ukrainą. Taigi šis ukrainiečių kontrpuolimas buvo lemiamas faktorius Kremliui apsispręsti ir galutinai prijungti minėtus regionus į Rusijos Federacijos sudėtį. Pasak V. Putino, „Rusija vienintelė gali būti saugumo garantas Ukrainoje.“[83] Šį kartą vėlgi buvo remiamasi surežisuotu referendumu, kuris buvo pagrįstas ir paremtas klastojama bendra istorine praeitimi ir esamais saitais. Visos keturios sutartys, kurios buvo ratifikuotos 2022 m. spalio 4 d., taip pat yra vieno identiško formato ir turinio. Labai svarbu atkreipti dėmesį į tai, kaip buvo suformuotos šios sutartys atsižvelgiant į kalbos, pilietybės, karo tarnybos atlikimo aspektus, vietinių rinkimų ir regionų esamų teisės aktų atitikimą Rusijos Federacijos Konstitucijai. Remiantis šių sutarčių trečiuoju straipsniu, valstybinė kalba yra rusų. Penktasis sutarties straipsnis numato, jog šių sričių gyventojai automatiškai tampa Rusijos Federacijos piliečiais. Gyventojams šiomis sutartimis taip pat nustatoma karo tarnybos atlikimo prievolė Rusijos ginkluotojų pajėgų sudėtyje. Kitas svarbus faktas, jog pagal septintąjį sutarties straipsnį 2023 m. rugsėjo mėnesį numatyti vietiniai rinkimai tikėtina yra orientuoti į ilgalaikį siekį išlaikyti ir kontroliuoti minėtas teritorijas. Savo ruožtu aštuntasis straipsnis skelbia, jog bet kokie kiti šių sričių teisės aktai, kurie prieštarauja Rusijos Federacijos Konstitucijai nustoja galioti.[84]

Taigi Rusijos ir Ukrainos karo konflikte atsiranda naujas atskaitos taškas, po kurio keturi Ukrainos regionai *de jure* tampa Rusijos Federacijos dalimi. Atsižvelgiant į Kremliaus doktrininius dokumentus, kurie apibrėžia nacionalinę strategiją ir karinius aspektus, tampa aišku, jog ateityje bet kokio masto intervencija į anksčiau minėtus regionus bus vertinama kaip tiesioginė agresija prieš pačią Rusiją, o tai suponuoja galimybę gintis bet kokiomis priemonėmis ir leidžia lengviau mobilizuoti tiek žmogiškuosius, tiek techninius išteklius ir ruoštis plataus masto karui. Tikėtina, jog ateityje Kremliaus ruporas saugumizuos bet kokios rūšies bandymus atsiimti užgrobtas Ukrainos teritorijas, vertindamas jas kaip egzistencinę grėsmę visos Rusijos

---

[82] *Патриарх Кирилл пообещал прощение грехов погибшим в «междоусобной брани» на Украине*. (2022). Коммерсантъ. https://www.kommersant.ru/doc/5581307

[83] *Путин назвал Россию «единственным настоящим гарантом» целостности Украины*. (2022). RBC.ru. https://www.rbc.ru/politics/07/12/2022/6390aebe9a79474e0a7a60bf

[84] *Договор между Российской Федерацией и Луганской Народной Республикой о принятии в Российскую Федерацию Луганской Народной Республики и образовании в составе Российской Федерации нового субъекта от 30 сентября 2022 года (ратифицирован Федеральным законом от 4 октября 2022 года № 373-ФЗ, вступил в силу 5 октября 2022 года, письмо МИД России от 05.10.2022 № 19696/дп)*. (2022). Официальный интернет-портал правовой информации. http://publication.pravo.gov.ru/Document/View/0001202210030002?index=1&rangeSize=1

vientisumui ir suverenitetui. Kremlius vis dar nenusiuntė maždaug 200 tūkst. naujai mobilizuotų karių į Ukrainą. Jų panaudojimas gali būti naujas etapas šiame konflikte. Tikėtina, įvertinus išmoktas pamokas, jiems yra skiriamas didesnis karinio rengimo ir logistinio aprūpinimo dėmesys.

Apibendrinant, galima teigti:

1. Po 2014 m. ukrainizacijos kampanija įgavo naują pagreitį. Konflikto linija nusidriekė tarp tų, kurie prijautė „rusiškojo pasaulio“ vertybėms, jautė nostalgiją SSRS, ir tų, kurie laikė save Ukrainos piliečiais, nepaisant kalbos, kurią praktikuoja. Savo ruožtu, Kremlius Rytų Ukrainos okupuotose teritorijose vykdo aktyvią pasportizaciją. Šiandien jau apie 30 proc. Rytų Ukrainos gyventojų turi arba pareiškė norą įgyti Rusijos pilietybę.

2. Prorusiška konflikto pusė teigia, jog įvyko neteisėtas valdžios perversmas. Jai antrina ir Kremliaus vadovas, 2014 m. įvykius Ukrainoje įvardindamas kaip pilietinį karą. Vadovaujantis 1949 m. rugpjūčio 12 d. Ženevos konvencijų Papildomo protokolo dėl tarptautinių ginkluotų konfliktų aukų apsaugos (I protokolas) 1 straipsniu, bet kokia svetimšalių okupacija ir atsakas į ją yra pripažįstamas kaip tarptautinis ginkluotas konfliktas.[85] Kijevas priverstas skelbti antiteroristinę operaciją atsakant į separatistinius judėjimus Rytų Ukrainoje, tačiau susilaikė nuo konfrontacijos su Maskva Krymo atveju. Kremliaus remiami separatistai sugeba surengti kvestionuojamus referendumus dėl DLR ir LLR atsiskyrimo. Už apsisprendimą veikti savarankiškai pasisakė 89,7 proc. Donecko ir 96,2 proc. Luhansko rinkėjų. Kijevas nepripažįsta šių referendumo teisėtumo ir nesiruošia derėtis su separatistais. Tuo naudojasi Kremlius ir saugumizuoja Ukrainos pastangas atgauti Rytų Ukrainos teritorijų kontrolę - Maskva Kijevo antiteroristinę operaciją vadina baudžiamąja.

3. 2014 m. buvo okupuota apie 7 proc. Ukrainos teritorijos. Kremlius maskavo savo agresiją naudodamas hibridinį priešiškų pajėgų mišinį, įskaitant nedidelį skaičių karių be skiriamųjų ženklų, samdinius ir vietinius kolaborantus, taip pat prisidengė karinėmis pratybomis. Maskvos strateginis tikslas buvo pasiektas su minimaliais nuostoliais – aneksuotas Krymas ir dar vienas “įšaldytas“ konfliktas artimajame užsienyje, kuriuo galima manipuliuoti siekiant išlaikyti Ukrainą savo įtakoje. Minsko kontaktinės grupės susitarimai nebuvo įgyvendinti. Sunku pasakyti, kodėl konflikto pradžioje nesiryžus derėtis su separatistais, vėliau su jais pasirašomi susitarimai MINSK-I ir MINSK-II.

4. 2022 m. karinė operacija buvo kruopščiai rengiama tiek politiniu, tiek kariniu lygmeniu, apie tai byloja ir *ZAPAD2021* scenarijus ir politinis Baltarusijos palaikymas. 2021 m. Baltarusija pripažino Krymo aneksiją. Prieš pat karinės operacijos pradžią Rusija pripažino DLR ir LLR nepriklausomomis ir pasirašo draugystės, bendradarbiavimo ir savitarpio pagalbos sutartis, kurių pagrindu *de facto* integravo šias sritis politiniu, ekonominiu ir kariniu lygmeniu, lygiai taip pat kaip ir Sakartvelo atveju su Abchazijos ir Pietų Osetijos respublikomis. Praėjus maždaug pusmečiui, „specialioji karinė operacija“ nebuvo įgyvendinta pagal

[85] *1949 m. rugpjūčio 12 d. Ženevos konvencijų Papildomas protokolas dėl tarptautinių ginkluotų konfliktų aukų apsaugos (I protokolas).* (2001). Lietuvos Respublikos Seimas. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.106271

Kremliaus planą ir tapo „Tėvynės arba Šventuoju karu“. Tai sustiprino Rusijos visuomenės ir Maskvos stačiatikių bažnyčios paramą Rusijos karui prieš Ukrainą. Nepaisant sėkmingo ukrainiečių kontrpuolimo, Kremliaus sugebėjo išlaikyti naujai okupuotų Chersono ir Zaporižijos kontrolę, o remiantis suklastotais referendumais prijungti prie Rusijos Federacijos, kaip DLR ir LLR. Šiose teritorijose nustatyta ne tik rusų valstybinė kalba, tačiau visi gyventojai *de facto* ir *de jure* tapo Rusijos Federacijos piliečiais.

2.2. Rusijos politika dėl rusų ir rusakalbių saugumizacijos

2014 m. pradžioje, Rusijai aneksavus Krymą, ginkluotas konfliktas išsiplėtė Rytų Ukrainoje. Vidaus saugumo pajėgos Ukrainos sostinėje Kijeve vykusius taikius protestus, prieš Ukrainos prezidento V. Janukovyčiaus sprendimą atmesti susitarimą dėl glaudesnės ekonominės integracijos su Europos Sąjunga, pasitiko smurto proveržiais. Dėl šios priežasties protestai išsiplėtė, o tai dar labiau paaštrino konfliktą tarp visuomenes ir prorusiškos valdžios. Nematydamas galimybės likti valdžioje, tuometinis Prezidentas V. Janukovyčius pabėgo iš šalies 2014 m. vasarį. Po mėnesio, 2014 m. kovą, Rusijos kariai perėmė Ukrainos Krymo pusiasalio kontrolę. Rusijos Federacijos prezidentas V. Putinas pabrėžė būtinybę apginti Rusijos piliečių ir rusakalbių teises Kryme ir pietryčių Ukrainoje. Rusija oficialiai aneksavo pusiasalį po to, kai Krymo gyventojai per ginčytiną vietos referendumą balsavo už prisijungimą prie Rusijos Federacijos. Ši krizė dar labiau padidino etninį susiskaldymą, nes po dviejų mėnesių prorusiški separatistai, remiami Rusijos Federacijos, rytiniuose Ukrainos Donecko ir Luhansko regionuose surengė savo nepriklausomybės referendumus. Ginkluotas konfliktas regionuose greitai įsiplieskė tarp Rusijos remiamų pajėgų ir Ukrainos kariuomenės. Rusija neigė karinį dalyvavimą, tačiau tiek Ukraina, tiek NATO pranešė apie Rusijos karių ir karinės įrangos telkimą prie Donecko. Greitai išsiveržęs konfliktas pateko į aklavietę. Vykstant nuolatiniams apšaudymams ir susirėmimams palei fronto linijas, skiriančias Rusijos ir Ukrainos kontroliuojamus rytinius pasienio regionus, nė viena iš pusių nesugebėjo užsitikrinti lemiamos persvaros. Susitikimais, kurie prasidėjo 2015 m. vasario mėn. Baltarusijos sostinėje Minske, Prancūzija, Vokietija, Rusija ir Ukraina bandė pradėti derybas, siekiant nutraukti smurtą. Į Minsko susitarimus buvo įtrauktos nuostatos dėl paliaubų, sunkiosios ginkluotės atitraukimo ir visiškos Ukrainos vyriausybės kontrolės visoje konflikto zonoje. Nepaisant to, dviejų pasirašytų susitarimų (Minskas-I ir Minskas-II) pastangos pasiekti diplomatinį susitarimą ir patenkinamą sprendimą buvo iš esmės nesėkmingos, o prasidėjus plataus masto invazijai 2022 m. vasarį ir visai prarado savo aktualumą. Pasak ukrainiečių antropologo Sergejaus Danilovo, Ukrainos Artimųjų Rytų studijų centro mokslininko, interviu LRT.lt žinių portalui, „kuo žmogus jaunesnis, labiau išsilavinęs ir turtingesnis, tuo didesnis jo lojalumas Ukrainos valstybei. Kuo žmogus skurdesnis, vyresnis, mažiau išsilavinęs ir mažiau socialus, tuo jis mažiau ištikimas.“[86] Šio mokslininko atlikti tyrimai pabrėžia

[86] Зверко, Н. *Украинский ученый: новая тенденция – русскоязычный гражданин Украины на русском защищает украинский язык*. (2022). LRT.lt. https://www.lrt.lt/ru/novosti/17/1612345/ukrainskii-uchenyi-novaia-tendentsiia-russkoiazychnyi-grazhdanin-ukrainy-na-russkom-zashchishchaet-ukrainskii-iazyk

ukrainietiškos ir rusiškosios etninė ir kultūrinės tapatybės atskirtį. To paties mokslininko nuomone, klausimas apie kalbą, kurią vartoja respondentai, yra vertinamas kaip klausimas apie lojalumą, ir nepriklausomai nuo to, kokia kalba žmogus iš tikrųjų bendrauja, apklausoje jis pasirenka ukrainiečių kalbą.[87] Šis akcentas yra svarbus, tuo, jog etninis nacionalizmas Ukrainoje plečiasi. Šis procesas jau buvo pasiekęs piką po 2014 m. Krymo aneksijos ir kovų Donbase, tačiau itin stiprų etninio nacionalizmo jausmą Ukrainos tauta atgavo jau po plataus masto invazijos 2022 m. vasarį.

2.2.1. Rusijos artimojo užsienio ir rusiško pasaulio doktrinos

Skirtingai nuo kitų valstybių, Rusijos politikai savo kaimynų atžvilgiu dažnai vartoja sąvoką „artimasis užsienis“. Ši sąvoka apima buvusias Sovietų sąjungos respublikas ir yra išskirtinai rusiška koncepcija. Maskva artimąjį užsienį laiko savo įtakos zona, tačiau nepaisant to, naujausios tendencijos rodo, kad Rusijos geopolitinis statusas mažėja ir ji po truputį tampa regionine valstybe. Tai reiškia, kad Rusijai gresia pavojus prarasti vadinamųjų įtakos zonų kontrolę, kuri visų pirma išskirtinai apima tik artimąjį užsienį. Rusijos diplomatijai taip pat tenka ilgalaikis uždavinys atkurti ir palaikyti ypatingus politinius, karinius, ekonominius ir kultūrinius ryšius su artimuoju užsieniu. Nuo 1990-ųjų iki šių dienų tai visada buvo nekintamas Kremliaus tikslas, lemiantis tiek dvišalius santykius, tiek regioninę politiką apskritai. Šiandien Rusija susidūrė su kol kas jai neįveikiama problema. Egzistuoja galimas atotrūkis tarp Rusijos ir artimojo užsienio šalių požiūrio į suvereniteto ir nepriklausomybės atsisakymą per ekonominius mainus, ypač naftos ir dujos klausimais. Nėra aiškaus vertinimo, kokios valstybės įeina į artimojo užsienio šalių sąrašą. Remiantis vienomis koncepcijomis tai yra šalys, besiribojančios su Rusijos Federacija, kaip pažymėta žemėlapyje (5 pav.).

Adaptuota autoriaus. Šaltinis: *Карты России и ближнего зарубежья.* (2023). Карты России. https://ru.maps-russia.com

5 pav. Rusijos artimasis užsienis

[87] Зверко, Н. *Украинский ученый: новая тенденция – русскоязычный гражданин Украины на русском защищает украинский язык*. (2022). LRT.lt. https://www.lrt.lt/ru/novosti/17/1612345/ukrainskii-uchenyi-novaia-tendentsiia-russkoiazychnyi-grazhdanin-ukrainy-na-russkom-zashchishchaet-ukrainskii-iazyk

Visgi kiti analitikai pažymi, jog šis apibrėžimas priklauso nuo užsienio politikos strategijos. Rusijos artimojo užsienio šalys, išskyrus Baltarusiją, ypatingai šiuo metu laikosi atokiai nuo politinės ir ekonominės integracijos kartu su Kremliaus režimu. Remiantis Chris Devonshire-Ellis nuomone, naujoje Maskvos Užsienio politikos „koncepcijoje Rusija konkrečiai mini Nepriklausomų valstybių sandraugą, Eurazijos ekonominę sąjungą, Kaspijos jūrą ir „kitas valstybes, suinteresuotas plėtoti ekonominius santykius su Rusija“. Iš esmės tai apima visą Eurazijos sausumos plotą nuo rytinių Europos Sąjungos sienų iki Artimųjų Rytų ir Vakarų Kinijos sienų. Šį regioną Rusija jau institucionalizavo ir ne tik saugumo prasme.“[88] Tuo tarpu kiti šaltiniai „primena, kad artimojo užsienio šalys yra Gruzija, Abchazija, Pietų Osetija, Padniestrė ir Baltijos šalys.“[89] Nepamainomas ir svarbus veiksnys yra Rusijos bei buvusių sovietinių respublikų gyventojų santykiai. Visuomenės nuomonė yra pagrindas geriems kaimyniniams santykiams plėtoti. Nemažai pavyzdžių rodo, kad kilus konfliktams artimajame užsienyje, dažniausiai laimi ta pusė, kuri mėgaujasi vietinės auditorijos palaikymu. Išorės įtaka taip pat dažniausiai grindžiama vidinėmis aplinkybėmis. Net ir oficialiems tarpvalstybiniams santykiams viešoji nuomonė yra svarbus pagrindas. Šis faktorius labai svarbus saugumizacijos teorijos požiūriu. Ypač globaliojo interneto amžiuje viešoji nuomonė gali greitai ir plačiai pasklisti įvairiomis formomis, o komunikacijos įtaka užsienio politikai ir santykiams, ypač su kaimyninėmis valstybėmis, yra labai svarbus aspektas. Taigi gebėjimas išlaikyti kaimyninių tautų draugystę ir žmonių geranoriškumą, Maskvai išlieka svarbus veiksnys. Viską sudėjus, kyla klausimas, ar Rusija gali išlaikyti savo įtaką ateityje artimajame užsienyje vykdydama tokią agresyvią užsienio politiką.

Kitas reikšmingas faktorius yra nuolatos egzistuojanti įšaldytų konfliktų problema artimajame užsienyje, kuri negali būti išspręsta per trumpą laiką. Šiame sąraše yra Kalnų Karabachas, Padniestrės, Abchazijos ir Pietų Osetijos respublikos, o taip pat ir konfliktas Ukrainoje. Remiantis anksčiau minėtu politikos mokslų ekspertu Samuel P. Huntington, Rusijos ir Ukrainos karą galima apibūdinti kaip konfliktą tarp skirtingų ir nesuderinamų civilizacijų, griaunantį tradicines idėjas ir nuostatas, kurios buvo kuriamos nuo Ukrainos nepriklausomybės iki Rusijos agresijos pradžios. Svarbu išskirti rusišką identitetą Ukrainoje „rusiškojo pasaulio“ požiūriu ir tikruosius Ukrainos piliečių poreikius, kaip ir Rusijos tapatybės priešiškumą suvereniai ir nepriklausomai Ukrainai. Reikia pabrėžti, jog identitetas turi tris komponentus svarbius šiam magistro baigiamajam darbui. Visų pirma, tai *nacionalizmas arba patriotiškumo jausmas*, antra – *tautinė arba etninė priklausomybė* tam tikrai visuomenės grupei ir trečia - asmens *pilietybės pasirinkimas*. Visi šie trys komponentai labai svarbūs siekiant suprasti savo vietą valstybėje. Visi įšaldyti konfliktai postsovietinėje erdvėje turi aiškų tapatybės požymį, kuomet siekiama atsiskirti nuo identiteto požiūriu nesuderinamos bendros egzistencijos vienoje valstybėje.

Anksčiau išvardinti konfliktai turi esminių skirtingų bruožų Rusijos agresijos prieš Ukrainą atžvilgiu,

[88] Девоншир-Эллис, К. (2023). *Новая концепция внешней политики России: влияние на БРИКС+.* Россия Брифинг. https://www.russia-briefing.com/about-us/overview.html
[89] *Россия назвала свою цель в ближнем зарубежье.* (2023). ИА Красная Весна. https://rossaprimavera.ru/news/b72509c3

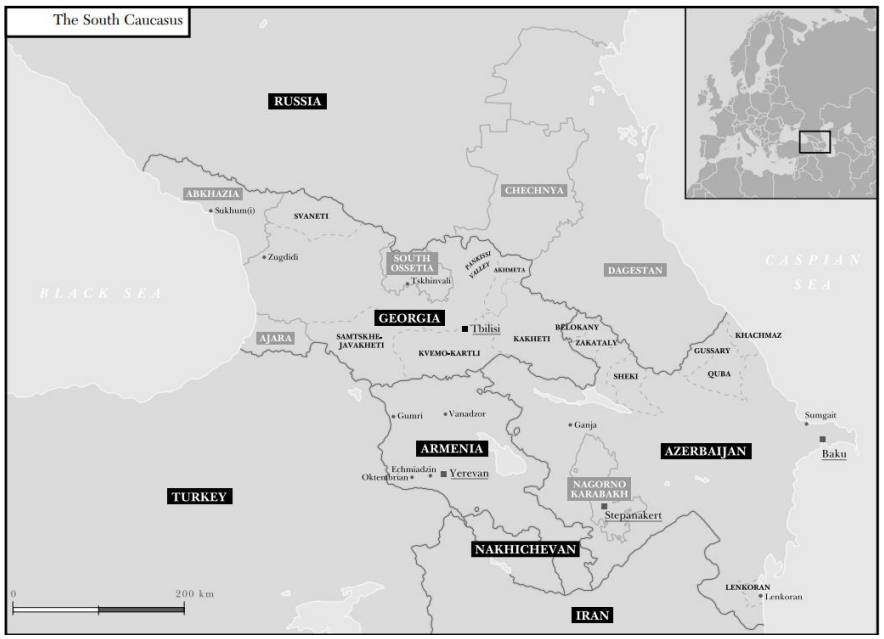
tačiau minėtos valstybės patenka į atnaujintą Rusijos artimojo užsienio koncepcija. Visų pirma, visos šios valstybės, išskyrus Ukrainą, etniškai nėra broliškos slavų tautos, kurias Kremliaus režimui būtų patogu „ginti“, naudojant „brolišku“ tautų naratyvą. Nei moldavai, nei azerai su armėnais, kaip ir kartvelai, nepriklauso slavų tautos šeimai. Remiantis Irmanto Meliano straipsniu, Visuotinėje lietuvių enciklopedijoje, slavų tautų valstybėms priskiriamos šios šalys - Baltarusijos, Bosnijos ir Hercegovinos, Bulgarijos, Čekijos, Juodkalnijos, Kroatijos, Lenkijos, Makedonijos, Rusijos, Serbijos, Slovakijos, Slovėnijos ir Ukrainos.[90] Nepaisant to, galima išskirti bendrą vardiklį šiuose konfliktuose. Beveik visais atvejais pasportizacijos procesas pasitelkiamas, siekiant vėliau pateisinti Kremliaus agresiją neva ginant savo šalies piliečius nuo represijų. Netrukus po SSRS griūties Moldovoje, Armėnijoje, Azerbaidžane ir Sakartvele prasidėjo tautiniai judėjimai, kurie siekė atskirti ir tapti nepriklausomais. Vienas pirmųjų etninių konfliktų, dar SSRS sudėtyje, prasidėjo Kalnų Karabacho regione tarp Armėnijos ir Azerbaidžano. Sugriuvus Sovietų sąjungai karas tarp abiejų pusių užsiliepsnojo visa galia. Pirmasis šio konflikto etapas baigėsi 1994 m. Armėnijos pergale. Kalnų Karabacho konfliktas skiriasi Kremliaus įsitraukimo lygiu, tačiau reikia pripažinti, pati Armėnija niekada nebūtų atlaikiusi konfrontacijos su Azerbaidžanu, jei ne Maskvos karinė parama ir užnugaris. Pasak Annos Matveeovos ataskaitos, *The South Caucasus: Nationalism, Conflict and Minorities*, tuo metu, Prezidento B. Jelcino demokratinė Rusija rėmė Armėnijos siekius, patiekdama „ginklų už maždaug 1 mlrd. JAV dolerių, tokiu būdu reikšmingai prisidėjo prie armėnų pergalės nekarinėmis priemonėmis.“[91] Visgi su pertraukomis šis konfliktas yra aktyvus ir šiandien. Rusija užima pakankamai svarbią poziciją atlikdama ne tik mediatoriaus vaidmenį šiame regioniniame konflikte, tačiau taip pat ir tiekdama ginkluotę abiem konflikto šalims. Nesėkmė Rusijos ir Ukrainos konflikte privertė Armėniją labiau atsigręžti į Vakarus, supratus, jog Rusija nebėra patikimas saugumo garantas. Mokestis už šias garantijas gali būti sumokėtas *de facto* šalies okupacija t.y. integruojant Armėniją politiniu, ekonominiu ir kariniu lygmeniu, gąsdinant Azerbaidžanu, o gal būt net ir dirbtinai slapta eskaluojant konfliktą. Tuo tarpu Azerbaidžanas atsisuko į Turkiją, supratęs, jog karinis bendradarbiavimas su Kremliumi nėra parankus ginkluoto konflikto su Armėnija metu.

Netrukus po Kalnų Karabacho įvykių atsiskyrė Padniestrės respublika, nors iki šiol tarptautiniu mastu ši teritorija yra laikoma Moldovos sudėtine dalimi, kaip ir Krymas - Ukrainos. Pasak Molly Finn, šios respublikos autonomiją iki šiandien yra pripažinusios tik trys valstybės – Pietų Osetijos, Abchazijos ir Kalnų Karabacho respublikos.[92] Taigi, nė viena Jungtinių Tautų narė, kaip ir pati Rusija, per tris dešimtmečius nepasinaudojo teise pripažinti šios teritorijos nepriklausoma valstybe. Pasak akademikės, vien iki 2018 m. Padniestrėje buvo išduota daugiau nei 220 000 Rusijos pasų, o tai rodo, kad daugiau nei pusė respublikos piliečių *de facto* dabar gali save apibrėžti kaip Rusijos piliečius. Be to, 90 proc. Padniestrės gyventojų 2006

[90] Melianas, I. *Slavai.* (2023). Visuotinė lietuvių kalbos enciklopedija. https://www.vle.lt/straipsnis/slavai-1/
[91] Matveeva, A. (2002). *South Caucasus: nationalism, conflict and minorities*. Minority Rights Group International. p. 11. https://web.archive.org/web/20200823144616/https://www.refworld.org/pdfid/469cbfd90.pdf
[92] Finn, M. (2011). *The Non-Existing State: Exploring the Question of Transnistria's Recognition. St Andrews Foreign Affairs Society*. https://www.foreignaffairsreview.com/home/the-non-existing-state-exploring-the-question-of-transnistrias-recognition-1

m. referendume balsavo už nepriklausomybę nuo Moldovos ir susijungimą su Rusija.[93] Nepaisant to, rezultatai nebuvo pripažinti. Galima daryti išvadą, jog per 32 metus šis įšaldytas konfliktas neturėjo ypatingos reikšmės Rusijai, išskyrus galimybę ten nepertraukiamai dislokuoti savo karines pajėgas, kurios, neva, užtikrina taiką ir saugumą, nors iš tiesų šie kariniai vienetai gali būti naudojami kurstyti neramumus Moldovoje ir, esant reikalui, netgi perrimti šalies kontrolę. Nepaisant to, net jei Rusijai būtų pavykę arba pavyks ateityje susijungti sausumos koridoriumi su Padniestrės respublika, tokiu atveju, tikėtina, jos aneksija būtų įgyvendinta panašiu formatu, kaip ir Ukrainoje.

Vis dėl to ryškiausiu Rusijos prezidento pasirodymu užsienio politikos arenoje, pasinaudojant karine diplomatija, galima vadinti 2008 m. Penkių dienų Rusijos ir Sakartvelo karą, kuris iš tiesų prasidėjo vidaus konfliktu tarp Sakartvelo ir Pietų Osetijos respublikos. Kaip ir anksčiau minėtų, Padniestrės ir Kalnų Karabacho konfliktų atvejais, šių dviejų Sakartvelo sričių atsiskyrimas taip pat sutampa su SSRS griūtimi. Šios sritys beveik vienu metu nusprendė siekti autonomijos bei nepriklausomybės ir išstoti iš Sakartvelo sudėties. Pietų Kaukazo valstybių vaizdas pateikiamas 6 pav. Kaip matyti iš šio žemėlapio, tiek Abchazijos, tiek Pietų Osetijos respublikos savo sienomis ribojasi su Rusijos Federacija. Jei Kalnų Karabacho atveju Kremliui būtų sudėtinga įsitraukti į kovinius veiksmus, nes reikėtų kirsti Sakartvelo arba Azerbaidžano sienas, tai suplanuoti ir vykdyti sausumos operacijas savo pasienyje nėra sudėtinga, ypač kuomet pačiose respublikose yra dislokuoti rusų taikdariai.

Adaptuota autoriaus. Šaltinis: Matveeva, A. (2002). *South Caucasus: nationalism, conflict and minorities.* Minority Rights Group International. https://web.archive.org/web/20200823144616/https://www.refworld.org/pdfid/469cbfd90.pdf

6 pav. Pietų Kaukazo valstybės

[93] Finn, M. (2011). *The Non-Existing State: Exploring the Question of Transnistria's Recognition. St Andrews Foreign Affairs Society*. https://www.foreignaffairsreview.com/home/the-non-existing-state-exploring-the-question-of-transnistrias-recognition-1

Svarbu pastebėti, jog Rusija yra pasiuntusi savo taikdariškas misijas taip pat ir į Padniestrę bei Kalnų Karabachą[94]. Remiantis *Rondeli Foundation* interaktyvių Rusijos ginkluotojų pajėgų žemėlapiu, šie vadinami Rusijos „taikdariai“ savo arsenale turi pakankamai sunkią ginkluotę – nuo dislokuotų tankų iki vidutinio oro gynybos sistemų S-300, o tai jau sunku paaiškinti taikos palaikymo misijos rajone. Viena iš Rusijos agresijos prieš Sakartvelą priežasčių yra 2004 m. įvykusi spalvotoji revoliucija, kuomet į valdžią atėjo provakarietiškų pažiūrų lyderiai, kurie nenorėjo sieti valstybės ateities su Maskva. Antra, 2008 m. NATO suvažiavimo Bukarešte metu, JAV ir Lenkija pristatė Sakartvelo galimybę jungtis prie NATO. Visos kitos priežastys, kurios buvo labiausiai Kremliaus pabrėžtos ir eskaluojamos viešai, buvo susijusios su menama Sakartvelo agresija prieš Pietų Osetijos respubliką, kurios metu naudojama neproporcingai sunki ginkluotė – nuo artilerijos iki lėktuvų antskrydžių.[95] Galima drąsiai teigti, jog Maskva saugumizavo tuometinę situaciją savo naudai, ko pasekoje, jai beveik pavyko nužygiuoti iki pat Tbilisio, jei nebūtų laiku įsikišusi Europos Sąjunga. 2008 m. rugsėjo 8 d. tarp Rusijos Federacijos ir Abchazijos bei Pietų Osetijos respublikų pasirašytos draugystės, bendradarbiavimo ir savitarpio pagalbos sutartys.[96] Šios sutartys yra identiškos tiek tarpusavyje, tiek ir Donecko ir Luhansko sutarčių atvejais. Jos formuluojamos lygiai taip pat, negalima išskirti jokių net menkiausių skirtumų. Svarbu atkreipti dėmesį į 4-ąjį šių sutarčių straipsnį, kuris teigia, jog „Susitariančiosios Šalys bendrai imsis visų joms prieinamų priemonių, kad pašalintų grėsmę taikai, taikos pažeidimą, taip pat atremtų bet kurios valstybės ar valstybių grupės agresijos veiksmus prieš jas ir suteiktų viena kitai reikiamą pagalbą, įskaitant karinę pagalbą, įgyvendinant teisę į individualią ar kolektyvinę savigyną pagal JT Chartijos 51 straipsnį.“[97] Taigi Rusija savo artimojo užsienio doktrinoje akcentuoja JT Chartijos 51 straipsnį, kurio mechanizmu remiantis vėliau bus aneksuotos Ukrainos teritorijos. Šis straipsnis tvirtina, jog „ nė viena šios Chartijos nuostata nepažeidžia prigimtinės teisės į individualią ar kolektyvinę savigyną, jei įvyksta ginkluotas išpuolis prieš Jungtinių Tautų narę, kol Saugumo Taryba nesiėmė priemonių, būtinų tarptautinei taikai ir saugumui palaikyti. Apie priemones, kurių ėmėsi narės, pasinaudodamos šia savigynos teise, nedelsiant pranešama Saugumo Tarybai ir jos jokiu būdu neturi įtakos Saugumo Tarybos įgaliojimams ir atsakomybei pagal šią Chartiją bet kuriuo metu imtis tokių veiksmų, laiko būtinu tarptautinei taikai ir saugumui palaikyti arba atkurti.“[98] Kremlius prisiima atsakomybę ginti minėtas teritorijas, tačiau tuo pačiu metu ir dalinasi savo kaip JT narės suteiktomis privilegijomis. Dėl šios priežasties, jau po 2008 metų Rusijos agresijos, JT privalėjo panaikinti tokio mechanizmo teisėtumą, kuriuo dalinamos JT narių privilegijos save apsiskelbusioms teritorijoms.

---

[94] *Will They Stay Or Will They Go? Russian Peacekeepers In The Post-Soviet Space.* (2020). Radio Free Europe. https://www.rferl.org/a/will-they-stay-or-will-they-go-russian-peacekeepers-in-the-post-soviet-space/30942800.html

[95] *Хроника войны в Южной Осетии: день первый Последние сообщения о событиях в зоне конфликта в реальном времени.* (2008). Lenta.ru. https://lenta.ru/articles/2008/08/08/ossetia/

[96] *В Кремле подписаны договоры о дружбе, сотрудничестве и взаимной помощи между Россией и Республикой Абхазией, а также между Россией и Республикой Южная Осетия.* (2008). Официальные сетевые ресурсы Президента России. http://www.kremlin.ru/acts/news/1439

[97] *Договор о дружбе, сотрудничестве и взаимной помощи между Российской Федерацией и Республикой Южная Осетия.* (2008). Официальные сетевые ресурсы Президента России. http://www.kremlin.ru/supplement/199

[98] *United Nations Charter*. United Nations. https://www.un.org/en/about-us/un-charter/full-text

Taip pat privalu atkreipti dėmesį, jog iki 2022 m. nė viena priešiškai Rusijos atžvilgiu nusiteikusi konflikto pusė nebuvo įvardinta kaip teroristinė organizacija. Pulko „Azov“ ir dalies kitų Ukrainos ginkluotojų pajėgų vienetų paskelbimas teroristinėmis organizacijos yra tas pats, kaip paskelbti visas Ukrainos ginkluotąsias pajėgas teroristais. Iki 2014 m. įvykių Ukrainoje, Rusijos konvencines pajėgos arba jos remiami separatistai visuomet drąsiai susidurdavo akis į akį su agresija patiriančios šalies nacionalinėmis ginkluotosiomis pajėgomis. Maskva dažnai net nesivargindavo slėpti savo intencijų siekdama lygiai tokio paties politinio spaudimo, o vėliau ir pripažinimo. Ukrainos atvejis yra pirmasis, kuomet buvo panaudotas Kremliaus hibridinis kariavimo metodas. Apibendrinant, galima teigti, jog įvyko tam tikra postsovietinės erdvės „įšaldytų“ konfliktų evoliucija, pradedant nuo Kalnų Karabacho atvejo, kuomet Kremlius tik finansavo arba rėmė konfliktuojančias puses, vėliau sekęs Padniestrės atvejis įtraukė nedideles grupes Rusijos ginkluotojų pajėgų, kurios taip ir liko ginčytinoje teritorijoje palaikyti „taiką“. Tuo tarpu Sakartvelo atvejis išsiskiria iš anksčiau minėtų sausumos operacijomis, kurios buvo remiamos ir artilerija, ir aviacija. Kitas svarbus šio konflikto aspektas - Abchazijos ir Pietų Osetijos respublikų *de facto* integracija pasirašant draugystės, bendradarbiavimo ir savitarpio pagalbos sutartis, kuriose pirmą kartą pabrėžiamas JT Chartijos 51 straipsnis. Be abejo, reikia nepamiršti, jog visus šiuos konfliktus vienijantis veiksnys yra Juodosios jūros regionas, kuris be galo svarbus plėtoti Rusijos artimojo užsienio politiką.

Šių konfliktų sukeltas susiskaldymas ir konfrontacija gali tapti šaltiniais kitų didelių regioninių sukrėtimų, kurie vėliau gali apimti ir visą Rusiją. Rusijos ir Vakarų varžybose Sakartvelas kartu su Ukraina jau pasirinko Vakarus. Kiti Kremliaus kaimynai taip pat renkasi proeuropietišką ir/arba proamerikietišką kryptį, kuri šiandien vis labiau matoma užsienio bendradarbiavimo platformose. Moldova siekia paramos vakaruose, nes netrukus ją gali ištikti Ukrainos likimas. Azerbaidžanas glaudžiai bendradarbiauja su Turkija. Beliko tik tradicinė Rusijos sąjungininkė Armėnija, tačiau jos dabartinis pasirinkimas taip pat rodo poslinkio ženklus Europos link. Daugiakultūrė Rusijos vizija – „Rusiškasis pasaulis“ yra kultūrinis, o ne etninis darinys. Pilietybės ir tautybės sąvokos Rusijos Federacijos teisėkūroje skiriasi. Dėl šios priežasties reikėtų skeptiškai vertinti nepriklausomos rusų tautinės mažumos kultūros egzistavimą Ukrainoje, kuri šiandien nebūtų glaudžiai susijusi su Rusijos Federacija. Šiandienos Rusijos Federacijos platinama rusų kultūra turi aiškų propagandos pobūdį ir yra kontroliuojama Kremliaus institucijų, tokių kaip Federalinė saugumo tarnyba (rus. *ФСБ – Федеральная служба безопасности Российской Федерации*), Užsienio žvalgybos agentūra (rus. *СВР - Служба внешней разведки Российской Федерации*) ir kitomis. Taigi visai pagrįstai galima daryti išvadą, jog „Rusiškasis pasaulis“ suteikia Ukrainos visuomenei priešišką kontekstą. Nebeįmanoma atkurti artimojo užsienio valstybių orientacijos tik į vieną centrą, t.y. Rusiją, tradiciniais politiniais, ekonominiais, socialiniais įrankiais. Dėl šios priežasties, Kremlius turi saugumizuoti keliamus iššūkius.

Nors artimajam užsieniui priklauso ir Ukraina, tačiau visai neseniai, 2022 m. kovo 5 d., ji buvo įtraukta

į nedraugiškų šalių sąrašą.[99] Šiame sąraše yra ir daugiau šalių, visos jos turi vieną bendrą požymį, pagal kurį buvo įtrauktos. Kremliui nedraugiškos valstybės palaiko arba paskelbė sankcijas prieš Rusijos Federaciją. Nepaisant to, jog šis sąrašas didžiąja dalimi orientuotas į verslo ir prekybos santykius, tačiau saugumizacijos teorijos požiūriu minėtos valstybės kelia grėsmę Kremliui. Kaip atsaką į šias grėsmes, 2022 m. kovo 31 d. Kremlius atnaujino savo Užsienio politikos koncepciją, kurią patvirtino prezidentas. Labai svarbu atkreipti dėmesį į šios koncepcijos 45, 46 ir 47 straipsnius, kurie apibrėžia, kokių veiksmų Maskva privalo imtis, apginti Rusijos piliečius.[100] Veiksmų spektras pakankamai platus - nuo atsako į nedraugiškų šalių rusofobines kampanijas iki paramos etniniams rusams dėl sistemingos diskriminacijos. Tos pačios koncepcijos 25 straipsnis sako, jog Rusijos karinės pajėgos gali būti panaudojamos užtikrinant savo piliečių apsaugą užsienyje, kovojant su tarptautiniu terorizmu ir piratavimu.[101] Svarbu pažymėti, jog tarp teroristinių organizacijų yra Ukrainos ginkluotojų pajėgų padaliniai tokie kaip Azov, Pravy Sektor, Donbas, todėl Rusijos konvencinių pajėgų naudojimas prieš juos yra visiškai pateisintas. Reikia atkreipti dėmesį, jog kova su terorizmu taip pat gali būti saugumizuota. Minėtos organizacijos yra Ukrainos konvencinių pajėgų sudėtinė dalis, skirta apginti šalies suverenitetą, tačiau Kremliaus nuomone, jų paskirtis yra sėti terorą tarp rusų ir rusakalbių Rytų Ukrainoje.

Galima konstatuoti, jog artimasis užsienis Rusijos strateginiuose dokumentuose iš tiesų atsispindi kaip „Rusiškasis pasaulis“, kurio dominavimo postsovietinėse valstybėse siekia Kremlius. Vadinasi ir visos pastangos diskredituoti Rusiškąjį pasaulį yra saugumizuojamos. Valstybės, organizacijos ir atskiri asmenys yra įtraukiami į „nedraugiškų“ sąrašą, persekiojami ir teisiami. Svarbu prisiminti, jog prieš patvirtinant Užsienio politikos koncepciją, V.Putinas 2023 m. kovo 16 d. teigė, jog frazė „nedraugiškos šalys“ patekusi į Rusijos visuomenės sąmonę ir apyvartą, tiksliai neatspindi dabartinės realybės, nes „nedraugiškas yra elitas tam tikrose šalyse arba nedraugiški valdovai.“[102] Šis teiginys suponuoja, jog Kremliaus galva lygiai taip pat nepasitiki „nedraugiškų“ valstybių elektorato sprendimais.

Apibendrinant, galima teigti:

1. Artimasis užsienis yra išskirtinai rusiška koncepcija. Tai palikimas, kurį Maskva paveldėjo po Sovietų Sąjungos žlugimo. Kremlius artimąjį užsienį laiko savo įtakos zona. Nėra vieno konkretaus apibrėžimo, kokios valstybės įeina šią sampratą, dažnai tai priklauso nuo patvirtintos Užsienio politikos koncepcijos. Tarp menamai broliškų slavų tautų artimajame užsienyje galima išskirti tik baltarusius ir ukrainiečius. Nepaisant to, neseniai atnaujintame „nedraugiškų šalių“ sąraše įtrauka ir „broliška“ Ukraina. Visgi, Prezidentas V. Putinas ginasi, jog nedraugiški iš tiesų yra tų šalių režimai ir politinis elitas.

---

[99] *Правительство утвердило перечень недружественных России стран и территорий.* (2022). Government.ru. http://government.ru/news/44745/

[100] *Концепция внешней политики Российской Федерации (утверждена Президентом Российской Федерации В.В.Путиным 31 марта 2023 г.).* (2023). Министерство иностранных дел Российской Федерации. https://www.mid.ru/ru/foreign_policy/official_documents/1860586/

[101] Ibid

[102] *Путин назвал неправильным словосочетание "недружественные страны".* (2023). TASS.ru. https://tass.ru/politika/17286569

2. Rusijos artimojo užsienio šalys, išskyrus Baltarusiją, šiandien laikosi atokiai nuo politinės ir ekonominės integracijos kartu su Kremliaus režimu. Nepamainomas ir svarbus veiksnys yra Rusijos ir buvusių sovietinių respublikų gyventojų santykiai. Visuomenės nuomonė yra pagrindas geriems kaimyniniams santykiams plėtoti. Po 2014 m. rusų kalba ir Rusijos valstybė sukelia tokias stiprias emocijas kaip atstūmimas, neapykanta ir pyktis tiek Moldavijoje, tiek Sakartvele, jau nekalbant apie Ukrainą. Taigi, atnaujinta Užsienio politikos koncepcija apima kovą su rusofobinias judėjimais ir paramą rusų diasporai užsienyje. Reikšmingas faktorius yra nuolatos egzistuojanti įšaldytų konfliktų problema artimajame užsienyje, kuri nėra sprendžiama. Šiame sąraše yra Kalnų Karabachas, Padniestrės, Abchazijos ir Pietų Osetijos respublikos, o taip pat ir konfliktas Ukrainoje. „Įšaldytų“ konfliktų evoliucija, kurios laiku nesustabdė tarptautinė bendruomenė, sustojo ties Rusijos ir Ukrainos karu. Jei Kalnų Karabacho atveju, Rusija tiesiogiai nebuvo įsitraukus, tai palaipsniui pradedant nuo Padniestrės ir baigiant Ukraina, Rusijos Federacijos konvencinių pajėgų panaudojimas išaugo dešimtis kartų. Teritorijos vėliau naudojamos kaip Rusijos Federacijos ginkluotojų pajėgų bazės, prisidengiant taikdariškomis misijomis. Nė viena Jungtinių tautų narė iki šiol nepripažino šių ginčytinų teritorijų.

3. Rusiškojo identiteto problema artimajame užsienyje sprendžiama pasportizacijos, draugystės, bendradarbiavimo ir savitarpio pagalbos sutartimis, „Rusiškojo pasaulio“ sklaida ir priemonėmis bei karinėmis intervencijomis, ypač jei Rusijos Federacija savo sienomis ribojasi su konflikto šalimi. Maskva naudojasi šiais įrankiais siekdama saugumizuoti provakarietišką kursą pasirinkusias artimojo užsienio valstybes, kaip tai įvyko 2008 m. Sakartvelo atveju, vėliau 2014 m. pasikartojo Ukrainoje. Pastaruoju metu neramumai kurstomi ir Padniestrės respublikoje, kuri ribojasi su Moldova. Tradiciniais politiniais, ekonominiais ir socialiniais įrankiais nebeįmanoma atkurti Maskvos artimojo užsienio valstybių orientacijos tik į vieną centrą, t.y. Kremlių. Dėl šios priežasties, Rusijos Federacija turi saugumizuoti keliamus iššūkius. Daugiakultūrė Rusijos vizija - „Rusiškasis pasaulis“, kuri įgyvendinama artimajame užsienyje, yra kultūrinis, o ne etninis darinys. Pilietybės ir tautybės sąvokos Rusijos Federacijos teisėkūroje skiriasi. Dėl šios priežasties reikėtų skeptiškai vertinti nepriklausomos rusų tautinės mažumos kultūros egzistavimą Rusijos artimajame užsienyje.

4. Rusija savo artimojo užsienio doktrinoje ir susitarimuose su separatistinėmis respublikomis akcentuoja JT Chartijos 51 straipsnį. Kremlius prisiima atsakomybę ginti minėtas teritorijas, tačiau tuo pačiu metu ir dalinasi savo, kaip JT narės, suteiktomis privilegijomis. Dėl šios priežasties jau po 2008 metų Rusijos agresijos JT privalėjo peržiūrėti tokio mechanizmo teisėtumą, kuriuo dalinamos JT narių privilegijos save apsiskelbusioms teritorijoms.

2.2.2. Krymo aneksija. Rusų ir rusakalbių gynimo politika Donbaso regione

Britiškojo žinių portalo The Guardian, apžvalgininkų nuomone, 2022 m. Prezidento V. Putino

sprendimas aneksuoti teritorijas, mobilizuojant šimtus tūkstančių rusų namuose, įrodė, kad jis pasirengęs dar labiau rizikuoti savo postu valdžioje, norėdamas sėkmingai užbaigti šį konfliktą. Apžvalgininkai remiasi politikos analitikės ir R.Politik įkūrėjos Tatjanos Stanovajos vertinimu. „Tai, kaip Putinas kalba apie Ukrainą, aišku, kad jam tai yra egzistencinė problema. Jam, jei Rusija nelaimės Ukrainoje, Rusijos nebus“, – sakė Stanovaja. „Rusija demonstruoja, kad yra pasirengusi panaudoti visas turimas priemones savo strateginiams tikslams pasiekti. Įskaitant branduolinius ginklus“.[103] Vadindamas Kijevo valdžią nacistais, V. Putinas atvirai kvestionuoja ukrainiečių rinkimus, įvykusius tiek 2014, tiek 2019 m. Galima daryti išvadą, jog tokią valdžią gali išrinkti tik patys nacistai, rusofobai ir antisemitai. Dėl šios priežasties, Kremliaus agresija yra nutaikyta ne tik prieš teisėtą Kijevo valdžią, tačiau ir prieš ukrainietišką elektoratą, todėl V. Putino klijuojama nacistų, rusofobų ir antisemitų klišė tenka ir pačiai tautai. Donbasas yra regionas, kurį šiandien sudaro Ukrainos Donecko ir Luhansko sritys. Pramonės revoliucijai įsibėgėjus visoje Europoje, didžiuliai Donbaso anglies ištekliai buvo pradėti eksploatuoti XIX amžiaus viduryje. Visa tai lėmė gyventojų bumą regione, kurį daugiausia sudarė rusų naujakuriai.[104] Taigi rusai sudarė didžiąją dalį pramonės darbo jėgos. Ukrainiečiai dominavo kaimo vietovėse, tačiau miestuose dažnai gyveno tik rusai, atvykę ieškoti darbo regiono sunkiosios pramonės įmonėse. Tie etniniai ukrainiečiai, kurie persikėlė dirbti į miestus, greitai buvo asimiliuoti į rusakalbių darbininkų klasę. Kartu galima teigti, kad didžioji dauguma rusakalbių ir rusų Ukrainoje palaiko Ukrainos valstybingumą, tačiau kultūriniu ir kalbiniu požiūriu dauguma rusų ir rusakalbių yra priešiškai nusiteikę ukrainiečių kalbai ir kultūrai. Rytų ir Pietų Ukrainoje rusifikacija ir etninių rusų įsikūrimas per ilgus Rusijos valdymo šimtmečius paskatino teikti pirmenybę rusų kalbai, kultūrai ir identitetui net tarp etninių ukrainiečių.

Krymo aneksija. 2014 m. kovo 17 d., Prezidentas V. Putinas pripažino Krymą nepriklausoma valstybe, siekiant ją lengviau įtraukti į Rusijos Federacijos sudėtį. Priešingu atveju, jei tai vis dar būtų Ukrainos teritorija, aneksija nebūtų įmanoma. Savo ruožtu, Kijevas pareiškė, kad niekada neatsisakys savo pretenzijų į Krymą, bet 2014 m. Ukraina negalėjo atsakyti Rusijai ginklu dėl tuo metu buvusio milžiniško disbalanso tarp Rusijos ir Ukrainos konvencinių pajėgų galios Krymo pusiasalyje. Anot Prezidento V. Putino, „žlugus Sovietų Sąjungai etniniai rusai atsidūrė atskirti nuo tėvynės tiek Kryme, tiek kitur, nepaisant to, širdyje, žmonių mintyse, Krymas visada buvo ir išlieka neatsiejama Rusijos dalimi.“[105] Savo kalboje, po Krymo aneksijos, Kremliaus vadovas manipuliuoja žmonių jausmais ir teigia, jog rusų tauta buvo nuolatos apgaudinėjama ir su ja nebuvo deramasi. Kosovo atvejis pateikiamas kaip precedentas. Savo kalboje Prezidentas V. Putinas griežtai neigia sieksiąs Ukrainos padalijimo, tačiau yra įsitikinęs, jog Kijevo valdžia

---

[103] Sauer, P. and Harding, L. *Putin annexes four regions of Ukraine in major escalation of Russia's war.* (2022). TheGuardian.com. https://www.theguardian.com/world/2022/sep/30/putin-russia-war-annexes-ukraine-regions

[104] Kasperas, A. *Kodėl Donbasas toks svarbus Rusijai: nors regione daugybė rusakalbių, Putino scenarijus neišsipildė*.(2022). DELFI.lt. https://www.delfi.lt/plius/pasaulis/kodel-donbasas-toks-svarbus-rusijai-nors-regione-daugybe-rusakalbiu-putino-scenarijus-neissipilde.d?id=90090691

[105] *Обращение Президента Российской Федерации*. (2014). Официальные сетевые ресурсы Президента России. http://kremlin.ru/events/president/transcripts/speeches/20603

buvo nuversta neteisėtai, perversmo būdu. Taip pat manipuliuojama faktu, jog bolševikai įtraukė reikšmingas istorinių Rusijos pietų teritorijas į Ukrainos sąjunginę respubliką. Prezidento V. Putino teigimu, „tai buvo padaryta neatsižvelgiant į nacionalinę gyventojų sudėtį ir šiandien tai yra šiuolaikinė pietryčių Ukraina.“[106] Vadovaujantis saugumizacijos procesu, kalbos aktas naudojamas atlikti grėsminimo procesą. Šiuo atveju, saugumizuojantysis veikėjas yra Rusijos Federacijos prezidentas V. Putinas. Auditoriją dažnai įvardina pats Kremliaus vadovas – jis kreipiasi į rusų tautą, ukrainiečius ir Vakarus.

Savo kalboje V. Putinas bando pagrįsti, kodėl buvo reikalinga „grąžinti“ Krymą. Pasak jo, 2014 m. „iš 2 mln. 200 tūkst. Krymo pusiasalio gyventojų beveik pusantro milijono buvo rusų ir tik 350 tūkst. ukrainiečių, kurių dauguma laiko rusų kalbą savo gimtąja kalba, taip pat ir apie 290–300 tūkst. Krymo totorių, kurių nemaža dalis, kaip parodė referendumo rezultatai, krypsta link Rusijos.“[107] Kremlius vadovas nuolatos ieško nuskriaustųjų ir manipuliuoja žmogiškosiomis emocijomis. Jis atkreipia dėmesį, jog griuvus SSRS „Krymas staiga pasirodė esantis kitoje valstybėje, be kita ko, kiti milijonai rusų nuėjo miegoti vienoje šalyje, o pabudo jau svetimoje valstybėje. Rusų tauta staiga tapo viena didžiausių tautinių mažumų postsovietinėje erdvėje - didžiausia žmonių tauta pasaulyje, kuri buvo suskaldyta.“[108] Tokiu būdu jis bando įtikinti auditoriją, jog jau tada „Rusija esą pasijutusi, ne tik apvogta, bet ir apiplėšta.“[109] Rusijos prezidentas bando klastoti istorinį kontekstą, remiantis menama rusų tautos nuoskauda. Jo vertinimu, žmonės negalėjo susitaikyti su akivaizdžia istorine neteisybe. Visus šiuos metus tiek piliečiai, tiek daugelis visuomenės veikėjų ne kartą kėlė šią temą, sakydami, kad „Krymas yra pirmapradė rusiška žemė, o Sevastopolis – Rusijos miestas.“[110] V. Putinas supranta, jog šios kalbos klausosi ne tik Rusijos auditorija, tačiau ji pasiekiama ir transliuojama Ukrainoje, kadangi 2014 m. dar nebuvo draudžiama rusiškų kanalų transliacija. Taigi jis ieško pasiteisinimų ir tikina, jog „santykiai su Ukraina, su broliška ukrainiečių tauta buvo ir lieka ir visada bus mums (rusų tautai, Rusijai) svarbiausia.“[111] Šalia prideda, jog tikėjosi, kad „Ukraina bus mūsų gera kaimynė, kad rusakalbiai Ukrainos piliečiai, ypač jos pietryčiuose ir Kryme, gyvens draugiškoje, demokratinėje, civilizuotoje valstybėje, kad jų teisėti interesai bus užtikrinti pagal tarptautinės teisės normas.“[112] Svarbu atkreipti dėmesį, jog Putinas savo retorikoje dažnai naudoja žodį „mes“, lygina save su rusų tauta ir Rusija, tarsi kartu išgyvendamas visą skausmą ir nuoskaudas, internete galima netgi rasti nuotraukų, kur jam per skruostą trykšta ašara.

Kalbėdamas apie ukrainizaciją, kuri prasidėjo Ukrainai atgavus nepriklausomybę, V. Putinas neslėpdamas mano, jog „kartas po karto buvo bandoma atimti iš rusų istorinę atmintį, o kartais ir gimtąją kalbą, o rusų mažumą paversti priverstinės asimiliacijos objektu.“[113] Kaip tam tikrą ukrainizacijos išdavą, jis

---

[106] *Обращение Президента Российской Федерации*. (2014). Официальные сетевые ресурсы Президента России. http://kremlin.ru/events/president/transcripts/speeches/20603
[107] Ibid
[108] Ibid
[109] Ibid
[110] Ibid
[111] Ibid
[112] Ibid
[113] Ibid

įvardina valstybės perversmą. Jo teigimu, buvo naudojamas teroras, žmogžudystės ir pogromai, o pagrindiniai perversmo iniciatoriai ir rengėjai buvo nacionalistai, neonaciai, rusofobai ir antisemitai. Auditorijai jis primena vaizdus iš Antrojo pasaulinio karo. Prezidentui V. Putinui tapo labai aišku, ką tiksliai „ateityje ketina daryti Hitlerio parankinio, Antrojo pasaulinio karo metais, Banderos ideologiniai įpėdiniai ukrainiečiai.“[114] Rusijos tauta labai stipriai nukentėjo Antrojo pasaulinio karo metais, iki šiol šis karas Rusijoje vadinamas „Didžiuoju Tėvynės karu“. Dėl šios priežasties bet kokios galimos gretimybės iš karto identifikuoja egzistencines grėsmes ir naujus, be galo sunkius, išbandymus rusų tautai.

Kremliaus galva vykusį Maidaną vadina puču[115]. Svarbu prisiminti, jog Ukrainos ginkluotosios pajėgos, kaip atsakas prorusiškiems separatistams, buvo pasitelktos tik prasidėjus antiteroristinei operacijai, kuri buvo paskelbta 2014 m. balandį. Tokiu būdu iš anksto saugumizuojami Ukrainos kariai, kuriems buvo pavesta ginti šalies suverenitetą. Pasak V. Putino, besipriešinantiems vadinamajam pučui, iškart „grėsė represijos ir baudžiamosios operacijos, nes į veiksmus buvo paleista gerai paruošta ir aprūpinta kovotojų armija.“[116] Jis „dėkoja Dievui už Krymo vietos savisaugos pajėgas, kurios laiku sukontroliavo situaciją, priešingu atveju, jo nuomone, aukų nebūtų išvengta. Visi šie faktai jį įgalina įtikinti auditoriją, jog tokių vietinių apsaugos būrių aktyvavimas ir pasitelkimas padės išvengti aukų ir ateityje, nes juk Kryme neįvyko nė vienas ginkluotas susirėmimas ir žmonių aukų nebuvo.“[117] Kalbėdamas daugiskaitos trečiuoju asmeniu jis ir vėl tapatinasi su rusų tauta. Rusų tautą reikia suprasti ne tik pačios valstybės ribose, tačiau ir už jos. Dėl šios priežasties identiteto klausimas auditorijai tampa labai svarbiu aspektu. Pagrįstai iškyla klausimas kas yra tikroji tėvynė, kai tave vadina tėvynainiu (rus. *соотечественник*). Kas tampa svarbiau tautybė ar pilietybė?

V. Putino nuomone, nesibaigiančios spalvotosios revoliucijos, maždaug nuo 2004 m., „yra nukreiptos ir prieš Ukrainą, ir Rusiją, ir prieš integraciją Eurazijos erdvėje.“[118] Pasak jo, Rusija atsidūrė posūkyje, iš kurio nebegalėjo trauktis. „Jei spyruoklę suspausite iki galo, ji kada nors atsidarys su jėga. Mes visada turime tai atsiminti.“[119] Savo retorika V.Putinas bando paveikti ir Vokietijos auditoriją, kuri vis dar neša kaltės jausmą dėl Antrojo pasaulinio karo įvykių ant savo pečių, tikėdamasis, kad kaltės jausmas nepamirštas ir viliasi, kad „Vokietijos piliečiai palaikys Rusijos pasaulio, istorinės Rusijos siekius atkurti vienybę.“[120] Kaip žinoma, Vokietijos politinis elitas sutiko remti Ukrainą ginkluote tik po ilgai užsitęsusių diskusijų su

---

[114] *Обращение Президента Российской Федерации*. (2014). Официальные сетевые ресурсы Президента России. http://kremlin.ru/events/president/transcripts/speeches/20603

[115] pučas (vok. Putsch), sąmokslininkų grupės įvykdytas arba mėgintas įvykdyti valstybės perversmas. Per sėkmingą pučą vietoj vienos politinės arba karinės grupuotės į valdžią ateina kita. Dažniausiai po sėkmingo pučo demokratinį valdymą pakeičia diktatūrinis (totalitarinis arba autoritarinis) vieno lyderio arba jo remiamos politinės grupuotės režimas. Daugiausia pučus rengia valstybės valdymu nepatenkintos politinės jėgos, pasitelkdamos kariuomenę ir jos karininkus, todėl pučai dažniausiai būna karinio pobūdžio. https://www.vle.lt/straipsnis/pucas/

[116] *Обращение Президента Российской Федерации*. (2014). Официальные сетевые ресурсы Президента России. http://kremlin.ru/events/president/transcripts/speeches/20603

[117] Ibid

[118] Ibid

[119] Ibid

[120] Ibid

visuomene.

Šiandien yra aišku, jog Kremliaus vadovas tyčia nutylėjo ir ragino netikėti tais, kurie gąsdina Rusijos grėsme, šaukdami, kad kiti regionai seks paskui Krymą. Jis teigė nenorintis Ukrainos padalijimo, „mums to nereikia“.[121] Nepriklausomai nuo to, jis pabrėžia savo susirūpinimą, nes „nesame tik artimi kaimynai, o iš tikrųjų, kaip ne kartą sakiau, viena tauta. Kijevas yra Rusijos miestų motina. Senovės Rusija yra mūsų bendras šaltinis, mes vis dar negalime gyventi vienas be kito.“[122] Galima daryti išvadą, jog jis kalba ne apie padalinimą, bet apie prisijungimą prie Rusijos ir imperinės galybės ribų grąžinimą. Kartu jis papildo, jog „Ukrainoje gyvena ir gyvens milijonai rusų, rusakalbių piliečių, o Rusija visada gins jų interesus politinėmis, diplomatinėmis, teisinėmis priemonėmis. Tačiau pirmiausia pati Ukraina turėtų būti suinteresuota, kad būtų užtikrintos šių žmonių teisės ir interesai. Tai yra Ukrainos valstybingumo stabilumo ir šalies teritorinio vientisumo raktas.“[123] Paskutinis sakinys yra akcentas į pasekmes, jei nebus įsiklausyta į pretenzijas.

Prezidentas V. Putinas neslėpdamas didžiuojasi, jog pavyko prisijungti Krymą. Jis kartu su visa Rusija žavisi tėvynainių drąsa ir orumu, nes būtent jie nusprendė Krymo likimą. Jo nuomone, įvyko istorinis lūžis, kuomet buvo „išmėginama tautos dvasios branda ir stiprumas, o Rusijos žmonės parodė tokią brandą ir tokią jėgą, palaikė savo tautiečius savo solidarumu.“[124] Savo kalboje jis remiasi neseniai Rusijoje atliktos apklausos duomenimis: „apie 95 procentai piliečių mano, kad Rusija turėtų ginti Kryme gyvenančių rusų ir kitų tautybių atstovų interesus; daugiau nei 83 procentai mano, kad Rusija turėtų tai padaryti, net jei tokia pozicija apsunkina mūsų santykius su kai kuriomis valstybėmis; 86 procentai mūsų šalies piliečių yra įsitikinę, kad Krymas vis dar yra Rusijos teritorija, Rusijos žemė. Ir beveik – tai labai svarbus skaičius, jis visiškai sutinka su tuo, kas įvyko Kryme per referendumą – beveik 92 procentai pasisako už Krymo prijungimą prie Rusijos.“[125] Galima daryti išvadą, jog prieš saugumizuojant klausimus, vis dėl to viešai atsiklausiama visuomenės nuomonės apie būsimus įvykius. Tikėtina, jog dar 2014 m., kai represijų lygis Rusijoje nebuvo aukštas, šie skaičiai yra artimi realybei, nes vis dar galima buvo pasitikėti apklausomis, tačiau jų vertinimas turėtų būti atitinkamai verifikuojamas. Taigi, remiantis Rusijos visuomenės viešosios nuomonės apklausų duomenimis pakankamai patikimai galima būtų numatyti ateityje Rusijoje ir jos artimajame užsienyje vykstančius įvykius, jei jie koreliuoja su kitais patikimais duomenimis ir šaltiniais. Svarbu įvertinti faktą, jog iš tiesų Kryme buvo išvengta aukų, o dalis Ukrainos ginkluotojų pajėgų tiesiog perėjo į Rusijos pusę. Taigi iš tiesų, šios apklausos gali identifikuoti tam tikras Rusijos užsienio politikos strategines kryptis, siekiant sulaukti visuomenės palaikymo. Apklausas galima vertinti kaip saugumizacijos proceso pradžią, kuomet kalbama apie „iš apačios į viršų“ nukreiptą saugumizavimą. Tokiu būdu, saugumizuojantysis veikėjas, šiuo atveju, V. Putinas, gali patikimai iš šono įvertinti auditorijos pasirengimą priimti saugumo problemą. Negano

[121] *Обращение Президента Российской Федерации*. (2014). Официальные сетевые ресурсы Президента России. http://kremlin.ru/events/president/transcripts/speeches/20603
[122] Ibid
[123] Ibid
[124] Ibid
[125] Ibid

to, V. Putinui antrina ir Rusijos Užsienio reikalų ministerija teigdama, jog bandymai kalbėtis su Rusija jėgos kalba ir grasinti Rusijos piliečiams sankcijomis niekur neveda.[126] Šią instituciją, kaip ir visas kitas, remiančias šį naratyvą, vadovaujantis saugumizacijos teorija, privalu vadinti funkciniais veikėjais, kurie sustiprina saugumizavimo veiksmą. Galų gale visa tai leidžia institucionalizuoti saugumo problemas. Prezidentas V. Putinas šioje savo kalboje referentiniu objektu pasirinko rusų etninę mažumą Ukrainoje. Savo retorika stiprina kaltindamas Vakarus bei jų remiamą Maidaną, neteisėtą valdžios perversmą, įvykdytą ukrainiečių nacių, rusofobų ir antisemitų. Etninius rusus ir tėvynainius gąsdino pogromais ir susidorojimu Ukrainoje. Falsifikuoti faktai apie rusų kalbos, kultūros ir bendros istorinės praeities gniuždymą buvo pasirinkti kaip pagrindiniai akcentai.

Karas prieš Ukrainą. Prieš paskelbiant „specialiosios karinės operacijos“ pradžią, tą pačią savaitę Kremliaus vadovas sakė dvi kalbas. Viena iš jų, 2022 m. vasario 21 d., skirta nepriklausomų Donecko ir Luhansko respublikų pripažinimui ir draugystės, bendradarbiavimo ir savitarpio pagalbos sutarčių su šiomis respublikomis tvirtinimui. Taip buvo siekiama įspėti auditoriją apie galimą situacijos eskalavimą Rytų Ukrainoje, nubrėžiant aiškias ribas. Kita kalba, kuri buvo taip pat plačiai transliuojama, 2022 m. vasario 24 d., buvo skirta pranešti, jog Rusija yra įsprausta į kampą ir turi neatidėliotinai veikti.

Prezidento V. Putino retorika iki karo prie Ukrainą pradžios. 2022 vasario 21 d. kalboje V. Putinas grįžta aštuonerius metus atgal, pasitelkdamas tuo pačius naratyvus. Jis dar kartą pabrėžia, kad Ukraina jiems nėra tik kaimyninė šalis. Tai „neatsiejama jų pačių istorijos, kultūros, dvasinės erdvės dalis.“[127] Tik šį kartą jis imasi klaidinančio istorinio naratyvo ir teigia, jog „šiuolaikinė Ukraina buvo visiškai sukurta Rusijos, tiksliau, bolševikinės, komunistinės Rusijos.“[128] Šalia to pabrėždamas, jog tai buvo išdava ir „patenkinimas neribotai augančių nacionalistinių ambicijų buvusios imperijos pakraščiuose“.[129] Svarbu atkreipti dėmesį į tai, jog vėlesni Rusijos strateginiai dokumentai, sekę po 2014 m. Krymo aneksijos, dažnai pažymi tautos apsisprendimo principą, kuris pasisako už tautos laisvę nuspręsti kaip sieks savo pripažinimo, tačiau savo kalboje V. Putinas iš esmės neigia bet kokią tautos apsisprendimo laisvę, kalbėdamas apie SSRS buvusias respublikas.

Šiame pasisakyme išskirtinis dėmesys telkiamas pabrėžti radikalias ukrainiečių nacionalistines ir rusofobines nuotaikas tvirtinant, jog „Ukrainos valdžia iš pradžių, nuo pat pirmųjų žingsnių savo valstybingumą pradėjo statyti ant viso to, kas mus (rusų tautą) vienija, neigimo, siekė iškreipti sąmonę, istorinę atmintį. Nenuostabu, kad Ukrainos visuomenė susidūrė su kraštutinio nacionalizmo iškilimu, kuris greitai įgavo agresyvios rusofobijos ir neonacizmo formą. Iš čia ir Ukrainos nacionalistų bei neonacių dalyvavimas teroristinėse gaujose Šiaurės Kaukaze ir vis garsesnės teritorinės pretenzijos Rusijai.“[130] Taip

[126] Никитин, М. *МИД РФ: попытки говорить с Россией на "языке силы" ведут в никуда*. (2014). TASS.ru. https://tass.ru/politika/1056412
[127] *Обращение Президента Российской Федерации 2022-02-21*. (2022). Официальные сетевые ресурсы Президента России. http://www.kremlin.ru/events/president/news/67828
[128] Ibid
[129] Ibid
[130] Ibid

pat galima rasti ir kitų besikartojančių teiginių iš 2014 m. Krymo aneksijos kalbos. Apie tai, kaip Ukrainos miestus užgriuvo pogromų ir smurto banga. Auditorija gąsdinama apie daugybę didelio atgarsio sulaukusių ir nebaudžiamų žmogžudysčių, kurių faktai nebuvo pateikti. Faktai, kaip jau yra žinoma, iš esmės nėra svarbūs siekiant saugumizuoti objektą, šiuo atveju rusų tautą, saugumizacija nėra objektyvus procesas. Prisimenami tragiški įvykiai Odesoje, įvykę Profsąjungų rūmuose, tačiau Prezidentas V. Putinas savo kalboje neužsimena apie Maidano proteste žuvusius ukrainiečius. Akivaizdu, jog pasitelkiami tik subjektyvūs ir tai situacijai naudingi naratyvai.

Kremliaus vadovo nuomone, „derusifikacijos ir priverstinės asimiliacijos kursas tęsiasi. Aukščiausioji Rada nuolat leidžia naujus diskriminacinius aktus, o įstatymas dėl, vadinamųjų, vietinių tautų jau galioja. Žmonėms, kurie laiko save rusais ir nori išsaugoti savo tapatybę, kalbą, kultūrą, buvo aiškiai pasakyta, kad jie Ukrainoje svetimi.“[131] Įstatyminiai aktai dėl švietimo ir ukrainiečių kalbos, kaip valstybinės kalbos, Maskvos režimo pateikiami kaip kraštutinės ukrainizacijos pavyzdžiai. Naujoji Ukrainos karinė strategija, kuri buvo priimta 2021 m. kovo mėn., taip pat nusipelnė V. Putino kritikos ir kaltinimų. Anot Rusijos prezidento, „šis dokumentas beveik visas skirtas konfrontacijai su Rusija, juo siekiama įtraukti užsienio valstybes į konfliktą su mūsų šalimi. Strategijoje siūloma organizuoti teroristinį pogrindį rusiškame Kryme ir Donbaso teritorijoje. Jame taip pat nubrėžiami siūlomo karo kontūrai ir jis turėtų baigtis taip, kaip atrodo šiandieniniams Kijevo strategams, pacituosiu toliau: „palankiomis sąlygomis Ukrainai su tarptautinės bendruomenės pagalba“. Tiesą sakant, tai ne kas kita, kaip pasiruošimas karo veiksmams prieš mūsų šalį – prieš Rusiją.“[132] Taigi V. Putinas jau aiškiai identifikuoja referentinį objektą – visą rusų tauta iš esmės. Rusiška auditorija ir toliau gąsdinama paskelbus, jog „Ukraina ketina sukurti savo branduolinį ginklą“.[133] Pasak jo, „Ukraina iš tiesų vis dar turi sovietines branduolines technologijas ir gabenimo priemones tokiems ginklams, įskaitant aviaciją, taip pat operatyvines-taktines raketas Tochka-U, taip pat sovietinės konstrukcijos, kurių nuotolis yra didesnis nei 100 kilometrų. Bet jie padarys daugiau, tai tik laiko klausimas.“[134] Nepateikus nė vieno įrodymo, toliau manipuliuojama branduoline grėsme. Kremliaus vadovas atvirai teigia, jog „atsiradus masinio naikinimo ginklams Ukrainoje, situacija pasaulyje, Europoje, ypač mums, Rusijai, pasikeis radikaliausiai. Negalime nereaguoti į šį realų pavojų, ypač, kartoju, kad Vakarų globėjai gali prisidėti prie tokių ginklų atsiradimo Ukrainoje, kad sukurtų dar vieną grėsmę mūsų šaliai.“[135]

Nepaisant to, jog kiekviena valstybė turi teisę gintis ir tam jai reikalinga treniruoti karines pajėgas, dažnai kartu su partneriais, tačiau, V. Putino nuomone, Ukrainoje vykstantys „reguliarūs bendri (Ukrainos ir NATO) kariniai mokymai turi aiškų antirusišką akcentą.“[136] Sunku atspėti, ką norėta pasakyti „antirusiška“. Ar tai, kad šie mokymai nukreipti prieš rusų mažumą Ukrainoje, o gal prieš Rusiškąjį pasaulį, kurio dalis

[131] *Обращение Президента Российской Федерации 2022-02-21*. (2022). Официальные сетевые ресурсы Президента России. http://www.kremlin.ru/events/president/news/67828
[132] Ibid
[133] Ibid
[134] Ibid
[135] Ibid
[136] Ibid

dabar yra Krymas ir dalis Rytų Ukrainos, o gal net prieš pačią Rusiją? Tęsiant Ukrainos bendrų karinių mokymų su NATO temą, vis dėl to negalima nepastebėti, jog didžioji kalbos dalis skirta būtent NATO plėtrai. Svarbu paminėti, jog Ukraina yra NATO partnerystės taikos išsaugojimui programos narė nuo 1994 m. vasario 8 d., (angl. *The Partnership for Peace Programme*)[137], todėl turi visas teisėtas priežastis vykdyti arba dalyvauti bendruose kariniuose mokymuose su NATO. Taigi, galima daryti klaidingą išvadą, jog Kremliaus režimo atsakomieji veiksmai – „specialioji karinė operacija“ buvo atsakas į NATO plėtrą. Taip šį faktą greičiausiai aiškintų ir realizmo teorijos stovyklos atstovai. Nepaisant to, ši teorija nepaaiškina fakto, kodėl nebuvo pradėta analogiška specialioji karinė operacija prieš naująją NATO narę – Suomiją. Šiai valstybei prisijungus prie gynybinio aljanso, NATO rytinė siena su Rusija pailgėjo maždaug 1340 kilometrų. Beveik tokio paties ilgio sieną turi ir Ukraina su Rusija, tačiau Suomija nesulaukė jokių karinio pobūdžio atsakomųjų veiksmų, išskyrus kibernetines atakas ir pažadą dislokuoti daugiau rusų karių šalia Suomijos sienos.

Užbaigdamas kalbą, V. Putinas kaltina Ukrainą genocidu Rytų Ukrainoje, ten gyvenantys „žmonės nesutiko su Vakarų remiamu perversmu Ukrainoje 2014 m., priešinosi naujai išrinktai valdžiai, kuri pasižymėjo urvinio žmogus agresyviu nacionalizmu bei neonacizmu. Ir jie (rusų mažuma Ukrainoje) kovoja už savo elementarias teises – gyventi savo žemėje, kalbėti sava kalba, išsaugoti savo kultūrą ir tradicijas.“[138] Pabrėžtiniai vartojamas žodis „savo“ identifikuoja atskirtį tarp „mes“ ir „Kitas“. Jis nusako, jog ukrainiečių tauta yra svetima savo pačių žemėje. Genocidas - itin stiprią emocinę reikšmę turintis žodis. Jis asocijuojasi su etniniu valymu ir fizišku tautos naikinimu. Auditorija, girdėdama visus šiuos raktinius žodžius negali likti abejinga. Kremliaus vadovas teigia, jog „keičiasi prezidentai ir Rados deputatai, tačiau esmė, jog agresyvus ir nacionalistinis režimo charakteris, kuris užgrobė valdžią Kijeve, nesikeičia.“[139] Svarbu papildyti, jog nuo 2014 m. įvykę dveji rinkimai į Ukrainos prezidento postą ir Aukščiausiąją Radą neatnešė pergalės prorusiškam sektoriui. Prezidentas V. Putinas šioje savo kalboje pagrindiniu referentiniu objektu įvardino rusų tautą iš esmės. Savo retoriką stiprindamas naratyvais apie ukrainiečių kraštutinį nacionalizmą, agresyvų neonacizmą ir rusofobiją. Reikėtų atkreipti dėmesį, jog nacionalizmo ir neonacizmo sąvokos nėra tapačios ir turi skirtingą istorinį kontekstą. Kalboje akcentuota taip pat ir „ukrainietiško“ branduolinio ginklo bei Ukrainos ir NATO karinių mokymų grėsmė. Šįkart pagrindiniu akcentu buvo pasirinktas rusų tautos genocidas Rytų Ukrainoje, kuris asocijuojasi su etiniu valymu.

Prezidento V. Putino retorika pradėjus karą prieš Ukrainą. 2022 m. vasario 24 d. Rusijos pajėgos įsiveržė į nepasirengusią Ukrainą po to, kai Rusijos prezidentas Vladimiras Putinas leido surengti „specialią karinę operaciją“ prieš šią valstybę. V. Putinas savo pareiškime tvirtino, kad operacijos tikslas buvo demilitarizuoti ir denacifikuoti Ukrainą bei nutraukti tariamą rusų tautos genocidą Ukrainos teritorijoje. Šį faktą patvirtina ir savo teiginiais papildo David Gormezano, prancūzų žinių portalo France24 vyr. redaktorius.

---

[137] *The Partnership for Peace Programme.* (2023). NATO Science and Technology Organization. https://www.sto.nato.int/Pages/partnership-for-peace.aspx

[138] *Обращение Президента Российской Федерации 2022-02-21*. (2022). Официальные сетевые ресурсы Президента России. http://www.kremlin.ru/events/president/news/67828

[139] Ibid

Jo nuomone, vienas iš aiškių Rusijos „specialiosios karinės operacijos“ Ukrainoje tikslų yra ginti rusakalbius gyventojus, kuriuos tariamai persekiojo ukrainiečių nacionalistai.[140] 2022 m. vasario 24 d. kalboje vėl girdimas ir kartojamas NATO ir Antrojo pasaulinio karo naratyvas. Auditoriją vėl iš naujo bandoma įbauginti ir įtikinti, jog šįkart delsti negalima. Rusų tauta patyrė labai sunkias Antrojo pasaulinio karo pasekmes, todėl karo baimė vis dar išlikusi giliai tautos pasąmonėje. Rusijoje labai dažnai naudojamas posakis „kad tik nebūtų karo“. V. Putinas eilinį kartą, nepateikdamas jokių įrodymų dar kartą pabrėžia, jog vykdomas „genocidas prieš milijonus ten (Donbase) gyvenančių žmonių, kurie pasikliauja tik Rusija, pasikliauja tik mumis. Būtent šie žmonių siekiai, jausmai, skausmas mums buvo pagrindinis motyvas priimti sprendimą pripažinti Donbaso liaudies respublikas.“[141] Savo retorika Kremliaus vadovas bando įbauginti gyventojus ir neteisėtai aneksuotose teritorijose. Jis teigia, jog Ukrainos kraštutiniai nacionalistai ir neonaciai „niekada neatleis Krymo ir Sevastopolio gyventojams už jų laisvą pasirinkimą – susijungimą su Rusija.“[142] Situacija tapatinama su Antrojo pasaulinio karo įvykiais, o Ukrainos ginkluotosios pajėgos su „nacionalistais, Hitlerio bendrininkais, kurie Didžiojo Tėvynės karo metu žudė neapsaugotus žmones.“[143] Kremliaus autokrato nuomone, ukrainiečiai „atvirai pareiškia, kad pretenduoja į daugybę kitų Rusijos teritorijų.“[144] Šie saugumizuoti teiginiai, akivaizdu, jog skirti visai rusų tautai, o ne tik menamai puolamiems Ukrainos rusams. Rusijos visuomenė ruošiama artimiausiu metu mobilizuotis. Pasak V. Putino „visa įvykių eiga ir gaunamos informacijos analizė rodo, kad Rusijos susidūrimas su šiomis jėgomis yra neišvengiamas. Tai tik laiko klausimas: jie (Ukraina) ruošiasi, laukia tinkamo laiko. Dabar jie (Ukraina) taip pat teigia turintys branduolinį ginklą. Mes neleisime to daryti.“ Kremlius galva vėl tapatinasi su visa tauta ir praneša, jog „jums (Rusijos visuomenei) ir mums (Rusijos valdžiai) tiesiog neliko jokios kitos galimybės apsaugoti Rusiją, savo žmones, išskyrus tą, kuria būsime priversti pasinaudoti šiandien. Susiklosčius aplinkybėms, turime imtis ryžtingų ir neatidėliotinų veiksmų. Donbaso liaudies respublikos kreipėsi į Rusiją su prašymu padėti.“[145] Netrukus V. Putinas praneša apie operacijos pradžią ir supažindina su tikslais. Apibendrindamas jis teigia, jog operacijos „tikslas – apsaugoti žmones, kurie jau aštuonerius metus Kijevo režimo patyčias ir genocidą patyrė. Ir dėl to sieksime Ukrainos demilitarizavimo ir denacifikacijos, taip pat patraukti atsakomybėn tuos, kurie padarė daugybę kruvinų nusikaltimų prieš civilius, įskaitant Rusijos Federacijos piliečius.“[146] Jo nuomone, tai nėra „susiję su noru pažeisti Ukrainos ir Ukrainos žmonių interesus, tačiau susiję su pačios Rusijos apsauga nuo tų, kurie paėmė Ukrainą įkaitais ir bando ją panaudoti prieš mūsų šalį ir jos žmones“.[147] Kremliaus vadovas

---

[140] Gormezano, D. *Russian speakers reject the 'language of the enemy' by learning Ukrainian*. (2022). FRANCE24.com. https://www.france24.com/en/europe/20220530-russian-speakers-in-ukraine-reject-the-language-of-the-enemy-by-learning-ukrainian

[141] *Обращение Президента Российской Федерации 2022-02-24.* (2022). Официальные сетевые ресурсы Президента России. http://www.kremlin.ru/events/president/news/67843

[142] Ibid

[143] Ibid

[144] Ibid

[145] Ibid

[146] Ibid

[147] Ibid

pažymi, kad „būtent stiprybė ir pasirengimas kovai yra nepriklausomybės ir suverenumo pagrindas, yra būtinas pagrindas, ant kurio vieno tik galite patikimai kurti savo ateitį, kurti savo namus, šeimą, tėvynę.“[148] Labai svarbus pavyzdys yra karinė mobilizacija. Pirmoji tariamos „dalinės“ mobilizacijos banga Rusijoje sulaukė labai daug prieštaringų vertinimų, o taip pat ir pasekmių. Šiuo metu vykdoma itin aktyvi profesionaliosios karinės tarnybos reklamos kampanija, siekiant nebeskelbti antrosios mobilizacijos bangos. Tokiu būdu Kremlius suvokia, jog pagrindas, ant kurio stovi Rusijos valdžia, yra jos visuomenė. Remiantis paties Vladimiro Putino žodžiais, kuomet jis teigia, kad tikrasis Ukrainos suverenitetas įmanomas būtent tik bendradarbiaujant su Rusija[149], galima daryti išvadą, jog tai paaiškina Rusijos ir Ukrainos konflikto priežastis. Nepriklausomai nuo to, šis konfliktas yra sudėtingas ir daugialypis reiškinys. Dėl šios priežasties jo turinį privalu analizuoti politiniais, socialiniais ir ekonominiais aspektais, kurie laikui bėgant įgauna vis didesnį pagreitį saugumo problematikos atžvilgiu. Pagrindiniai naratyvai, kurie suteikė galios saugumizuoti rusus - Antrasis pasaulinis karas, genocidas, nacionalistai, neonaciai, Bandera ir kiti, buvo skirti įbauginti Rusijos visuomenę ir tokiu būdu priversti pritarti nepaprastųjų priemonių naudojimui. Remiantis apklausų rezultatais, kurie pateikti 7 pav., 2014 m. tapo V. Putino populiarumo viršūne, kai jo veiklą teigiamai vertino net 88 proc. respondentų. 2020 m. Kremliaus vadovo teigimas veiklos vertinimas buvo smukęs iki 59 proc., tačiau po „specialiosios karinės operacijos“, vėl pasiekė 83 procentus.

Adaptuota autoriaus. Šaltinis: *Одобрение деятельности Владимира Путина.* (2023). Левада-Центр. https://www.levada.ru/indikatory/

7 pav. Rusijos visuomenės Prezidento V. Putino veiklos vertinimas

2014 ir 2022 m. situacijos skiriasi konflikte dalyvaujančiais veikėjais, paties konflikto intensyvumu ir

[148] *Обращение Президента Российской Федерации 2022-02-24.* (2022). Официальные сетевые ресурсы Президента России. http://www.kremlin.ru/events/president/news/67843
[149] Путин, В. *Статья Владимира Путина «Об историческом единстве русских и украинцев»*. (2021). Администрация Президента России. http://kremlin.ru/events/president/news/66181

politiniu kontekstu. Visgi esminis 2022 m. Rusijos „specialiosios karinės operacijos“ siekis - apsaugoti tuos rusus ir rusakalbius žmones, kuriuos Ukraina engia pažeisdama visas tarptautines normas. Pasak Rusijos Federacijos Užsienio reikalų ministro Sergejaus Lavrovo, „Rusija nori išlaisvinti šiuos žmones nuo bet kokios grėsmės jų gyvybei, tradicijoms ir šeimoms.“[150] Nuo pat šios operacijos pradžios Rusijos kariai Ukrainoje vykdė žiaurumus ir nusikaltimus prieš žmogiškumą, prisidengdami šalies „demilitarizacija“ ir „denacifikavimu“. Akivaizdu, jog šiame konflikte ukrainiečių ir rusų tauta priešinamos, o netelkiamos prieš menamą „nacizmo“ pavojų, kuris neva kyla iš Kijevo. Šio konflikto priežastis galima išskirti vadovaujantis saugumizacijos teorija ir procesu. Įvardinus tiek menamas, tiek realias priežastis Kremliaus režimui imtis ginklo prieš brolišką slavų tautą, galima surasti sprendimus kaip kovoti su pasekmėmis, naudojantis desaugumizacijos procesu. Konflikto priežastis sutapatinus su referentiniais objektais ir juos desaugumizavus, būtų pradėtas taikos inicijavimo procesas.

Apibendrinant galima teigti, jog:

1. Prezidentas V. Putinas atvirai vadina Kijevo valdžią nacistais, rusofobais ir antisemitais. Galima daryti išvadą, jog Kremliaus agresija yra nukreipta prieš ukrainietišką elektoratą, nes klijuojama nacistų, rusofobų ir antisemitų klišė tenka ir pačiai tautai. Išanalizavus 2014 m. Prezidento V. Putino Krymo aneksijos kalbą, matyti, jog referentinis objektas yra rusų etninė mažuma Ukrainoje. Norėdamas sustiprinti šios grupės nesaugumo jausmą, juodino Vakarus, jų remiamą Maidaną, neteisėtą valdžios perversmą, įvykdytą ukrainiečių nacių, rusofobų ir antisemitų, kurį pabrėžtinai vadina puču. Rusų etninę mažumą gąsdino pogromais ir susidorojimu Ukrainoje. Taip pat savo viešame kreipimesi pagrindiniais akcentais pasirinko rusų kalbos, kultūros ir bendros istorinės praeities gniuždymą. V. Putinas savo auditoriją įvardina pats – jis kreipiasi į rusų tautą, ukrainiečius ir Vakarus. Rusijos prezidentas klastoja istorinį kontekstą, lygindamas Antrojo pasaulinio karo įvykius ir Hitlerinės Vokietijos nusikaltimus šiandieninės Ukrainos kontekste. Jis tapatina save su visa rusų tauta ir valstybe, jaučiasi įskaudintas, apgautas ir dėl visko kaltina radikalią ukrainizaciją. Šiuos aspektus jis identifikuoja kaip egzistencinę grėsmę rusų tautai. Vis dėl to, jis dar pabrėžia, jog egzistuoja santykiai su „broliška“ ukrainiečių tauta, nenori Ukrainos padalijimo, o taip pat neigia, jog kiti Ukrainos regionai seks paskui Krymą. Savo kalboje jis remiasi viešosios nuomonės apklausa ir referendumo rezultatais, todėl visuomenės palaikymas išlieka itin svarbiu momentu. Šios apklausos identifikuoja Rusijos užsienio politikos strategines kryptis. Jas privalu vertinti kaip saugumizacijos proceso pradžią, kuomet kalbama apie „iš apačios į viršų“ nukreiptą saugumizavimą, netrukus prieš patį konfliktą.

2. 2022 m. situacija kardinaliai skiriasi nuo 2014 m. Visų pirma, Prezidentas V. Putinas skaito pranešimus, skirtus parengti auditoriją plataus masto operacijai, o ne aptarti jos rezultatus, kaip Krymo aneksijos atveju. Pirmojo pranešimo metu, jis teigia, jog Ukraina neatsiejama Rusijos istorijos, kultūros, dvasinės erdvės dalis. Pasitelkdamas istorinį naratyvą, jis grįžta jau nebe į Antrojo pasaulinio karo metus, o į SSRS kūrimo pradžią, tvirtindamas, jog Ukraina gimė yra komunistinės Rusijos dėka, jog niekada nebuvo

[150] *Лавров заявил, что Россия знает, за что воюет на Украине*. (2023). Tass.ru. https://tass.ru/politika/17388449

tokios valstybės. Pabrėžiama, jog Ukrainos visuomenė susidūrė su kraštutinio nacionalizmo iškilimu, kuris greitai įgavo agresyvios rusofobijos ir neonacizmo formą. Kraštutinė ukrainizacija pateikiam kaip derusifikacija ir priverstinė asimiliacija. Įtampa toliau didinama pasitelkiant „ukrainietiško“ branduolinio ginklo grėsmę, kuris neegzistuoja. Kaip ir anksčiau. Prezidentas V. Putinas dangstosi NATO grėsme, nors per visą šios organizacijos gyvavimą nebuvo tiesioginių susidūrimų nei su SSRS, nei Rusijos Federacija. Taip pat įveliamas rusų tautos genocido atvejis Rytų Ukrainoje. Kitaip tariant. eskaluojamas naujas naratyvas. pagrįstas rusų tautos etniniu valymu ir fizišku naikinimu. V. Putino retorikoje dažnai klastojami faktai siekiant saugumizuoti referentinį objektą, šiuo atveju - rusų tautą. Dėl šios priežasties saugumizaciją svarbu vertinti kaip subjektyvų procesą ir verifikuoti pateiktą informaciją.

3. 2022 m. vasario 24 d. kalboje Prezidentas V. Putinas paskelbė „specialią karinę operaciją“. Operacijos tikslas - demilitarizuoti ir denacifikuoti Ukrainą bei nutraukti tariamą rusų tautos genocidą Ukrainos teritorijoje. Apibendrinus galima teigti, jog Kremliaus siekiu ir toliau išlieka rusų etninės mažumos ir tėvynainių gynyba nuo persekiojančių ukrainiečių nacionalistų. Teigiama, jog Kijevas pasiruošęs užimti ir kitas Rusijos žemes. Šįkart Kremliaus vadovas tapatinasi su visa rusų tauta ir Rusija bei pabrėžia, jog nebeliko kur trauktis. Šia kalba Prezidentas V. Putinas taip pat stengiasi sutelkti ir mobilizuoti Rusijos visuomenę ateities iššūkiams. Labai svarbu pabrėžti, jog, jo nuomone, Ukrainos saugumo garantas gali būti tik bendradarbiaujant su Maskva. V. Putinas, būdamas autokratu, yra įgalintas priimti vienašalius sprendimus ir tam jam nereikia tartis, tačiau jam visuomet reikalingas Rusijos žmonių ir visuomenės palaikymas. Dėl šios priežasties būtina pažymėti, kad svarbu ne tik suprasti, kaip buvo konstruojamas saugumizacijos procesas, nukreiptas prieš Ukrainą, demokratiškai išrinktą valdžią, ginkluotąsias pajėgas ir Ukrainos gyventojus, tačiau privalu atkreipti dėmesį į Kremliaus santykį su Rusijos visuomene.

2.2.3. Pulko „Azov“ savanoriai kaip Rusijos sugrėsminimo atvejis

Pasak olandų profesoriaus Hans van Zon, Centrinės ir Rytų Europos studijų mokslininko Sunderland universitete (Jungtinė Karalystė), Ukrainos nacionalistų požiūriu, ukrainiečių tautinė tapatybė susideda iš trijų pagrindinių komponentų: nacionalinės valstybės, ukrainiečių kalbos ir Ukrainos žmonių istorijos. Išsivadavimas ir atsiskyrimas nuo Rusijos yra svarbūs šios tapatybės aspektai.[151] Šie svarbūs veiksniai leido suvienyti ir mobilizuoti Ukrainos patriotus nepaprastu metu, 2014 m., kuomet buvo įmanoma pasitelkti tik vieną dešimtąją Ukrainos ginkluotojų pajėgų, norint atremti Rusijos remiamus kovotojus Rytų Ukrainoje. Šį faktą patvirtina ukrainiečių istorikas Sergejus Butko, kad „2014 m. vasario 20 d., prasidėjus Rusijos agresijai Ukrainoje, Ukrainos kariuomenė, kaip ir visos kitos valstybinės institucijos, buvo apgailėtinos būklės, o agresorė Rusija norėjo pasinaudoti šiuo faktu. Tada ir buvo priimtas sprendimas formuoti pirmąjį savanorių

[151] Zon, van H. (2008). *Ethnic Conflict and Conflict Resolution in Ukraine*. Perspectives on European Politics and Society. p. 225. https://www-tandfonline-com.skaitykla.mruni.eu/doi/epdf/10.1080/1570585018458760?needAccess=true&role=button

vienetą.“[152] Pasak O. Turčynovo interviu BBC.com 2014 m. kovo 17 d., paskelbus mobilizaciją, neįmanoma buvo priimti tiek žmonių, kiek reikia, nes tiesiog nebuvo aprangos. Ukrainos Generalinio štabo nuomone, mobilizuojamuosius dar reikia ruošti, mokyti, derinti, o tai trunka mažiausiai du mėnesius.“[153] Taigi šioje situacijoje laikinai Ukrainos prezidento pareigas einantis O. Turčynovas privalėjo kreiptis į patriotus su raginimu formuoti savanorių batalionus. Vėlesniuose savo interviu jis teigė, kad savanorių batalionai dažniausiai buvo formuojami kaip specialieji Vidaus reikalų ministerijos padaliniai arba Krašto apsaugos batalionai. „Savanoriai nelaukė šaukimų, kad juos aprengtų ir išmokytų kautis, į karą eidavo su džinsais ir sportbačiais. Būtent savanoriai tada apvertė situaciją aukštyn kojomis, pakėlė karių moralę, parodė, kad galima pulti, galima laimėti. Savanoriai savo pavyzdžiu parodė, kad norint apsaugoti šalį, reikia paaukoti save. Be kraujo ir mirties nėra kelio į pergalę.“[154] Dėl šios priežasties reikėjo iš naujo vykdyti ginkluotojų pajėgų reformą ir atkurti Nacionalinę gvardiją Vidaus reikalų ministerijos sudėtyje.

Pasak O. Turčynovo, jis tiki, kad savanorių batalionai įvykdė savo istorinę misiją – pasiaukojimu davė laiko Ukrainos valdžiai atstatyti kariuomenę. Jam antrina ir ukrainiečių istorikas Sergejus Butko savo interviu LRT radijui, tvirtindamas, jog „jie (savanoriai) leido atsistoti ant kojų kariuomenei, atkurti viso valstybės aparato darbą, taip pat padėjo organizuoti Ukrainos gynybą nuo Rusijos agresijos.“[155] Galiausiai savanorių dėka pavyko greitai atkurti tvarką daugumoje pietų ir rytų Ukrainos regionų. Donecko ir Luhansko sritis nebuvo visiškai išlaisvinta tik dėl tiesioginės Rusijos karinės agresijos.[156] 2017 metais Ukrainos Aukščiausioji Rada kovo 14 d. paskelbė Ukrainos savanorių diena. Būtent tą dieną, 2014 metais, susirinko pirmieji 500 savanorių kovotojų, kurie tuomet dar priklausė Maidano protestuotojų ratui, ir išvyko gauti karinį parengimą netoli Kijevo, esančiame poligone.[157] Tai buvo įvairaus amžiaus ir socialinio sluoksnio ukrainiečiai, tikri savo šalies patriotai.

Pulko „Azov“ atvejis yra daugiausia dėmesio pritraukęs Ukrainos ginkluotojų pajėgų padalinys tiek Vakarų, tiek Rusijos žiniasklaidoje, esantis Vidaus reikalų ministerijos sudėtyje ir priklausantis Nacionalinei gvardijai. Šis vienetas, sukurtas savanorių pagrindu, pradžioje išgarsėjo savo neonacistiniais lyderiais. 2014 m., kuomet iš esmės Ukrainos ginkluotosios pajėgos stokojo gerai paruošto ir motyvuoto personalo, į jų gretas stoję savanoriai, turėjo labai stipriai ir gana dažnai kraštutinai išreikštą nacionalizmo jausmą. Apie kraštutinių

---

[152] Якубенко, Д. (2023). *Историк Сергей Бутко о дне украинского добровольца: в 2014 году Украина была спасена благодаря добровольческому движению*. LRT.lt. https://www.lrt.lt/ru/novosti/17/1936826/istorik-sergei-butko-o-dne-ukrainskogo-dobrovol-tsa-v-2014-godu-ukraina-byla-spasena-blagodaria-dobrovol-cheskomu-dvizheniiu

[153] Хоменко, С., Шрамович, В. (2017). *Александр Турчинов: "Наша задача - продвигаться на восток"*. BBC.com. https://www.bbc.com/ukrainian/features-russian-39598719

[154] Гусев, Г. (2021). *«Западные дипломаты не верили, что мы выстоим». Александр Турчинов рассказывает как весной-летом 2014 года занял все высшие посты в Украине, заново строил власть и начал АТО*. Babel.ua. https://babel.ua/ru/texts/68499-zapadnye-diplomaty-ne-verili-chto-my-vystoim-aleksandr-turchinov-rasskazyvaet-kak-vesnoy-letom-2014-goda-zanyal-vse-vysshie-posty-v-ukraine-zanovo-stroil-vlast-i-nachal-ato

[155] Якубенко, Д. (2023). *Историк Сергей Бутко о дне украинского добровольца: в 2014 году Украина была спасена благодаря добровольческому движению*. LRT.lt. https://www.lrt.lt/ru/novosti/17/1936826/istorik-sergei-butko-o-dne-ukrainskogo-dobrovol-tsa-v-2014-godu-ukraina-byla-spasena-blagodaria-dobrovol-cheskomu-dvizheniiu

[156] Хоменко, С., Шрамович, В. (2017) *Александр Турчинов: "Наша задача - продвигаться на восток"*. BBC.com. https://www.bbc.com/ukrainian/features-russian-39598719

[157] Чупак, М. (2023). *Защищаем Украину по зову сердца, – трогательные поздравления от военных в День добровольца*. 24TV.ua. https://24tv.ua/ru/den-ukrainskogo-dobrovolca-chto-prazdnujut-14-marta_n2273743

dešiniųjų vidaus bataliono, vėliau pulko „Azov“ egzistavimą iki šiol plačiai skelbiama Vakarų spaudoje, nes jis sugebėjo ilgą laiką kaustyti priešą Mariupolio prieigose, o vėliau ir pačiame mieste. Šis padalinys buvo įkurtas 2014 m., netrukus po įvykusio proeuropietiško Maidano, Rusijos invazijos į Rytų Ukrainą ir Krymo aneksijos. Tais pačiais metais batalionas „Azov“ buvo įtrauktas į Ukrainos nacionalinę gvardiją, atlikus reformą Vidaus ministerijos sukarintuose padaliniuose.

Pasak amerikiečių žinių portalo CNN, 2016 m. atsiskyrė šios sukarintos organizacijos politinis ir karinis sparnai. Šio lūžio metu batalionas buvo integruotas į Ukrainos nacionalinę gvardiją.[158] Nepaisant to, šalia susikūrė paramilitaristinė organizacija tuo pačiu pavadinimu. Svarbu pastebėti, jog buvę šio padalinio nariai ir lyderiai buvo tiriami dėl sunkių neapykantos nusikaltimų. Taip reikia atkreipti dėmesį į pulko „Azov“ emblemos ženklą, kuris yra 8 pav. kairėje pusėje. Dešinėje to paties paveikslo pusėje yra SS tankų divizijos taktinis ženklas. Rusijos žiniasklaida gretina šiuos simbolius, o Kremlius tuo pagrindu saugumizuoja pulko „Azov“ veiklą. Pačio pulko teigimu, emblemoje pavaizduota monograma, dviejų I ir N raidžių sankirta, simbolizuojanti organizacijos pagrindinį šūkį – „Tautos idėja“ (rus. *Идея Нации*), tuo pačiu jie atmeta bet kokias sąsajas su nacistine simbolika.[159]

Adaptuota autoriaus. Šaltinis: *Про Азов.* (2019). Azov.media. https://azov.org.ua/pro-nas/ ir *SS-Panzer-Division.* (2023). Axis History. https://www.axishistory.com/axis...ss/...ss-divisions/1250-2-ss-panzer-division-das-reich

8 pav. Azov ir SS tankų divizijos emblemų palyginimas

Nuo pat bataliono „Azov“ įkūrimo jų lyderių pažiūras galima apibūdinti kaip neonacistines. Tai, kad Ukrainos vyriausybė atvirai bendradarbiavo su tokią istoriją turinčia organizacija, be abejo yra sunkus moralinis pasirinkimas bet kuriam liberalių ar demokratiškų pažiūrų valstybės vadovui. Nepaisant to, tuometinė Ukrainos valdžia tiesiog neturėjo kito adekvataus sprendimo. Sunku pateikti tikslius duomenis apie „Azov“ pulko karių skaičių. Remiantis informacija, kuri pasiekiama iš atvirų šaltinių, kaip pavyzdžiui

[158] John, T. and Lister, T. (2022). *A far-right battalion has a key role in Ukraine's resistance. Its neo-Nazi history has been exploited by Putin.* CNN.com. https://edition.cnn.com/2022/03/29/europe/ukraine-azov-movement-far-right-intl-cmd/index.html
[159] *Полк «Азов» пояснил значение символа на своем шевроне.* (2015). 0629.com.ua. https://www.0629.com.ua/news/717371/polk-azov-poasnil-znacenie-simvola-na-svoem-sevrone

Reuters, teigiama, jog 2015 m. pulką sudarė apie 1000 gerai paruoštų ir kovingai nusiteikusių karių.[160] Tai daugmaž atspindi realią pulko sudėtį kalbant kariniais terminais. Kaip jau minėta anksčiau, svarbu pažymėti, jog pats „Azov“ vardas vienija kelias susijusias organizacijas, kurių veiklos pobūdis apima politinį, karinį ir paramilitarinį aspektus. Pavyzdžiui, 2019 m. šio pavadinimo paramilitaristinio sparno narių skaičius galėjo siekti iki 10 000, kaip teigia Michael Colborne iš Foreign Policy žurnalo[161]. Galima daryti išvadą, kad visi šie nariai lygiai taip pat dalyvauja ir karinio sparno veikloje. Šiuo metu Ukrainos ginkluotąsias pajėgas sudaro apie 200 tūkst. profesinės tarnybos kariškių.[162] Įvertinus šį skaičių, didžiausias „Azov“ organizacijos pajėgumas galėtų sudaryti apie 5,5 proc. nuo viso Ukrainos ginkluotųjų pajėgų personalo skaičiaus. Dėl šios priežasties bet kokie Ukrainos kariuomenės ir jos padalinių gretinimai ir vertinimai negali būti analizuojami per vieno karinio vieneto istoriją ir veiklą.

Pasak V. Putino, Ukrainą nuo 2014 m. įvykusio neteisėto perversmo, valdo naciai, tačiau 2019 m. Ukrainos Aukščiausiosios Rados rinkimuose kraštutinių dešiniųjų partijos, iškėlusios vieningą sąrašą pavadinimu visos Ukrainos sąjunga „Svoboda“ (liet. Laisvė), surinko vos 2,15 proc. balsų.[163] Palyginimui, Ukrainos prezidento V. Zelenskio, kuris yra rusakalbis žydas, tų pačių metų balandį 73 proc. balsų persvara laimėjusio prezidento postą, įkurta nauja partija gavo 43 proc. balsų.[164] Šių skaičių palyginimas, nepaneigia paties fakto, jog „Azov“ organizacija priklauso kraštutinei dešinei. Taip pat nepaneigia ir jos praeityje buvusių tamsių momentų. Netgi JAV valstybės departamentas turėjo minčių šią organizaciją įtraukti į teroristinių organizacijų sąrašą, o taip pat ir suspendavo šio vieneto karinę paramą ir mokymus.[165] Pateiktų skaičių analizė gali padėti objektyviai įvertinti šią „neonacistinę“ grėsmę Kremliaus retorikos kontekste, nes Maskva šia organizacija naudojasi siekdama pateisinti atvirą agresiją prieš Ukrainos žmones bei demokratiją. Nepriklausomai nuo to kyla klausimas, kodėl Kremliui reikėjo delsti ir nepaskelbti pulko „Azov“ teroristais anksčiau t.y. prieš „specialiąją karinę operaciją“. Iš tiesų teismo sprendimas Rusijoje buvo priimtas tik 2022 m. rugpjūčio 2 d., o įsiteisėjo tais pačiais metais rugsėjo 10 d.[166] Galima daryti išvadą, jog tam reikšmingos įtakos turėjo, visų pirma, V. Putino retorika, kurios pagrindu šis karinis vienetas buvo sugrėsmintas, o visų antra, žūtbūtiniai mūšiai dėl Mariupolio miesto kontrolės, kurie atskleidė visišką Rusijos karinių pajėgumų fiasko kovoje su Ukraina.

---

[160] Baczynska, G. (2015). *Ultra-nationalist Ukrainian battalion gears up for more fighting*. Reuters. https://www.reuters.com/article/us-ukraine-crisis-azov/ultra-nationalist-ukrainian-battalion-gears-up-for-more-fighting-idUSKBN0ML0XJ20150325

[161] Colborne, M. (2019). *There's One far-right Movement that Hates the Kremlin*. Foreign Policy. https://foreignpolicy.com/2019/04/17/theres-one-far-right-movement-that-hates-the-kremlin-azov-ukraine-biletsky-nouvelle-droite-venner/

[162] *Comparison of the military capabilities of Russia and Ukraine as of 2023*. (2023). STATISTA.com. https://www.statista.com/statistics/1296573/russia-ukraine-military-comparison/

[163] *ЦИК Украины объявил окончательные результаты выборов в Раду.* (2019). INTERFAX.ru. https://www.interfax.ru/world/670516

[164] Ibid

[165] John, T. and Lister, T. (2022). *A far-right battalion has a key role in Ukraine's resistance. Its neo-Nazi history has been exploited by Putin.* CNN.com. https://edition.cnn.com/2022/03/29/europe/ukraine-azov-movement-far-right-intl-cmd/index.html

[166] *Террористические и экстремистские организации и материалы.* (2023). Национальный антитеррористический комитет. http://nac.gov.ru/terroristicheskie-i-ekstremistskie-organizacii-i-materialy.html

Pasak Kim Willsher straipsnio žinių portale TheGuardian, Prezidentą V. Putiną apskritai galima įvardinti kaip kraštutinių dešiniųjų politinių partijų visoje Europoje rėmėją. Pavyzdžiui, nuo 2014 m. Marine LePen partija Prancūzijoje buvo dosniai finansuojama Rusijos bankų.[167] Rusijos informaciniame kare ir propagandoje be galo daug dėmesio skiriama Ukrainos neonaciams, taip siekiama perimti naratyvo kontrolę, norint nužmoginti už laisvės ir demokratiją kovojančius ukrainiečius. Vienas iš pagrindinių tokio naratyvo tikslų yra apkaltinti pulką „Azov“ žiaurumu ir siekiant tarptautinio pasmerkimo bei atsakomybės. Vienintelis šių kampanijų tikslas auką pavaizduoti kaip agresorių. Tai yra akivaizdus saugumizacijos teorijos praktinis panaudojimo pavyzdys, siekiant saugumizuoti referentinį objektą naudojantis tiek istoriniu, tiek politiniu naratyvu. Rusijos režimas ne tik siekia savo geopolitinių tikslų beatodairiškai bombarduodamas civilius gyventojus ir civilinę infrastruktūrą, bet ir bando įtikinti auditoriją, jog atsakingai atrenka šiuos taikinius, kuriuos dažnai įvardina kaip karinius. Tokiu būdu Maskva tikisi palaužti jiems besipriešinančių gyventojų valią. Rusija kariauja ne su Ukrainos teisėta valdžia, tačiau su visais Ukrainos gyventojais ir šiomis atakomis siekia nepripažinti jų teisės į laisvą ir demokratišką pasirinkimą. Galima daryti išvadą, jog Ukraina, be abejonės, turi labai realią kraštutinių dešiniųjų problemą, tačiau šiuo metu ji yra gerokai mažiau politiškai problematiška nei daugelis panašių judėjimų tiek Europoje, o tuo labiau Rusijoje. Nacionalizmo ir patriotiškumo jausmus dažnai bandoma priskirti nacizmui arba fašizmui neskiriant aiškių sąvokų skirtumo ir istorinės kilmės. Maskva tuo naudojasi siekiant pateisinti revanšistinės fašistinės diktatūros vykdomus žiaurumus prieš Ukrainos žmones. Remiantis interviu su ukrainiečių istoriku S. Butko, „galima sakyti, kad savanorių judėjimas Ukrainos visuomenėje yra labai stiprus ir įtakingas. Savanoriška savo šalies gynyba yra neatsiejama Ukrainos istorijos dalis, taip pat mūsų mentalitetas, mūsų psichologija, o Ukraina be žmonių neatlaikytų visų šių išbandymų.“[168] Bet kokią diskusiją dėl kovos su Ukrainos kraštutiniais dešiniaisiais pirmiausia reikia pradėti nuo Ukrainos demokratijos gynimo, nes priešingu atveju tai bus tik dar vienas ginklas Rusijos kraštutinių dešiniųjų (rašistų) totalitarinio režimo strateginiams tikslams įgyvendinti.

Apibendrinant, galima teigti, kad:

1. 2014 m. buvo įmanoma pasitelkti tik vieną dešimtąją Ukrainos ginkluotojų pajėgų, norint atremti Rusijos remiamus kovotojus Rytų Ukrainoje. Dėl šios priežasties savanorių pagrindu buvo formuojami nauji koviniai padaliniai. Šie kariniai vienetai tapo Vidaus reikalų ministerijos sudėtine dalimi, o vėliau buvo reformuoti į Nacionalinę gvardiją. Savanorių batalionai įvykdė savo istorinę misiją – pasiaukojimu davė laiko Ukrainos valdžiai atstatyti kariuomenę. Nepaneigiamas faktas, jog šie padaliniai savo gretose turėjo narių su kraštutinai išreikštu nacionalizmo jausmu. Daugiausia dėmesio pritraukęs Ukrainos ginkluotojų pajėgų padalinys yra pulkas „Azov“. 2016 m., po ginkluotojų pajėgų reformos, atsiskiria šio vieneto politinis ir karinis sparnas. Dėl šios priežasties reikia atskirti organizacijas, kurios turi

[167] Willsher, K. *French far-right leader Marine Le Pen forced to defend Putin links*. (2022). TheGuardian. https://www.theguardian.com/world/2022/mar/02/french-far-right-leader-marine-le-pen-forced-to-defend-putin-links

[168] Якубенко, Д. (2023). *Историк Сергей Бутко о дне украинского добровольца: в 2014 году Украина была спасена благодаря добровольческому движению*. LRT.lt. https://www.lrt.lt/ru/novosti/17/1936826/istorik-sergei-butko-o-dne-ukrainskogo-dobrovol-tsa-v-2014-godu-ukraina-byla-spasena-blagodaria-dobrovol-cheskomu-dvizheniiu

bendrą pavadinimą ir netapatinti su visomis Ukrainos ginkluotosiomis pajėgomis. Ukrainos elektoratas taip pat įrodė, jog nėra palankus kraštutinės dešinės atstovams, tačiau visapusiškai remia Ukrainos kariuomenę.

2. Svarbu įvertinti faktą, jog ne visi „Azov“, priklausantys nariai, yra kraštutinių dešiniųjų pažiūrų. Konflikto zonoje egzistuojantys santykiai ir pasaulėžiūra Ukrainos ginkluotojų pajėgų tarpe yra sudėtinga, ir tai yra norma, o ne išimtis. Savanorių batalionuose iki šiol galima rasti skirtingų politinių pažiūrų – nuo anarchistų iki liberalų, tautybių – nuo žydų iki rusų, ir pilietybių – nuo kartvelo iki amerikiečio. Šių žmonių ignoravimas ir susitelkimas tik į pulko „Azov“ nacionalistines nuotaikas prastai pasitarnauja Ukrainos pilietinei visuomenei, kuri susiduria su tikrąja egzistencine „rašistų“ grėsme iš Kremliaus. Galima daryti išvadą, jog pati Rusija regresavo į totalitarinį fašistinį režimą, kuris grasina Ukrainai ne todėl, kad joje yra kraštutinių dešiniųjų elementų, o todėl, kad Ukraina yra auganti, suvereni liberali demokratija, kurios Maskva nebegali kontroliuoti ir išlaikyti savo artimojo užsienio įtakos zonoje.

IŠVADOS

Išnagrinėjus etninių grupių ir rusakalbių saugumizaciją Rusijos ir Ukrainos konflikte 2014-2023m., prieita prie šių išvadų:

1. Remiantis Kopenhagos mokyklos paradigma ir tyrinėjimais apie saugumizaciją, galima sudaryti etninių grupių sugrėsminimo tyrimo modelį, analizuojant Rusijos ir Ukrainos konfliktą. Svarbiausias dėmesys kreipiamas į kalbos, regionų ir tapatybės skirtumus, kurie lemia horizontalią, iš apačios į viršų nukreiptą ir institucionalizuotą saugumizaciją. Svarbu atkreipti dėmesį, jog reali grėsmė gali ir neegzistuoti, todėl teisingai nustačius referentinį objektą, įvardinus grėsmes ir išanalizavus papildomus duomenis galima nustatyti, ar egzistencinė grėsmė yra reali. Šiame magistro baigiamajame darbe visuomeninis saugumo aspektas tapo pagrindiniu analizės vienetu, nes apima tapatybės diskursą. Ukrainos atveju jis pagrįstas kalbos, regionų ir kultūros skirtumais. Rusijos ir Ukrainos etninis ginkluotas konfliktas analizuojamas tapatybės paieškos perspektyvoje, siekiant suvokti skirtingų tikslų ir veiksmų nesuderinamumą jame. Toks tyrimo modelis reikalingas, nes tradiciniai tarptautinių santykių teoriniai požiūriai analizuoja valstybę ir kaip saugumo problemos subjektą, ir objektą vienu metu. Tyrimo modelio tikslas yra kokybiškai prognozuoti ir numatyti rizikas, bandant suvokti grėsmių ypatybes ir ribas, nes ginkluoti konfliktai, esant nestabiliai situacijai, gali išplisti į kitas politines, ekonomines ir socialines valstybės gyvenimo sritis. Saugumizacijos galia priklauso nuo socialinio ir istorinio konteksto, esamų konfliktų normų bei saugumizuojančiojo veikėjo įtakos sugrėsminti socialinius konstruktus siekiant užsitikrinti auditorijos pritarimą.

Prievartinis bandymas išlaikyti ukrainiečių tautą ir draudimas atsiskirti tapatybiškai inicijuoja etninį konfliktą. Naratyvas, jog ukrainiečiai ir rusai yra viena tauta, pasąmonėje pastariesiems draudžia ukrainiečiams kurti savo tautos istoriją atskirai. Ukraina privalo neleisti šiam konfliktui vėl „užšalti“, nes susidurs su didesniais politiniais, ekonominiais, socialiniais bei etniniais iššūkiais bandydama atstatyti savo valstybės ir visuomenės vientisumą. Stabilumas tikėtinas, jei konfliktuojančios etninės grupės ras bendrų ir vienijančių sąlyčio taškų. Valdžios padalinimas etniniu atžvilgiu galėtų būti vienas iš svarstymų pasibaigus karo veiksmams Ukrainoje, tačiau tai pareikalautų iš esmės pertvarkyti politines struktūras ir procesus.

2. Ukrainos statistinių ir demografinių duomenų analizė parengta remiantis 2001 m. visuotinio surašymo duomenimis. Ji atlikta trimis pjūviais – kalbos, regionų ir tapatybės pasirinkimo atvejais. Dvi svarbiausios etninės grupės Ukrainoje – ukrainiečių (77,8 proc.) ir rusų (17,3 proc.). Daugiau nei 85 proc. šalies gyventojų savo gimtąją kalbą tiesiogiai siejo su tautine priklausomybe, tačiau tik 67,5 proc. Ukrainos gyventojų ukrainiečių kalbą laikė savo gimtąja. Rusų kalbą kaip gimtąją nurodė 29,6 proc. gyventojų. Taigi Ukrainos atveju etniškumas negali būti siejamas su gimtosios kalbos pasirinkimu. Taip pat nustatyta, jog Kremliaus saugumizacijos ašis Ukrainoje yra rusų etninė mažuma.

Ukrainos rusų etninės ir rusakalbių grupių sugrėsminimo priežastimis galima įvardinti ukrainizacijos

procesą, sustiprėjusį po 2014 m. Rusijos agresijos. Dėl šios priežasties rusiška tapatybė atmetama ukrainietiško identiteto naudai. Taip pat šį procesą skatina Kremliaus atsakas – Ukrainos teritorijų okupacija, aktyviai įgyvendinamas rusiškosios pasportizacijos procesas, dirbtinė natūralizacija ir deportacijos. Šie Prezidento V. Putino demografinės vizijos įrankiai yra Kremliaus rusiškosios tapatybės komponentai remiami klaidinančiu istoriniu, kultūriniu, socialiniu bei politiniu naratyvu taipogi sustiprina grėsminimą. Svarbu pabrėžti, jog Kremliaus retorika dėl rusų kalbos, kultūros ir rusiškosios tapatybės, identifikuoja egzistencinę grėsmę rusų tautai ir jos identitetui Ukrainoje. Ukrainai atgavus okupuotas teritorijas, ji susidurs su ukrainietiškos tapatybės iššūkiais tiek grąžinant buvusius gyventojus, tiek ieškant moralaus sprendimo kaip elgtis su „naujakuriais“ siekiant išvengti naujų etninių konfliktų.

3. Išnagrinėjus Ukrainos vykdomą rusų etninės ir rusakalbių grupių saugumizaciją nustatyta, jog ukrainizacijos procesas, prasidėjęs Ukrainai atgavus nepriklausomybę, savo intensyvumu išsiskiria tik po 2014 m. Rusijos agresijos. Ukrainos saugumizacijos procesas prasideda savaime, nušalinus buvusį prorusišką Ukrainos prezidentą V. Janukovyčių, kuris atstovavo rusų etninei mažumai. Taip pat pastebėta, jog Rusijos ir Ukrainos konflikto linija nusidriekė tarp tų, kurie prijautė „rusiškojo pasaulio“ vertybėms, jautė nostalgiją SSRS, ir tų, kurie laikė save Ukrainos piliečiais, nepaisant kalbos, kurią praktikuoja. Kijevui paskelbus antiteroristinę operaciją atsakant į separatistinius judėjimus Rytų Ukrainoje, Ukrainos valdžia tapo saugumizuojančiu veikėju, o referentiniu objektu - gausi Rytų Ukrainos rusų etninė mažuma remiama separatistų ir kurstoma Kremliaus. Kremliaus išnaudojo prastą Kijevo komunikaciją su rusiškąja Ukrainos visuomene ir itin saugumizavo kraštutinės dešinės Ukrainos savanorių batalionų vaidmenį. Atlikus Ukrainos įstatymų dėl valstybinės kalbos, vietinių tautų, švietimo, o taip pat ir kitų susijusių teisės aktų analizę, galima daryti išvadą, jog rusų etninė mažuma nebuvo diskriminuojama. Svarbu pabrėžti, jog po 2014 m. rusų kalba, kultūra ir tapatybė savaime tapo agresoriaus kalba, kultūra ir tapatybe. Šį pokytį Ukrainos visuomenėje dar labiau sustiprino Kremliaus „specialioji karinė operacija“. Dėl šios priežasties galima daryti išvadą, jog Kijevas negrasino rusų etninei mažumai, juo labiau egzistencine prasme. Saugumizacijos procesas Ukrainos atveju buvo inicijuotas naujojo tautinio Ukrainos atgimimo, kurį Kremlius panaudojo savo pačių tėvynainių sugrėsminimui. Ukrainoje saugumizacija vyko horizontaliu lygmeniu t.y. auditorijos lygiu, tačiau rusų tauta nebuvo politizuota. Rusų etninės mažumos grėsmė Ukrainai yra suvokiama subjektyviai. Taigi, Ukrainos vykdoma rusų etninės ir rusakalbių grupių saugumizacijos bruožai – ukrainizacija, antiteroristinė operacija ir kraštutinės dešinės koviniai padaliniai.

Visgi tautinis pasididžiavimas Ukrainoje ateityje gali padėti sujungti skirtingas tapatybes, kurios apima įvairias šios šalies etnines grupes. Patriotiškumo jausmas paaiškina, kaip šios grupės pripažįsta save kaip konkrečios valstybės piliečius, nepaisant aiškių etninių, regioninių ar kalbos skirtumų.

4. Išnagrinėjus Rusijos vykdomą rusų etninės ir rusakalbių grupių saugumizaciją nustatyta, jog Maskva visada buvo labai jautri ukrainiečių nacionalizmui. Kremliaus saugumizacijos procesas rusų tautos atžvilgiu prasidėjo gerokai anksčiau nei prasideda ginkluotas konfliktas, todėl laiku pastebėtas, galėjo būti

naudojamas kaip indikatorius tolesnės Rusijos Federacijos strateginės užsienio politikos krypties nustatymui. Galima daryti išvadą, jog Kremliaus atveju saugumizuojantysis veikėjas – Prezidentas V. Putinas; referentinis objektas – rusų tauta iš esmės; auditorija – rusų tauta, Ukraina, Vakarai; funkciniai veikėjai – Rusijos politinė ir komunikacinė struktūra. Egzistencinė grėsmė turi šiuos Rusijos vykdomos rusų etninės ir rusakalbių grupių saugumizacijos bruožus: Maidanas, pučas, Ukrainos savanorių batalionai, ukrainizacija, rusų tautos genocidas ir Kijevo branduolinio ginklo grėsme. Taip pat nustatytas Kremliaus inicijuotų saugumizacijos procesų požymis - išankstinės visuomenės nuomonės apklausos. Prie bruožų galima priskirti Rusijos politinio elito retoriką, kuri didino įtampas Krymo pusiasalyje ir Rytų Ukrainoje, nors buvo paremta fikcija ir pramanytais faktais. Šalia to, Rusijos Federacijos vadovas įvardino ukrainiečius nacistais, rusofobais, antisemitais ir paskelbė Ukrainos „demilitarizaciją“ ir „denacifikaciją“. Klastojamas istorinis naratyvas daugelį rusų verčia savo istoriją sieti su Kijevo Rusia, o Ukraina laikyti nedaloma Rusijos dalimi. Kitas svarbus saugumizacijos požymis – visos rusų tautos radikalizavimas, sukeltas skirtingo požiūrio į Ukrainos valstybę ir jos valdymą. Nepaisant to, nei rusų etninei mažumai Ukrainoje, nei rusų tautai apskritai nėra realios egzistencinės grėsmės, kurios šaltinis būtų Ukraina.

Kremlius teikia ypatingą svarbą artimojo užsienio rusifikacijai – rusų kalbos, kultūros, ekonomikos ir saugumo plėtrai. Rusiškojo identiteto problema artimajame užsienyje sprendžiama pasportizacijos, draugystės, bendradarbiavimo ir savitarpio pagalbos sutartimis, „Rusiškojo pasaulio“ sklaida ir priemonėmis bei karinėmis intervencijomis. Kremlius save vadina vieninteliu saugumo garantu artimajame užsienyje. Ukrainos visuomenės artumas demokratinėms ir europietiškoms vertybėms vertinamas kaip egzistencinė grėsmė pačios Rusijos totalitariniam modeliui. Kremliaus manija kontroliuoti Ukrainą kyla iš giliai įsišaknijusių įsitikinimų apie pačią Rusijos tautos identiteto esmę. Vienintelis saugumizacijos tikslas - ukrainietišką tapatybę pakeisti ištikimybe rusiškai.

5. Galimas Ukrainos saugumizacijos apraiškas rusų etninės mažumos atžvilgiu galima buvo įžvelgti 2014 m., tačiau visas šis procesas vyko savaime ir Kijevas jo nekontroliavo. Saugumizacijos procesas vyko horizontaliu-auditorijos lygmeniu, tačiau rusų etninė mažuma nebuvo politizuota. 2022 m., prieš „specialiąją karinę operaciją“, negalima įžvelgti Kijevo pastangų saugumizuoti rusų etninę mažumą Ukrainoje. Ukraina iki pat „specialiosios operacijos pradžios“ net nebuvo paskelbusi mobilizacijos, kaip ir nėra paskelbusi karo Rusijai. Tuo tarpu Maskvos saugumizacija rusų etninės mažumos atžvilgiu tiek 2014, tiek ir 2022 m. akivaizdžiai skiriasi, tačiau pats saugumizacijos procesas išlieka toks pats - egzistencinė grėsmė tariamai kyla iš Ukrainos. Jei 2014 m. referentinis objektas buvo rusų etninė mažuma Ukrainoje, tai 2022 m. tokiu objektu tapo visa rusų tauta ir Rusija. Auditorija – rusų tauta remia Kremliaus politinį elitą. Saugumo problemos institucionalizuojamos ir joms spręsti Prezidentas V. Putinas pasitelkia neatidėliotinas ir nepaprastas priemones. Rusijos visuomenės teigiamas Kremliaus veiklos vertinimas bei susijusios viešosios nuomonės apklausos remia Krymo aneksijos ir Rytų Ukrainos okupacijos faktą, o taip ir „specialiosios karinės operaciją“. Visuomenės parama - esminis faktorius Maskvai ir stabdo Rusijos ir

Ukrainos konflikto deeskalaciją. Nors skiriasi saugumizacijos mastas, referentiniai objektai ir auditorija, kuriai skirta Kremliaus kalbos aktų seka, tačiau bendru vardikliu visame Ukrainos ir Rusijos ginkluotame konflikte išlieka saugumizuojantysis veikėjas – Rusijos Federacijos prezidentas V. Putinas.

Rusiškosios saugumizacijos 2014 m. pasekmes galima sieti su Ukrainos visuomenės poliarizacija, tačiau 2022 m. galima įvardinti kaip ukrainiečių tautos totalinę konsolidaciją. Ukrainoje visuomenės poliarizacija ir konsolidacija vyko pagal du principus - ištikimybė Ukrainai arba „Rusiškajam pasauliui“. Galima daryti išvadą, jog 2022 m. Kremlius neįvertino, jog tariamas Rytų ir Vakarų Ukrainos padalijimas negali būti tiesus ir aiškus, lygiai taip pat kaip ir jos etninis, kalbinis ar regioninis susiskaldymas, kuris kito nuo Ukrainos nepriklausomybės atgavimo.

LITERATŪRA IR ŠALTINIAI

1. Baczynska, G. (2015). Ultra-nationalist Ukrainian battalion gears up for more fighting. *Reuters.* Žiūrėta 2023-04-26. https://www.reuters.com/article/us-ukraine-crisis-azov/ultra-nationalist-ukrainian-battalion-gears-up-for-more-fighting-idUSKBN0ML0XJ20150325
2. Brentler, A. Diplomat: Why the Minsk Agreements Failed in Ukraine. (2023). *Jacobin.com.* Žiūrėta 2023-04-19. https://jacobin.com/2023/02/wolfgang-sporrer-interview-ukraine-war-diplomacy-minsk-agreements
3. Buzan, B. (1997). *Žmonės, valstybės ir baimė: Tarptautinio saugumo studijos po Šaltojo karo*. Vilnius: Eugrimas.
4. Buzan, B., Wæver O. (2009). Macrosecuritisation and Security Constellations: Reconsidering Scale in Securitisation Theory. *Review of International Studies*, Vol. 35, No., pp. 253- 276. Žiūrėta 2023-03-16. Cambridge University Press. https://www.jstor.org/stable/20542789
5. Buzan, B., Waever, O., Wilde, J. D. (1998). *Security: A New Framework for Analysis*. Boulder, London: Lynnie Rienner.
6. Colborne, M. (2019). There's One far-right Movement that Hates the Kremlin. *Foreign Policy.* Žiūrėta 2023-04-26. https://foreignpolicy.com/2019/04/17/theres-one-far-right-movement-that-hates-the-kremlin-azov-ukraine-biletsky-nouvelle-droite-venner/
7. Collins, A. (2007). *Contemporary security studies.* Oxford University press.
8. Comparison of the military capabilities of Russia and Ukraine as of 2023. (2023). *STATISTA.com.* Žiūrėta 2023-04-26. https://www.statista.com/statistics/1296573/russia-ukraine-military-comparison/
9. Horowitz, L. D. (1985). *Ethnic Groups in Conflict*. Žiūrėta 2023-03-16. https://pestuge.iliauni.edu.ge/wp-content/uploads/2017/12/Horowitz-Donald-L.-Ethnic-Groups-in-Conflict.pdf
10. Dalia Grybauskaitė: Rusija yra teroristinė valstybė. (2014). *15min.lt.* Žiūrėta 2023-04-01. https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/dalia-grybauskaite-rusija-yra-teroristine-valstybe-56-467874?copied
11. Finn, M. (2011). The Non-Existing State: Exploring the Question of Transnistria's Recognition. St Andrews Foreign Affairs Society. Žiūrėta 2023-04-24. https://www.foreignaffairsreview.com/home/the-non-existing-state-exploring-the-question-of-transnistrias-recognition-1
12. Gormezano, D. Russian speakers reject the 'language of the enemy' by learning Ukrainian. (2022). *FRANCE24.com.* Žiūrėta 2023-04-20. https://www.france24.com/en/europe/20220530-russian-

speakers-in-ukraine-reject-the-language-of-the-enemy-by-learning-ukrainian

13. Huntington P. S. (2011). *Civilizacijų susidūrimas ir pasaulio pertvarka.* Vilnius: Metodika.
14. Hyde, L. (2023). Forced to fight your own people: How Russia is weaponizing passports. *Politico.eu*. Žiūrėta 2023-04-01. https://www.politico.eu/article/ukraine-citizenship-war-russia-weaponize-passport-passportization-mobilization-draft/
15. Jakniūnaitė, D. ir Nekrašas, E. (2010). Kaip tirti tarptautinius santykius konstruktyvistiškai: filosofinių prielaidų ir teorinių nuostatų analizė. *Politologija* 2010/3 (59). p. 29-58. Žiūrėta 2023-03-21. https://www.researchgate.net/publication/330587874_KAIP_TIRTI_TARPTAUTINIUSSANTYKIUS_KONSTRUKTYVISTISKAI_FILOSOFINIU_PRIELAIDU_IRTEORINIU_NUOSTATU_ANALIZE
16. Janeliūnas T. (2005). Gegužės 9-osios problema saugumizavimo teorijos ir komunikacinio saugumo požiūriu“. *Politologija.* p. 3-30. Žiūrėta 2023-03-25. https://epublications.vu.lt/object/elaba:6173667/6173667.pdf
17. John, T. and Lister, T. (2022). A far-right battalion has a key role in Ukraine’s resistance. Its neo-Nazi history has been exploited by Putin. *CNN.com.* Žiūrėta 2023-04-26. https://edition.cnn.com/2022/03/29/europe/ukraine-azov-movement-far-right-intl-cmd/index.html
18. Join the International Legion of Defence of Ukraine! (2022). *MFA Ukraine*. Žiūrėta 2023-04-01. https://fightforua.org/
19. Kasperas, A. (2022). Kodėl Donbasas toks svarbus Rusijai: nors regione daugybė rusakalbių, Putino scenarijus neišsipildė. *DELFI.lt.* Žiūrėta 2023-04-06. https://www.delfi.lt/plius/pasaulis/kodel-donbasas-toks-svarbus-rusijai-nors-regione-daugybe-rusakalbiu-putino-scenarijus-neissipilde.d?id=90090691
20. Lakis, J. (2008). *Konfliktų sprendimas ir valdymas. Vadovėlis.* Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
21. Lake, D., Rothchild, D. (1996). Containing Fear: The Origins and Management of Ethnic Conflict. *International Security*, Vol. 21, No. 2. p. 41-75. The MIT Press. Žiūrėta 2023-03-16. https://www.jstor.org/stable/2539070
22. Language map of Ukraine. (2021). *Translators without borders.* Žiūrėta 2023-04-01. https://translatorswithoutborders.org/wp-content/uploads/2021/07/Ukraine-Language-Map.pdf
23. Lupovici, A. (2013). Me and the Other in International Relations: An Alternative Pluralist International Relations 101. *International Studies Perspectives*, Vol. 14, No. 3. p. 235-254. Žiūrėta 2023-04-08. https://www.jstor.org/stable/44218743?seq=7
24. Matveeva, A. (2002). South Caucasus: nationalism, conflict and minorities. Minority Rights Group

International. Žiūrėta 2023-04-22. https://web.archive.org/web/20200823144616/https://www.refworld.org/pdfid/469cbfd90.pdf

25. Mearsheimer, J. J. (2014). Why the Ukraine crisis is the West's fault: The liberal delusions that provoked Putin. *Foreign Affairs*, Vol. 93, No. 5. Žiūrėta 2023-03-21. https://www.mearsheimer.com/wp-content/uploads/2019/06/Why-the-Ukraine-Crisis-Is.pdf
26. Miniotaitė, G. ir Jakniūnaitė, D. (2001). Lietuvos saugumo politika ir identitetas šiuolaikinių saugumo studijų požiūriu. *Politologija*, 2001/3 (23). p. 1-23. Žiūrėta 2023-03-16. https://www.academia.edu/33897487/LIETUVOS_SAUGUMO_POLITIKA_IR_IDENTITETAS_%C3%90IUOLAIKINI%C3%98_SAUGUMO_STUDIJ%C3%98_PO%C3%9EI%C3%9BRIU
27. Moller, B. (2003). Conflict theory. *Institut for Historie, Internationale Studier og Samfundsforhold, Aalborg Universitet.* Žiūrėta 2023-03-21. https://vbn.aau.dk/en/publications/a9c633f2-2616-4e28-b87f-05278cfaf6ce
28. Norberg, J. (2014). The Use of Russia's Military in the Crimean Crisis. *The Carnegie Endowment for International Peace.* Žiūrėta 2023-04-23. https://carnegieendowment.org/2014/03/13/use-of-russia-s-military-in-crimean-crisis-pub-54949
29. The Partnership for Peace Programme. (2023). *NATO Science and Technology Organization*. Žiūrėta 2023-04-21. https://www.sto.nato.int/Pages/partnership-for-peace.aspx
30. Pili, G. and Minniti, F. (2022). Understanding Russia's Great Games: From Zapad 2013 to Zapad 2021. *The Royal United Services Institute for Defence and Security Studies.* Žiūrėta 2023-04-25. https://rusi.org/explore-our-research/publications/commentary/understanding-russias-great-games-zapad-2013-zapad-2021
31. Ramsbotham, O., Woodhouse, T., Miall, H. (2017). *Contemporary conflict resolution.* Fourth edition. Polity press.
32. Reus-Smit, C. (2005) *Constructivism*. Iš Burchill, S., Linklater, A., Devetak, R., Donnelly, J., Paterson, M., Reus-Smit, C. True, J. (2005). *Theories of International Relations. Third edition*. London: MacMillan Press Ltd.
33. Roth, A. (2021). Kremlin defends Russian military buildup on Ukraine border. *The Guardian.* Žiūrėta 2023-04-05. https://www.theguardian.com/world/2021/apr/09/kremlin-officials-say-russia-will-not-stand-aside-if-kyiv-launches-assault
34. Safoev, M. (2022). Russia's Passport Distribution Policy as a Soft Power Tool. *The Foreign Policy Council.* Žiūrėta 2023-04-05. https://foreignpolicycouncil.com/2022/01/28/russias-passport-distribution-policy-as-a-soft-power-tool/
35. Sarna, A., Wierzbowska-Miazga, A. (2013). The Moscow deals: Russia offers Yanukovych conditional support. *Centre for Eastern Studies.* Žiūrėta 2023-04-06. https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/analyses/2013-12-18/moscow-deals-russia-offers-

yanukovych-conditional-support

36. Sauer, P. and Harding, L. (2022). Putin annexes four regions of Ukraine in major escalation of Russia's war. The Guardian.com. Žiūrėta 2023-04-19. https://www.theguardian.com/world/2022/sep/30/putin-russia-war-annexes-ukraine-regions
37. Skėrytė, J. (2022). Už Georgijaus juostos ir kitų Rusijos karo prieš Ukrainą simbolių naudojimą grės baudos. *LRT.lt.* Žiūrėta 2023-04-26. https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1676134/uz-georgijaus-juostos-ir-kitu-rusijos-karo-pries-ukraina-simboliu-naudojima-gres-baudos
38. SS-Panzer-Division. (2023). *Axis History*. Žiūrėta 2023-04-29. https://www.axishistory.com/axis...ss/...ss-divisions/1250-2-ss-panzer-division-das-reich
39. Statkus, N. (2003). *Etniškumas ir nacionalizmas*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla. p. 24.
40. Statkus, N. (2019). Nacionalizmo vaidmuo XXI a. Tarptautinių santykių sistemoje. Vilnius: *Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija.* Žiūrėta 2023-03-16. https://journals.lka.lt/journal/lmsa/article/1349/file/pdf
41. Statkus, N. (2018). Tapatybės politika etniniams konfliktams reguliuoti. Vilnius: *Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija*. Žiūrėta 2023-04-08. https://biblioteka.lka.lt/data/PDF-leidiniai/2016-2020/2018-Statkus-Tapatybes_politika_etniniams_konfliktams_reguliuoti.pdf
42. Stepan Bandera. (2023). *Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras.* Žiūrėta 2023-04-16. https://www.vle.lt/straipsnis/stepan-bandera/
43. The aim of the Census. (2023). *State Statistics Service of Ukraine.* Žiūrėta 2023-04-01. http://www.ukrcensus.gov.ua/eng/advant/advant_main.php
44. Ukrainos parlamentas nusprendė: ukrainiečių kalba – vienintelė valstybinė kalba. (2019). *Lrt.lt*. Žiūrėta 2023-04-01. https://www.lrt.lt/naujienos/pasaulyje/6/1052354/ukrainos-parlamentas-nusprende-ukrainieciu-kalba-vienintele-valstybine-kalba
45. Vered, S., Bar-Tal, D. (2014) Routinization of the Israeli-Arab Conflict: The Perspective of Outsiders. *Israel Studies Review*, Vol. 29, No. 1, pp. 41-61. Berghahn Books. Žiūrėta 2023-03-16. https://www.jstor.org/stable/43771886
46. V.Zelenskis: Ukraina nuo liepos 1-osios įves vizas Rusijos piliečiams (papildytas). (2022). 15min.lt. Žiūrėta 2023-04-01. https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/pasaulis/v-zelenskis-ukraina-nuo-liepos-1-osios-ives-vizas-rusijos-pilieciams-papildytas-57-1695468?copied
47. Waever, O. (1995). Securitization and Desecuritization. *On security*. Lipschutz, R.D. Columbia University Press. New York. Žiūrėta 2023-03-16. https://www.libraryofsocialscience.com/assets/pdf/Waever-Securitization.pdf
48. War in Ukraine. (2023). *Center for Preventive Action.* Žiūrėta 2023-04-25. https://www.cfr.org/global-conflict-tracker/conflict/conflict-ukraine
49. Will They Stay Or Will They Go? Russian Peacekeepers In The Post-Soviet Space. (2020). *Radio*

Free Europe. Žiūrėta 2023-04-27. https://www.rferl.org/a/will-they-stay-or-will-they-go-russian-peacekeepers-in-the-post-soviet-space/30942800.html

50. Willsher, K. (2022). French far-right leader Marine Le Pen forced to defend Putin links. *The Guardian*. Žiūrėta 2023-04-26. https://www.theguardian.com/world/2022/mar/02/french-far-right-leader-marine-le-pen-forced-to-defend-putin-links
51. Zon, van H. (2008). Ethnic Conflict and Conflict Resolution in Ukraine. *Perspectives on European Politics and Society*. Žiūrėta 2023-04-16. https://www-tandfonline-com.skaitykla.mruni.eu/doi/epdf/10.1080/15705850184587 60?needAccess=true&role=button
52. 1949 m. rugpjūčio 12 d. Ženevos konvencijų Papildomas protokolas dėl tarptautinių ginkluotų konfliktų aukų apsaugos (I protokolas). (2001). *Lietuvos Respublikos Seimas*. Žiūrėta 2023-04-27. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.106271
53. Всеукраинская перепись населения, 2001. (2003). *Государственный комитет статистики Украины*. Žiūrėta 2023-04-15. http://2001.ukrcensus.gov.ua/rus/regions/
54. Где в Украине русский язык получил статус регионального. (2012). *Delo.ua*. Žiūrėta 2023-04-05. https://delo.ua/econonomyandpoliticsinukraine/gde-v-ukraine-russkij-jazyk-poluchil-status-regionalnogo-183361/
55. Гусев, Г. (2021). «Западные дипломаты не верили, что мы выстоим». Александр Турчинов рассказывает как весной-летом 2014 года занял все высшие посты в Украине, заново строил власть и начал АТО. *Babel.ua*. Žiūrėta 2023-04-17. https://babel.ua/ru/texts/68499-zapadnye-diplomaty-ne-verili-chto-my-vystoim-aleksandr-turchinov-rasskazyvaet-kak-vesnoy-letom-2014-goda-zanyal-vse-vysshie-posty-v-ukraine-zanovo-stroil-vlast-i-nachal-ato
56. Гусельников, А. Все было подпольно — под носом у спецслужб. (2015). *URA.ru*. Žiūrėta 2023-04-24. https://ura.news/articles/1036264766
57. Двойное гражданство в Украине. Быть или не быть? (2019). *ООО «ИЗДАТЕЛЬСКИЙ ДОМ «МЕДИА-ДК»*. Žiūrėta 2023-04-01. https://biz.nv.ua/experts/dvoynoe-grazhdanstvo-v-ukraine-byt-ili-ne-byt-50059535.html
58. Девоншир-Эллис, К. (2023). Новая концепция внешней политики России: влияние на БРИКС+. *Россия Брифинг*. Žiūrėta 2023-04-25. https://www.russia-briefing.com/about-us/overview.html
59. Договор о дружбе, сотрудничестве и взаимной помощи между Российской Федерацией и Донецкой Народной Республикой от 21 февраля 2022 года (ратифицирован Федеральным законом от 22 февраля 2022 года № 15-ФЗ, вступил в силу 25 февраля 2022 года. (2022). *Официальный интернет-портал правовой информации*. Žiūrėta 2023-04-19. http://publication.pravo.gov.ru/Document/View/0001202202280001?index=3&rangeSize=1
60. Договор о дружбе, сотрудничестве и взаимной помощи между Российской Федерацией и Республикой Южная Осетия. (2008). *Официальные сетевые ресурсы Президента России*.

Žiūrėta 2023-04-19. http://www.kremlin.ru/supplement/199

61. Журавель В. (2015). Русский мир на Украине: проблемы и перспективы. *Институт Европы Российской Академии Наук.* 2023-04-16. http://instituteofeurope.ru/images/uploads/analitika/an3.pdf
62. Злобин, А. (2022). Правительство Украины одобрило уголовное наказание за получение российского паспорта. *АО «АС Рус Медиа»*. Žiūrėta 2023-04-01. https://www.forbes.ru/society/477349-pravitel-stvo-ukrainy-odobrilo-ugolovnoe-nakazanie-za-polucenie-rossijskogo-pasporta
63. Зверко, Н. (2022). Украинский ученый: новая тенденция – русскоязычный гражданин Украины на русском защищает украинский язык. *LRT.lt.* Žiūrėta 2023-04-13. *https://www.lrt.lt/ru/novosti/17/1612345/ukrainskii-uchenyi-novaia-tendentsiia-russkoiazychnyi-grazhdanin-ukrainy-na-russkom-zashchishchaet-ukrainskii-iazyk*
64. История признания Россией независимости Донецкой и Луганской народных республик. (2022). *TASS.ru.* Žiūrėta 2023-04-19. https://tass.ru/info/15189845
65. Карты России и ближнего зарубежья. (2023). *Карты России*. Žiūrėta 2023-04-25. https://ru.maps-russia.com
66. Конституция Украины. (1996). *Ведомости Верховной Рады Украины.* Žiūrėta 2023-04-15. http://zakonst.rada.gov.ua/docs/ru/constitution-20160315.pdf
67. Концепция внешней политики Российской Федерации (утверждена Президентом Российской Федерации В.В.Путиным 31 марта 2023 г.). (2023). *Министерство иностранных дел Российской Федерации.* Žiūrėta 2023-04-22. https://www.mid.ru/ru/foreign_policy/official_documents/1860586/
68. Лавров заявил, что Россия знает, за что воюет на Украине. (2023). *TASS.ru.* Žiūrėta 2023-04-15. https://tass.ru/politika/17388449
69. На Украине отменили закон о региональном статусе русского языка. (2014). *Лента.Ру*. Žiūrėta 2023-04-01. https://lenta.ru/news/2014/02/23/language/
70. Национальный состав населения Украины (по данным переписи населения 2001 года). (2014). *Ликбез.* Žiūrėta 2023-04-01. http://likbez.org.ua/census-of-ukraine-2001.html
71. Никитин, М. (2014). МИД РФ: попытки говорить с Россией на "языке силы" ведут в никуда. *TASS.ru.* Žiūrėta 2023-04-20. https://tass.ru/politika/1056412
72. Обращение Президента Российской Федерации. (2014). *Официальные сетевые ресурсы Президента России.* Žiūrėta 2023-04-20. http://kremlin.ru/events/president/transcripts/speeches/20603
73. Обращение Президента Российской Федерации 2022-02-21. (2022). *Официальные сетевые ресурсы Президента России.* Žiūrėta 2023-04-21.

http://www.kremlin.ru/events/president/news/67828

74. *Обращение Президента Российской Федерации 2022-02-24.* (2022). Официальные сетевые ресурсы Президента России. Žiūrėta 2023-04-21. http://www.kremlin.ru/events/president/news/67843
75. Одобрение деятельности Владимира Путина. (2023). *Левада-Центр.* Žiūrėta 2023-04-30. https://www.levada.ru/indikatory/
76. Оговорки и заявления по Договору №:148 - Европейская хартия региональных языков или языков меньшинств (СЕД № 148). (2023). *Совет Европы*. Žiūrėta 2023-04-01. https://www.coe.int/ru/web/conventions/concerning-a-given-treaty?module=declarations-by-treaty&territoires=&codeNature=0&codePays=&numSte=148&enVigueur=true&ddateDebut=05-05-1949
77. Патриарх Кирилл пообещал прощение грехов погибшим в «междоусобной брани» на Украине. (2022). *Коммерсантъ.* Žiūrėta 2023-04-27. https://www.kommersant.ru/doc/5581307
78. Полк «Азов» пояснил значение символа на своем шевроне. (2015). *0629.com.ua.* Žiūrėta 2023-04-27. https://www.0629.com.ua/news/717371/polk-azov-poasnil-znacenie-simvola-na-svoem-sevrone
79. Порошенко подписал закон о языке. Когда он начнет действовать? (2019). *BBC.com.* Žiūrėta 2023-04-01. https://www.bbc.com/ukrainian/news-russian-48285413
80. Правительство утвердило перечень недружественных России стран и территорий. (2022). *Government.ru.* Žiūrėta 2023-04-21. http://government.ru/news/44745/
81. Про Азов. (2019). *Azov.media*. Žiūrėta 2023-04-26.https://azov.org.ua/pro-nas/
82. Про забезпечення функціонування української мови як державної. (2019). *Відомості Верховної Ради.* Žiūrėta 2023-04-01. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#Text
83. Про засади державної мовної політики. (2013). Žiūrėta 2023-04-01. Відомості Верховної Ради. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5029-17#Text
84. Про корінні народи України. (2021). *Відомості Верховної Ради.* Žiūrėta 2023-04-01. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1616-ix?lang=en#Text
85. Про телебачення і радіомовлення. (1993). *Відомості Верховної Ради.* Žiūrėta 2023-04-01. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/en/3759-12?lang=uk#Text
86. Путин назвал неправильным словосочетание "недружественные страны". (2023). *TASS.ru.* Žiūrėta 2023-04-21. https://tass.ru/politika/17286569
87. Путин назвал Россию «единственным настоящим гарантом» целостности Украины. (2022). *RBC.ru.* Žiūrėta 2023-04-21. https://www.rbc.ru/politics/07/12/2022/6390aebe9a79474e0a7a60bf
88. Путин объявил о признании ДНР и ЛНР. (2022). *Kommersant.ru.* Žiūrėta 2023-04-19. https://www.kommersant.ru/doc/5228386

89. Путин: Россия признала ДНР и ЛНР в границах Донецкой и Луганской областей. (2022). *BBC.com*. Žiūrėta 2023-04-19. https://www.bbc.com/russian/news-60483790
90. Путин, В. Статья Владимира Путина «Об историческом единстве русских и украинцев». (2021). *Администрация Президента России*. Žiūrėta 2023-04-05. http://kremlin.ru/events/president/news/66181
91. Россия назвала свою цель в ближнем зарубежье. (2023). *ИА Красная Весна*. Žiūrėta 2023-04-24. https://rossaprimavera.ru/news/b72509c3
92. Совет Федерации разрешил Путину ввести войска на Украину. (2014). *Lenta.ru*. Žiūrėta 2023-04-15. https://lenta.ru/news/2014/03/01/sovfed/
93. Социологическое исследование "ЗЕРКАЛО РОССИИ" (Март 2023). (2023). *Институт конфликтологии и анализа России*. Žiūrėta 2023-04-17. https://ikar-thinktank.org/ru/explorations/35
94. Террористические и экстремистские организации и материалы. (2023). *Национальный антитеррористический комитет*. Žiūrėta 2023-04-26. http://nac.gov.ru/terroristicheskie-i-ekstremistskie-organizacii-i-materialy.html
95. Турчинов отказался от переговоров с вооруженными ополченцами. (2014). *Interfax*. Žiūrėta 2023-04-20. https://www.interfax.ru/world/375381
96. Угрюмова, О. Александр Морозов: Очевидно, что патриарх Кирилл де-факто поддержал войну. (2023). *Русская служба Радио LRT*. Žiūrėta 2023-04-21. https://www.lrt.lt/ru/novosti/17/1862419/aleksandr-morzov-ochevidno-chto-patriarkh-kirill-de-fakto-podderzhal-voinu
97. Украина планирует полностью заменять границу с Беларусью и рф, - ГНСУ. (2023). *Rubryka.com*. Žiūrėta 2023-03-28. https://rubryka.com/ru/2023/02/25/ukrayina-planuye-povnistyu-zaminuvaty-kordon-z-bilorussyu-ta-rf-dpsu/
98. Хроника войны в Южной Осетии: день первый Последние сообщения о событиях в зоне конфликта в реальном времени. (2008). *Lenta.ru*. Žiūrėta 2023-04-19. https://lenta.ru/articles/2008/08/08/ossetia/
99. Хоменко, С. (2022). Идеолог компартии, сторонник НАТО. Умер первый президент Украины Леонид Кравчук. *BBC.com*. Žiūrėta 2023-04-09. https://www.bbc.com/russian/features-58385301
100. Хоменко, С., Шрамович, В. (2017). Александр Турчинов: "Наша задача - продвигаться на восток". BBC.com. Žiūrėta 2023-04-09. https://www.bbc.com/ukrainian/features-russian-39598719
101. ЦИК Украины объявил окончательные результаты выборов в Раду. (2019). *INTERFAX.ru*. Žiūrėta 2023-04-25. https://www.interfax.ru/world/670516
102. Чупак, М. (2023). Защищаем Украину по зову сердца, – трогательные поздравления от

военных в День добровольца. *24TV.ua.* Žiūrėta 2023-04-26. https://24tv.ua/ru/den-ukrainskogo-dobrovolca-chto-prazdnujut-14-marta_n2273743

103. Шрек, К. (2019). От "их там нет" к "чего скрывать?" Как Россия отрицала захват Крыма. *Радио Свобода.* Žiūrėta 2023-04-19. https://www.svoboda.org/a/29791934.html

104. Языковой состав населения Украины, по данным Всеукраинской переписи населения. (2001). *Государственный комитет статистики Украины*. Žiūrėta 2023-04-01. http://2001.ukrcensus.gov.ua/rus/results/general/language/

105. Янукович назвал переворот на Украине в 2014 году проектом Запада. (2021). *IZ.ru*. Žiūrėta 2023-04-05. https://iz.ru/1208449/2021-08-17/ianukovich-nazval-perevorot-na-ukraine-v-2014-godu-proektom-zapada

106. Яковлева, И. (2021). Зеленский подписал закон о коренных народах Украины. *Федеральное государственное унитарное предприятие «Информационное телеграфное агентство России (ИТАР-ТАСС)».* Žiūrėta 2023-04-11. https://tass.ru/mezhdunarodnaya-panorama/11957005

107. Якубенко, Д. (2023). Историк Сергей Бутко о дне украинского добровольца: в 2014 году Украина была спасена благодаря добровольческому движению. *LRT.lt.* Žiūrėta 2023-04-29. https://www.lrt.lt/ru/novosti/17/1936826/istorik-sergei-butko-o-dne-ukrainskogo-dobrovol-tsa-v-2014-godu-ukraina-byla-spasena-blagodaria-dobrovol-cheskomu-dvizheniiu

SANTRAUKA

E. Dūdys. Etninių grupių saugumizacija Rusijos ir Ukrainos konflikte 2014–2023 m. / Tarptautinės politikos studijų magistro baigiamasis darbas. Vadovė doc. dr. Audronė Janužytė. – Vilnius: Mykolo Romerio Universitetas, Viešojo valdymo ir verslo fakultetas, Vadybos ir politikos mokslų institutas, 2023.

Tarptautiniai ekspertai pastebi, kad Rusijos ir Ukrainos kare iš abiejų konfliktuojančių pusių vyksta etninių grupių sugrėsminimo procesas, kuris kelia klausimus: kodėl ir kaip vyksta etninių grupių saugumizacija bei ko siekiama saugumizuojant etnines grupes Rusijos ir Ukrainos konflikte. Magistro baigiamajame remiamasi saugumizacijos koncepcijomis siekiant ištirti Ukrainos ir Rusijos vykdomą rusų etninės ir rusakalbių grupių saugumizacijos politiką Rusijos ir Ukrainos konflikte. Darbo tikslui keliami šie uždaviniai: 1) remiantis saugumizacijos teorija sukonstruoti etninių grupių sugrėsminimo tyrimo modelį, analizuojant Rusijos ir Ukrainos konfliktą; 2) atlikti Ukrainos demografinės ir etninės situacijos analizę ir atskleisti rusų etninės ir rusakalbių grupių sugrėsminimo priežastis; 3) išnagrinėti Ukrainos vykdomą rusų etninės ir rusakalbių grupių saugumizaciją ir atskleisti esminius bruožus; 4) ištirti Rusijos vykdomą rusų etninės ir rusakalbių grupių saugumizaciją ir atskleisti esminius bruožus; 5) palyginti Ukrainos ir Rusijos vykdomą rusų etninės ir rusakalbių grupių saugumizaciją ir išskirti panašumus ir skirtumus.

Duomenų analizei naudojami dokumento analizės, kokybinis turinio analizės ir lyginamasis tyrimo metodai.

Ukrainos ir Rusijos vykdoma rusų etninės ir rusakalbių grupių saugumizacijos politika Rusijos ir Ukrainos konflikte buvo tiriama pasitelkus etninių grupių sugrėsminimo tyrimo modelį. Šis modelis pagrįstas horizontalios, iš apačios į viršų nukreiptos ir institucionalizuotos saugumizacijos taikymu šiame konflikte. Ukrainos demografinės ir etninės situacijos analizė atlikta trimis pjūviais - kalbos, regionų ir tapatybės skirtumais. Analizuojant Ukrainos ir Rusijos vykdomą rusų etninės ir rusakalbių grupių saugumizaciją buvo vertinta abipusė saugumizacija, kurios bendras vardiklis išlieka Prezidentas V. Putinas, o referentiniu objektu – rusų etninė mažuma Ukrainoje ir rusų tauta iš esmės. Nepaisant to, galima tvirtinti, jog nei rusų etninei mažumai Ukrainoje, nei rusų tautai apskirtai šio konflikto metu egzistencinės grėsmės pavojus nebuvo kilęs.

Raktiniai žodžiai: saugumizacija, Ukraina, Rusija, V. Putinas, etninis, ginkluotas konfliktas.

SUMMARY

E. Dūdys. Securitization of the ethnic groups in the Russian-Ukrainian conflict 2014-2023. / International Politics and Economics Master Thesis. Supervisor: doc. dr. A. Janužytė. – Vilnius: Mykolas Romeris University, Faculty of Public Governance and Business, Institute of Management and Political Science, 2023.

International experts note that in the war between Russia and Ukraine, a process of the securitization ethnic groups is taking place on both conflicting sides, which raises questions: why and how the securitization of the ethnic groups is taking place and what is the aim of the securitization of ethnic groups in the conflict between Russia and Ukraine. The master's thesis is based on the concepts of the securitization to investigate the policy of the securitization of the Russian ethnic and Russian-speaking groups carried out by Ukraine and Russia in the conflict between Russia and Ukraine. The main tasks of the study are: 1) to construct a research model of the securitization of the ethnic groups, analysing the conflict between Russia and Ukraine based on the theory of securitization; 2) perform an analysis of the demographic and ethnic situation in Ukraine and reveal the reasons for the securitization of the Russian ethnic and Russian-speaking groups; 3) to examine the securitization of the Russian ethnic and Russian-speaking groups carried out by Ukraine and to reveal the essential features; 4) to investigate Russia's securitization of the Russian ethnic and Russian-speaking groups and reveal its essential features; 5) compare the securitizations of Russian ethnic and Russian-speaking groups carried out by Ukraine and Russia and identify similarities and differences.

Document analysis, qualitative content analysis and comparative research methods were used for data analysis.

The policy of securitization of the Russian ethnic and Russian-speaking groups carried out by Ukraine and Russia in the Russian-Ukrainian conflict was analysed using the research model of the securitized ethnic group. This model is based on the application of the horizontal, bottom-up and institutionalized securitization in this conflict. The analysis of the demographic and ethnic situation of Ukraine was carried out in three domains - language, region and identity differences. Analysis of the securitizations of the Russian ethnic and Russian-speaking groups carried out by Ukraine and Russia, it was assessed that securitization took place on both sides, but the common denominator remains President V. Putin, and the reference object is the Russian ethnic minority in Ukraine and the Russian nation in general. Nevertheless, it can be asserted that neither the Russian ethnic minority in Ukraine nor the Russian nation was in an existential danger during this conflict.

Keywords: securitization, Ukraine, Russia, V. Putin, ethnic, armed conflict.

Forma patvirtinta Mykolo Romerio universiteto
Senato 2012 m. lapkričio 20 d. nutarimu
Nr.1SN-10

PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ

2023-05-01
Vilnius

Aš, Mykolo Romerio universiteto (toliau – Universitetas),

Viešojo valdymo ir verslo fakulteto Vadybos ir politikos mokslų instituto Tarptautinės politikos studijų programos

(fakulteto / instituto, programos pavadinimas)

Studentas Edvinas Dūdys
(vardas, pavardė)

patvirtinu, kad šis magistro baigiamasis darbas
„Etninių grupių saugumizacija Rusijos ir Ukrainos konflikte 2014-2023m.“

1. Yra atliktas savarankiškai ir sąžiningai;
2. Nebuvo pristatytas ir gintas kitoje mokslo įstaigoje Lietuvoje ar užsienyje;
3. Yra parašytas remiantis akademinio rašymo principais ir susipažinus su rašto darbų metodiniais nurodymais.

Man žinoma, kad už sąžiningos konkurencijos principo pažeidimą – plagijavimą studentas gali būti šalinamas iš Universiteto kaip už akademinės etikos pažeidimą.

_____ Edvinas Dūdys

(parašas) *(vardas, pavardė)*